

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ.: «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ:
Η περίπτωση της Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αν. Καθηγήτρια Κακλαμάνη Σταματίνα

Φοιτήτρια: Κοκαράκη Αλεξάνδρα, Α.Μ. 230

ΡΕΘΥΜΝΟ 2019



ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	9
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	9
Το κοινωνικό πλαίσιο της πρόωρης εγκατάλειψης.....	10
1.1. Διαφορική γλωσσική ικανότητα.....	10
1.2. Επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στη γλωσσική ικανότητα.....	13
1.3. Η πρόωρη εγκατάλειψη του εκπαιδευτικού συστήματος και η ένταξη στην αγορά εργασίας	15
1.4. Ορίζοντας το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής	17
1.5. Αίτια του φαινομένου της μαθητικής διαρροής.....	18
1.5.1. Ο ρόλος του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.....	19
1.5.2. Ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος.....	22
1.5.3. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.....	25
1.6. Οι επιπτώσεις του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στους μαθητές.....	27
1.7. Ανακεφαλαίωση.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	31
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΕΙ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	31
2.1. Η μαθητική διαρροή σε ευρωπαϊκό επίπεδο	32
2.2. Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στην Ελλάδα	44
2.2.1. Η επίδραση του φύλου	44
2.2.2. Ο ρόλος της ηλικίας.....	47
2.2.3. Έμφαση στην περιοχή κατοικίας.....	47
2.3. Μελέτη του φαινομένου σε εθνικό επίπεδο (1980-2017).....	48
2.3.1. Οι έρευνες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου	49
2.3.2. Οι έρευνες της ΕΛΣΤΑΤ.....	51

2.4.	Η περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης	52
2.4.1.	Η Περιφέρεια Κρήτης σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας	55
2.4.2.	Η διαφοροποίηση του φαινομένου κατά τάξη φοίτησης.....	56
2.4.3.	Η διαφοροποίηση του φαινομένου κατά περιοχή κατοικίας.....	58
2.4.4.	Μαθητική διαρροή στην Περιφέρεια Κρήτης κατά φύλο	60
2.5.	Ενδοπεριφερειακές ανισότητες στη μαθητική διαρροή.....	61
2.5.1.	Μαθητική διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα και τύπο περιοχής κατοικίας ..	63
2.5.2.	Μαθητικά διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα και φύλο	66
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	69
	Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	69
3.1.	Ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας.....	70
3.2.	Τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις της έρευνας.....	70
3.3.	Επιλογή δείγματος/ οι συμμετέχοντες στην έρευνα.....	72
3.4.	Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας.....	74
3.5.	Εργαλεία συλλογής δεδομένων.....	75
3.6.	Οι δυσκολίες της έρευνας	76
3.7.	Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων	78
1 ^ο θέμα:	Τα χαρακτηριστικά των μαθητών και των οικογενειών τους.....	80
	Κουλτούρα οικογένειας	80
	Μορφωτικό επίπεδο γονέων	80
	Ενασχόληση με την οικογενειακή επιχείρηση, εργασία-οικονομικές απολαβές	81
	Φύλο.....	86
	Ηλικία/ τάξη.....	87
2ο θέμα:	Διαφοροποιήσεις μεταξύ αστικού και αγροτικού χώρου.....	88
	Τόπος μόνιμης κατοικίας μαθητή	88
	Λειτουργία του σχολείου	92
	Ο ρόλος των μαθησιακών δυσκολιών.....	92
3ο θέμα:	Οικονομική κρίση και μαθητική διαρροή.....	93
	Οικονομική και κοινωνική κρίση ως αιτία εγκατάλειψης	94

Η επιρροή ή μη που ασκεί η οικονομική κρίση στη μαθητική διαρροή	95
4ο θέμα: Στάση των εκπαιδευτικών ως προς το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής ..	97
Στάση του εκπαιδευτικού σε σχέση με το ενδιαφέρον του μαθητή	98
Πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών σε σχέση με τον τόπο μόνιμης κατοικίας του μαθητή	100
5ο θέμα: Επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής	102
Επιπτώσεις σε προσωπικό επίπεδο	102
Επιπτώσεις σε επαγγελματικό επίπεδο	103
3.8. Συζήτηση σύνοψη των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας	105
A. Αίτια του φαινομένου	105
1) Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον- βελτίωση δικτύου κοινωνικών επαφών	105
2) Κουλτούρα οικογένειας και μορφωτικό επίπεδο	105
3) Οι οικονομικές δραστηριότητες των γονέων και η απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση	105
B. Χαρακτηριστικά πρόωρης εγκατάλειψης	106
Οικονομική κρίση	107
Γ. Ο εκπαιδευτικός θεσμός	108
Απογοήτευση για το σχολικό σύστημα	108
Σχολική αποτυχία	108
Σχέση σχολικής επίδοσης και στάσης εκπαιδευτικών	109
Η ενεργή στάση των εκπαιδευτικών	109
Πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών	110
Επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής	110
4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	112
5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	116

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μαθητική διαρροή αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, το οποίο αφορά στους μαθητές που εγκαταλείπουν πρόωρα την δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση. Επηρεάζεται από πολλούς διαφορετικούς παράγοντες, με σημαντικότερο το κοινωνικό υπόβαθρο του μαθητή και κατ' επέκταση της οικογένειάς του.

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να καταγράψει τις απόψεις και την εμπειρία των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης που υπηρετούν τόσο σε αστικές όσο και σε αγροτικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου, σχετικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής. Ειδικότερα, διερευνώνται οι απόψεις και οι προσωπικές εμπειρίες εκπαιδευτικών για τα αίτια που οδηγούν στην εγκατάλειψη και τα χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση καθώς επίσης και την πιθανή όξυνση του φαινομένου κατά τα χρόνια της κρίσης. Ακόμη διερευνάται η στάση των εκπαιδευτικών ως προς το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής, καθώς επίσης και η πιθανή επιρροή που ασκεί η σχολική επίδοση των μαθητών στις πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην Ελλάδα σε σημαντικό βαθμό όταν αναφερόμαστε σε αγροτικές περιοχές είναι διότι θεωρούμε ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων πρόκειται για περιοχές στις οποίες κυριαρχεί ο πρωτογενής τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία). Στην περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης δεν ισχύει πάντα, διότι συχνά παρατηρείται συνύπαρξη του πρωτογενούς τομέα με δραστηριότητες που συνδέονται με τον τουρισμό. Ωστόσο σε επίπεδο κοινωνικών αναπαραστάσεων- και όχι οικονομικών απολαβών- η κύρια δραστηριότητα είναι η γεωργία-κτηνοτροφία. Θεωρήσαμε απαραίτητο να καταστήσουμε το παραπάνω σαφές καθώς η παρούσα εργασία αφορά τη μαθητική διαρροή στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, στην οποία παρατηρείται η ανάπτυξη αυτή της μορφής πολυαπασχόλησης.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας καταγράφονται οι θεωρητικές παραδοχές σχετικά με την επιρροή που ασκεί το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου, η γλώσσα αλλά και η κουλτούρα του στην απόφασή του σχετικά με την συνέχιση ή την διακοπή του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Επίσης, γίνεται λόγος για την πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου και την πρόωγη ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας. Ακολουθώς γίνεται προσπάθεια να οριστεί το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής, για το οποίο δεν συγκλίνουν πάντοτε οι ορισμοί.

Σε επόμενη παράγραφο γίνεται προσπάθεια, μέσα από βιβλιογραφική επισκόπηση, να καταγραφούν οι θεωρητικές παραδοχές ως προς τα αίτια που επηρεάζουν και καθορίζουν το φαινόμενο. Η μαθητική διαρροή ως πολυπαραγοντικό φαινόμενο επηρεάζεται από διαφορετικούς παράγοντες, για το λόγο αυτό γίνεται διάκριση σε κατηγορίες με βάση την επιρροή που ασκούν κάποιοι παράγοντες στο περιβάλλον του ατόμου αλλά και στην οικογένειά του. Επίσης, υπάρχουν εκπαιδευτικοί παράγοντες, οι οποίοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο. Τέλος, στη τελευταία παράγραφο του πρώτου κεφαλαίου καταγράφονται οι επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής σε κοινωνικό αλλά και σε προσωπικό επίπεδο.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου της μαθητικής διαρροής σε ευρωπαϊκό αλλά και εθνικό επίπεδο. Επίσης, γίνεται εκτενής αναφορά στα χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο. Στην συνέχεια αναφέρονται διάφορες έρευνες που έχουν γίνει διαχρονικά σε εθνικό επίπεδο από διάφορους φορείς.

Στην επόμενη παράγραφο καταγράφονται τα χαρακτηριστικά των μαθητών ειδικότερα στην Κρήτη, ώστε να διαπιστωθεί αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς τα

χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν σ' ολόκληρη τη χώρα. Στη συνέχεια ακολουθεί καταγραφή της διαχρονικής εξέλιξης του φαινομένου της μαθητικής διαρροής. Ειδικότερα γίνεται καταγραφή του φαινομένου σε σχέση με την τάξη που εγκαταλείπει ο μαθητής, με την μόνιμη κατοικία του, με το φύλο και με την περιφερειακή ενότητα. Επιπλέον, γίνεται προσπάθεια να εξηγηθούν οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζουν οι περιφερειακές ενότητες της Κρήτης, με έμφαση στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, στην οποία διεξάγεται η έρευνα.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εν λόγω εργασίας παρουσιάζεται ο σκοπός της έρευνας ο οποίος αφορά την καταγραφή των εμπειριών και των απόψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε σχολικές μονάδες της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου σχετικά με τη μαθητική διαρροή στην εν λόγω περιφερειακή ενότητα. Επίσης, διερευνώνται οι στόχοι που αφορούν στις απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης σχετικά με τα αίτια και τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της μαθητικής διαρροής, καθώς και στην πιθανή όξυνσή του φαινομένου κατά τα χρόνια της κρίσης. Παράλληλα, καταγράφονται οι απόψεις και οι προσωπικές εμπειρίες των εκπαιδευτικών ως προς τα χαρακτηριστικά εκείνων των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο και ενδεχομένως των σχετικών δικαιολογιών που προβάλλονται απ' αυτούς ή/και τους γονείς τους.

Επιπρόσθετα, επισημαίνονται τα ερευνητικά ερωτήματα της εν λόγω έρευνας τα οποία είναι τα εξής: 1. Επιβεβαιώνονται οι θεωρητικές προτάσεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τους παράγοντες που καθορίζουν το φαινόμενο; 2. Σύμφωνα με τις απόψεις και τις εμπειρίες των εκπαιδευτικών τι τύπου ιδιαιτερότητες προκύπτουν στην περίπτωση της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου; Παράλληλα επισημαίνονται οι υποθέσεις που προέκυψαν από την βιβλιογραφική επισκόπηση, και αφορούν τόσο το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής αυτό καθ' εαυτό όσο και τις προσωπικές εμπειρίες και απόψεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με παράγοντες που συνδέονται με το φαινόμενο.

Στη συνέχεια γίνεται εκτενής αναφορά στους συμμετέχοντες στην έρευνα, στον χρόνο που χρειάστηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας, στα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων, αλλά και στις δυσκολίες που συναντήσαμε κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Ακολουθεί η παρουσίαση και η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις. Επίσης, γίνεται συζήτηση σχετικά με τα αποτελέσματα της έρευνας και εξετάζεται αν επιβεβαιώνονται ή όχι οι υποθέσεις που τέθηκαν. Τέλος, το τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στα γενικά συμπεράσματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το κοινωνικό πλαίσιο της πρόωρης εγκατάλειψης

Κοινωνικοί παράγοντες είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη σχολική επίδοση των μαθητών. Οι μαθητές που προέρχονται από διαφορετικά στρώματα της κοινωνίας, από μικρή ηλικία και πριν την έναρξη της φοίτησής τους στο σχολείο έχουν διαφορετικά πρότυπα μάθησης, τόσο ως προς τη συμπεριφορά όσο και ως προς τη χρήση της γλώσσας. Τα πρότυπα αυτά αναπαράγονται μέσα στην οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου (Bernstein 1958: 395).

1.1. Διαφορική γλωσσική ικανότητα

Η ικανότητα χρήσης της γλώσσας δεν αποτελεί μια απλή τεχνική την οποία καθένας μπορεί να χρησιμοποιήσει. Δεν εκφράζονται όλοι οι άνθρωποι χρησιμοποιώντας τον ίδιο τρόπο, συνεπώς οι ομιλητές δεν είναι ίσοι. Οι κυρίαρχες ομάδες της κοινωνίας κατέχουν την επίσημη γλώσσα, τη γλώσσα που επιβάλλεται σε όλους τους ομιλητές ως η μόνη νόμιμη (Bourdieu, 1999: 27-28, 60).

Τέτοια είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται στα σχολεία και ταυτίζεται με τη γλώσσα που μιλούν οι μεσαίες και ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Άρα ένα παιδί που προέρχεται από τη μεσαία τάξη και έχει χαρακτηριστικά αυτής της τάξης μπαίνοντας στο σχολείο αντιλαμβάνεται ότι η γλώσσα και κατ' επέκταση η κουλτούρα της οικογένειας και του περίγυρού του ταυτίζεται με αυτήν του σχολείου. Από την άλλη η κουλτούρα και η γλώσσα μιας εργατικής οικογένειας διαφοροποιείται από αυτήν του σχολείου. Άρα το παιδί μπαίνοντας στον κόσμο του εκπαιδευτικού συστήματος, εναντιώνεται και δημιουργεί μία αντι-σχολική κουλτούρα καθώς δεν βρίσκει νόημα στο σχολείο (Bernstein, 1958: 405-406· Willis, 2012: 190, 222).

Ο Bernstein (1958: 399-400) διακρίνει δυο είδη γλώσσας: την επίσημη και την κοινή. Με τον όρο «επίσημη γλώσσα» αναφέρεται στη γλώσσα που ομιλείται από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα της κοινωνίας. Σ' αυτήν, ο λόγος είναι περίπλοκος, υπάρχει πλούσιο λεξιλόγιο, επομένως δεν είναι εύκολη η πρόβλεψη της σύνταξης του λόγου. Στόχος του ομιλητή που χρησιμοποιεί την επίσημη γλώσσα είναι να διασαφηνίσει νοήματα. Η επίσημη γλώσσα συνδέεται, επίσης, με τους κοινωνικούς θεσμούς, καθώς μέσω αυτών νομιμοποιείται. Στο σχολείο, στους πολιτικούς θεσμούς, στη διοίκηση η

επίσημη γλώσσα γνωστοποιείται και χρησιμοποιείται ως η μόνη κυρίαρχη. Η γλώσσα αυτή παρουσιάζεται ως αυτόνομη και οι χρήστες της ως φορείς της. Σύμφωνα με τον Bourdieu (1999: 61) οι εκπαιδευτικοί αποτελούν τα «) ! . . 0 CE . " 0 \$ #ς επίσημης γλώσσας στο σχολείο καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς αλλά και μέσω του εξεταστικού συστήματος (Bernstein, 1958: 399-400· Bourdieu, 1999: 61, 66).

Παράλληλα η επίσημη γλώσσα είναι ένας τρόπος έκφρασης των συναισθημάτων. Τα παιδιά που προέρχονται από τα μεσαία στρώματα της κοινωνίας μαθαίνουν από πολύ μικρή ηλικία να οργανώνουν τις λέξεις και τα νοήματα, τα οποία είναι τα βασικότερα μέσα για την έκφραση. Έτσι, μαθαίνουν να εκφράζονται με αυτόν τον τρόπο και τα συναισθήματα εξωτερικεύονται περισσότερο λεκτικά παρά με χειρονομίες, με αποτέλεσμα ο λόγος εν τέλει να ελέγχει τη συμπεριφορά και όχι οι χειρονομίες (Bernstein, 1958: 401, 403).

Από την άλλη η «κοινή γλώσσα» αναφέρεται στη γλώσσα των κατώτερων στρωμάτων της κοινωνίας, την οποία όμως χρησιμοποιούν και κοινωνικές ομάδες που ενισχύουν την ταύτιση, όπως για παράδειγμα οι στρατιώτες ή τα συνομήλικα παιδιά. Χαρακτηριστικό αυτού του είδους γλώσσας είναι το περιορισμένο λεξιλόγιο και η εύκολη πρόβλεψη της δομής και της σύνταξης του λόγου του ομιλητή (Bernstein, 1958: 399-400).

Επίσης, η κοινή γλώσσα ενθαρρύνει την έκφραση συναισθημάτων μη λεκτικά. Απόρροια αυτού είναι η αποθάρρυνση της μάθησης ως προς τη λεκτική έκφραση συναισθημάτων. Έτσι, ο μαθητής που προέρχεται από κατώτερα στρώματα της κοινωνίας, αντιλαμβάνεται το συναίσθημα από την πλευρά του εκπαιδευτικού ως απρόσωπο, εξαιτίας της επίσημης γλώσσας που χρησιμοποιεί ο τελευταίος. Ο μαθητής αυτός χρησιμοποιεί την κοινή γλώσσα σε όλες τις περιστάσεις, ακόμη και στο σχολείο. Όμως, η μη χρήση της κοινής γλώσσας από το σύνολο του σχολικού θεσμού προς τα παιδιά έχει ως αποτέλεσμα οι μαθητές να αισθάνονται αποξενωμένοι από το σχολείο και να αντιλαμβάνονται την κατάσταση ως προσωπική αποτυχία στην εκπαιδευτική διαδικασία (Bernstein, 1958: 414-416).

Τα παιδιά που προέρχονται από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα της κοινωνίας διδάσκονται και τους δυο τρόπους έκφρασης της γλώσσας. Αυτό τους δίνει τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν κάθε λόγο βάσει του κοινωνικού πλαισίου κάθε φορά. Από την άλλη τα παιδιά των κατώτερων στρωμάτων της κοινωνίας περιορίζονται μόνο στην κοινή γλώσσα, καθώς από μικρή ηλικία αυτήν μαθαίνουν να επεξεργάζονται και να χρησιμοποιούν. Τα παιδιά της ομάδας αυτής, κατανοούν τι λέγεται, και την επίσημη γλώσσα, όμως δεν μπορούν να διακρίνουν τις διαφορές στη δομή της γλώσσας. Έτσι όταν απευθύνεται

κάποιος με επίσημη γλώσσα σε ένα παιδί του εν λόγω κοινωνικού στρώματος, το τελευταίο θα μετατρέψει τη δομή της γλώσσας σε απλούστερη δομή, αυτή της κοινής γλώσσας, ώστε να κατανοήσει το μήνυμα (Bernstein, 1958: 400, 402).

Ο Bernstein (1971: 438) προχωρεί σε ακόμη μια διάκριση, αυτή των γλωσσικών κωδίκων. Με τον όρο γλωσσικό κώδικα αναφέρεται στη γλώσσα που μαθαίνει το παιδί από μικρή ηλικία και κατ' επέκταση στο πως αυτή ρυθμίζει τις επιλογές και τον τρόπο οργάνωσης του λόγου που θα χρησιμοποιήσει το παιδί όταν θελήσει να επικοινωνήσει.

Τα δυο είδη γλωσσικών κωδίκων είναι ο επεξεργασμένος και ο περιορισμένος. Με τον επεξεργασμένο κώδικα ο Bernstein αναφέρεται στη μορφή εκείνη του λόγου στην οποία δεν μπορεί κάποιος να προβλέψει τον τρόπο και τις συντακτικές επιλογές του ομιλητή. Αυτό συμβαίνει γιατί ο ομιλητής μπορεί να χρησιμοποιήσει ποικίλα συντακτικά και γραμματικά φαινόμενα για να εκφράσει την σκέψη του. Επίσης, η ποικιλομορφία αυτή βοηθά περισσότερο τον ομιλητή να εκφράζεται λεκτικά και άμεσα. Αντίθετα, στον περιορισμένο κώδικα είναι εύκολα προβλέψιμος ο λόγος του, καθώς οι συντακτικές του επιλογές είναι περιορισμένες. Έτσι ο ομιλητής που χρησιμοποιεί τον περιορισμένο κώδικα έχει την τάση απλοποίησης του λόγου (Bernstein, 1971: 437-438).

Οι δυο κώδικες καθορίζονται από διάφορες μορφές κοινωνικών επαφών και σχέσεων και δεν εξαρτώνται από γενετικούς παράγοντες. Αναλυτικότερα, η χρήση του ενός ή του άλλου κώδικα δεν σχετίζεται με τις ικανότητες που έχει ο ομιλητής, αλλά με τη θέση που έχει σε κάθε κουλτούρα η χρήση του «εγώ» σε σχέση με τη χρήση του «εμείς». Οι περιορισμένοι κώδικες επικοινωνίας ενθαρρύνουν τη χρήση του «εμείς» και αποθαρρύνουν αντίστοιχα τη χρήση του «εγώ». Ενώ οι επεξεργασμένοι κώδικες κάνουν το αντίθετο, δημιουργούνται εκεί όπου η παιδεία του ατόμου ενθαρρύνει και επισημαίνει το «εγώ» και το θέτει πάνω από το «εμείς» (Bernstein, 1971: 438-441).

Ο επεξεργασμένος κώδικας αντιμετωπίζει την πρόθεση του άλλου ως άγνωστη. Αφού, η πρόθεσή του δεν είναι αυτονόητη, ο ομιλητής αναγκάζεται να επεξεργάζεται το λόγο του και να χρησιμοποιεί λεκτικές εκφράσεις ώστε να αποσαφηνίζει το λόγο του στον ακροατή. Με αυτόν τον τρόπο ο ομιλητής αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει ποικίλα συντακτικά φαινόμενα, κατάσταση που ευνοεί τη χρήση του λεξιλογίου. Αντίθετα, στον περιορισμένο κώδικα οι επιλογές του ομιλητή είναι περιορισμένες καθώς γνωρίζει ότι το άτομο στο οποίο απευθύνεται έχει κοινές πεποιθήσεις με τον ίδιο, άρα δεν υπάρχει λόγος να μακρηγορήσει και να χρησιμοποιήσει πολλές λεκτικές εκφάνσεις του λόγου για να εκφράσει αυτό που ήδη συμμαρτίζεται ο ακροατής (Bernstein, 1971: 441).

Επομένως, οι περιορισμένοι κώδικες αναφέρονται σε μια συγκριμένη θέση, καθώς τα άτομα που επικοινωνούν ανήκουν στην ίδια κοινωνική ομάδα και κατέχουν την ίδια ιεραρχημένη θέση μέσα στην ομάδα. Από την άλλη οι επεξεργασμένοι κώδικες αναφέρονται σε πρόσωπα και όχι σε μια συγκεκριμένη κοινωνική θέση, καθώς δεν λαμβάνουν ως δεδομένη τη θέση του άλλου (Bernstein, 1971: 441).

Εκτός από τη γλώσσα, η κουλτούρα της οικογένειας αλλά και του κοινωνικού συγκειμένου διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στις αποφάσεις του ατόμου. Παρατηρείται ότι οι άνθρωποι, τις περισσότερες φορές, συμμερίζονται τις αξίες, τις στάσεις και τη συμπεριφορά των γονιών τους. Σταδιακά όσο μεγαλώνουν επικοινωνούν και με άλλους ανθρώπους οι οποίοι εξίσου τους επηρεάζουν. Οι ομάδες των ανθρώπων που συναναστρέφεται κάποιος είναι τις περισσότερες φορές με κοινά χαρακτηριστικά προς εκείνα με τα οποία μεγαλώνει άρα δεν υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση απ' ό, τι μέχρι εκείνη τη στιγμή κατέχει (Willis, 2012: 187-188).

1.2. Επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στη γλωσσική ικανότητα

Έχει παρατηρηθεί ότι ο αριθμός των μελών αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον επηρεάζουν την εξέλιξη του λόγου των παιδιών. Όσο λιγότερα είναι τα μέλη μιας οικογένειας τόσο περισσότερο ευνοημένα είναι τα παιδιά, καθώς η κοινωνική επαφή και η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της οικογένειας συμβάλλει στην ευρύτερη νοητική εξέλιξη των παιδιών. Επίσης, η επαγγελματική δραστηριότητα των γονιών και κυρίως του πατέρα επηρεάζει τη γλωσσική εξέλιξη και πολυπλοκότητα του λόγου (χρήση δευτερευουσών προτάσεων, ποικιλία στο λεξιλόγιο, περιπλοκότητα γραμματικών και συντακτικών φαινομένων) των παιδιών, όσον αφορά τον προφορικό λόγο (Bernstein, 1958: 396-397).

Η ανωτέρω επισήμανση αναδύεται μέσα από διάφορες έρευνες που έχουν γίνει διαχρονικά επί του θέματος. Μια εξ' αυτών είναι του Rist (1970), ο οποίος εξέτασε μέσω παρατήρησης μια τάξη μαθητών που προέρχονταν από γκέτο των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο νηπιαγωγείο, στην πρώτη και τη δεύτερα δημοτικού. Στην έρευνα του Rist (1970: 411-414) η εκπαιδευτικός διακρίνει τους μαθητές σε ομάδες ανάγνωσης με βάση χαρακτηριστικά «επιτυχίας» ή μη. Αυτά τα χαρακτηριστικά εξαρτιόνταν από το κοινωνικό υπόβαθρο των μαθητών αλλά και από την ταχύτητα μάθησης. Τα παιδιά τα οποία μάθαιναν γρήγορα, προέρχονταν από οικογένειες με γονείς που είχαν σπουδάσει, εργάζονταν και η οικονομική τους κατάσταση ήταν ικανοποιητική. Τα παιδιά της ομάδας

αυτής μάθαιναν ταχύτερα και χρησιμοποιούσαν πιο περίπλοκα γλωσσικά σχήματα από τα παιδιά που προέρχονται από «φτωχότερο» κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον (Rist, 1970: 411-414, 422).

Η παρατήρηση του Rist επιβεβαιώνεται από τον Bernstein, σύμφωνα με τον οποίο τα παιδιά που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις μαθαίνουν από μικρή ηλικία να επικοινωνούν χρησιμοποιώντας διαφορετικά είδη γλώσσας. Έτσι, κάθε οικογένεια που ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη δίνει έμφαση στα σημεία της γλώσσας τα οποία θεωρεί σημαντικά για την καλλιέργεια και τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού (Bernstein, 1958: 399).

Τα ανωτέρω συνδέονται με τη σχολική επίδοση που αποτελεί τη βάση της επιτυχίας στην εκπαίδευση. Εάν ο μαθητής είναι εξοικειωμένος με τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο σχολείο και με το σύστημα μάθησης αυτού, τότε η εμπειρία που αποκομίζει από το σχολείο συμβάλλει στη σχολική επιτυχία. Επομένως, οι μαθητές που χαρακτηρίζονται ως «γρήγοροι αναγνώστες» στην έρευνα του Rist, είναι εξοικειωμένοι με τη γλώσσα του σχολείου και για το λόγο αυτό επικοινωνούν καλύτερα με την εκπαιδευτικό και έχουν καλύτερες επιδόσεις (Bernstein, 1958: 399· Rist, 1970: 414).

Ο αριθμός των μελών μιας οικογένειας επηρεάζει τη σχολική επιτυχία. Όσα περισσότερα είναι τα παιδιά σε μία οικογένεια, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να αποτύχουν στην εκπαίδευση. Ενδεχομένως ο παράγοντας αυτός συνδέεται με το ενδιαφέρον που δείχνουν οι γονείς στα παιδιά ως προς τη σχολική τους πορεία. Όσο αυξάνεται ο αριθμός των μελών τόσο μειώνεται το ενδιαφέρον, καθώς είναι αδύνατον να μονοπωλήσουν το ενδιαφέρον ένα ή δυο μόνον παιδιά (Bernstein, 1958: 398· Rist, 1970: 421).

Επιπλέον, οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών για τους μαθητές επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά των μαθητών και κατ' επέκταση τις επιδόσεις τους. Ο εκπαιδευτικός που θεωρεί το κοινωνικό υπόβαθρο ως κύριο παράγοντα για τη σχολική επιτυχία του μαθητή την ίδια στιγμή αποκόβει τα παιδιά που προέρχονται από χαμηλότερα στρώματα της κοινωνίας να επιτύχουν. Συνεπώς ο τρόπος που αντιμετωπίζει τους μαθητές είτε ενισχύει τα χαρακτηριστικά αποτυχίας (με αδιαφορία προς τους αδύναμους μαθητές, έλλειψη αλληλεπίδρασης, διαχωρισμό σε ομάδες κλπ) είτε δημιουργεί τις συνθήκες αποτυχίας του μαθητή και εν συνεχεία της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι εκπαιδευτικοί συνειδητά ή όχι διακρίνουν τους μαθητές ως προς τη σχολική τους επίδοση. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούν για να διακρίνουν τους μαθητές είναι κοινωνικοοικονομικά, συμπεριφορά στην τάξη, κοινωνικές πεποιθήσεις,

χρήση της γλώσσας. Τα ανωτέρω είναι αλληλένδετα καθώς τα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της οικογένειας του μαθητή συνδέονται και με το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας άρα και με το λόγο του μαθητή. Ο τρόπος που συμπεριφέρεται αλλά και επικοινωνεί ο μαθητής πιθανότατα οφείλεται στην επικοινωνία παιδιού και γονέα, η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο στη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού αλλά και στον τρόπο συμπεριφοράς του στο σχολείο και ευρύτερα στην κοινωνία (Rist, 1970: 419-420, 446-448).

Ο Willis (2012: 25, 35, 184) παρατηρεί ότι το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ανήκουν οι μαθητές τους επηρεάζει ως προς τον τρόπο ζωής τους και ευρύτερα ως προς τις επιλογές τους. Οι γονείς, η οικογένεια αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον αναπαράγουν στοιχεία της κουλτούρας της κάθε κοινωνικής τάξης. Για παράδειγμα οι γονείς που απασχολούνται σε χειρωνακτικές εργασίες πολλές φορές απαξιώνουν τη μάθηση και τη γνώση που προσφέρει το σχολείο, η οποία συνδέεται με την κουλτούρα των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων της κοινωνίας. Έτσι οι μαθητές αυτοί δημιουργούν μια υποκουλτούρα, καθώς αναγνωρίζουν έμμεσα την διαφορά τους από τη μεσαία τάξη, ανασυνθέτοντας και ενισχύοντας συγκεκριμένα πρότυπα τα οποία συνδέονται με την εργατική τάξη και τους απομακρύνουν από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Σύμφωνα με τον Willis (2012: 86), οι μαθητές που πιθανόν θα εγκαταλείψουν το σχολείο έχουν κάποια χαρακτηριστικά τα οποία όμως δεν συνδέονται τόσο με τις δυσκολίες τους στο σχολείο, όσο με κοινωνικούς παράγοντες. Οι μαθητές που ζουν σε γειτονιές των οποίων ο κοινωνικός περίγυρος προέρχεται από την ίδια κοινωνική - εργατική- τάξη συνιστά ένα χαρακτηριστικό. Επίσης, πολλές φορές η ίδια η οικογένεια συμμερίζεται και υποστηρίζει την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο αλλά και τον τρόπο που αντιδρούν οι μαθητές όταν οι καθηγητές ενημερώνουν τους γονείς για τις απειθαρχές πράξεις τους (Willis, 2012: 92, 96).

1.3. Η πρόωγη εγκατάλειψη του εκπαιδευτικού συστήματος και η ένταξη στην αγορά εργασίας

Υπάρχουν δυο κατηγορίες στις οποίες διακρίνεται η εργασία: από τη μία υπάρχει η εργασία στην οικογενειακή επιχείρηση και απ' την άλλη η ελεύθερη αγορά εργασίας, στην οποία αναζητεί κάποιος εργασία χωρίς να έχει τα απαραίτητα προσόντα. Στη δεύτερη αυτή κατηγορία εντάσσονται κυρίως όσοι επιθυμούν να εργαστούν για

βιοποριστικούς λόγους, ή/και όσοι επιθυμούν να αποκτήσουν χρήματα για άλλους σκοπούς.

Οι μαθητές που έχουν κουλτούρα, η οποία εναντιώνεται στο σχολείο θεωρούν την εργασία σημαντικότερη από την ολοκλήρωση του σχολείου. Έτσι, αυτοί εργάζονται γιατί χρειάζονται χρήματα όχι εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων αλλά για να υποστηρίξουν την κουλτούρα, η οποία εναντιώνεται στο σχολείο. Για τους νέους αυτούς το νόημα της ζωής δεν συνάδει με τη συνέχιση του σχολείου και την κατάκτηση τίτλων σπουδών αλλά με άλλες δραστηριότητες όπως είναι οι εξόδοι και οι καταχρήσεις (αλκοόλ, κάπνισμα) (Willis, 2012: 125-126).

Η εργασία εκτός από οικονομική ανεξαρτησία, προσφέρει στους μαθητές αυτοπεποίθηση. Θεωρούν ότι γνωρίζουν περισσότερα απ' ό,τι όσοι παρακολουθούν τα μαθήματα του σχολείου. Αντιμετωπίζουν τους εαυτούς τους ως ανώτερους από τους εκπαιδευτικούς γιατί, για τους ίδιους, την πραγματική εργασία αποτελεί η χειρωνακτική. Η κατάσταση αυτή επιβεβαιώνεται και από την ίδια την κουλτούρα της εργασίας. Οι εργαζόμενοι έχουν αισθήματα μίσους προς τους εργοδότες τους, όπως οι μαθητές προς τους καθηγητές τους (Willis, 2012: 127-128, 234).

Επίσης, οι μαθητές αυτοί συνδέουν την πνευματική εργασία με τον περιορισμό του ανθρώπου, καθώς για τους ίδιους οι «πραγματικοί άνδρες» είναι οι χειρώνακτες. Η αντίσταση των μαθητών στην πνευματική εργασία μεταφράζεται ως αντίσταση στην εξουσία, όπως την γνωρίζουν εντός του σχολείου. Για τους μαθητές αυτούς η εκπαιδευτική διαδικασία ταυτίζεται με τον έλεγχο, κάτι από το οποίο εκείνοι θέλουν να απέχουν, γι αυτό το λόγο αντιστέκονται και πολλές φορές εγκαταλείπουν το σχολείο (Willis, 2012: 238-239).

Επιπλέον, ο λόγος για τον οποίο οι μαθητές που προέρχονται από την εργατική τάξη απαξιώνουν τα προσόντα σε μία εργασία είναι γιατί έχουν μάθει να απαξιώνουν τη γνώση και την εξειδίκευση που προσφέρει η εκπαίδευση. Εκείνοι οι μαθητές αντιμετωπίζουν όσους έχουν εξειδίκευση ως μη ευφυείς ανθρώπους γιατί θεωρούν ότι χρειάζονται τα προσόντα επειδή δεν τα καταφέρνουν χωρίς αυτά και όχι επειδή με αυτά μπορούν να βελτιώσουν διάφορους τομείς της ζωής τους (Willis, 2012: 223-224).

Σύμφωνα με τον Bernstein (1958: 418) μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών είναι η ύπαρξη μικρότερων τμημάτων στις τάξεις ιδίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η οποία αποτελεί τη βάση της εκπαίδευσης. Αν όσο χαμηλότερο ήταν το κοινωνικό και

οικονομικό επίπεδο των μαθητών τόσο μικρότερος ήταν και ο αριθμός των μαθητών σε μια τάξη ενδεχομένως οι σχέσεις των εκπαιδευτικών και των μαθητών να ήταν πιο στενές.

Σε αυτό βέβαια συμβάλλει τόσο η γλώσσα, όσο και η κουλτούρα του μαθητή μέσω του κοινωνικού του περιβάλλοντος πριν ακόμη βρεθεί στο σχολείο. Αν όλοι μαζί σχολείο, οικογένεια, εκπαιδευτικοί και μαθητές δεν συνεργαστούν δεν μπορεί να αλλάξει η εκπαιδευτική διαδικασία ούτε να ανατραπεί η τάση του συναισθήματος των μαθητών να εγκαταλείπουν το σχολείο εξαιτίας της αποξένωσης που νιώθουν.

Στην εν λόγω παράγραφο αναφερθήκαμε σε θεωρητικούς οι οποίοι επισημαίνουν ότι το κοινωνικό περιβάλλον με ό, τι συμπεριλαμβάνεται σε αυτό (γλώσσα, κουλτούρα) επηρεάζουν την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο. Η γλώσσα που μιλάμε, ο περίγυρός μας, και η αντίληψη που έχουμε για την εργασία αποτελούν παράγοντες, σύμφωνα με τους θεωρητικούς, που επηρεάζουν το μαθητή ως προς τον τρόπο που αντιλαμβάνεται τη γνώση και τα αγαθά που παρέχει το σχολείο και κατά πόσο αυτά συμβάλλουν στο προσωπικό και επαγγελματικό μέλλον του.

1.4. Ορίζοντας το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής

Ο ορισμός της μαθητικής διαρροής ως κοινωνικού φαινομένου παρουσιάζει δυσκολίες καθώς η εννοιολόγησή του εξαρτάται κάθε φορά από τις κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες εξελίσσεται. Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί οι οποίοι παρατίθενται στην εν λόγω παράγραφο.

Αποτελεί δύσκολο εγχείρημα στις κοινωνικές επιστήμες να διατυπωθούν κοινά αποδεκτοί ορισμοί για να περιγράψουν και να οριοθετήσουν ένα κοινωνικό φαινόμενο, μία έννοια ή μία κατάσταση. Το γεγονός οφείλεται στην άρρηκτη σύνδεση των ορισμών, εννοιών ή καταστάσεων με το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρονται (Planet, 2007α: 12).

Η μαθητική διαρροή συνιστά ένα εκπαιδευτικό πρόβλημα το οποίο απασχολεί τις κοινωνίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Αποτελεί ένα σύνθετο και πολύπλοκο κοινωνικό φαινόμενο που συνδέεται με άλλα κοινωνικά φαινόμενα τα οποία επηρεάζει και από τα οποία επηρεάζεται. Επίσης συνδέεται με ποικίλους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες όπως η έλλειψη βασικών δεξιοτήτων και επαγγελματικών, ακαδημαϊκών προσόντων, τα οποία συνοδεύονται από περιορισμένες επαγγελματικές προοπτικές, φτώχεια, διάλυση οικογένειας, παραβατικές συμπεριφορές κ.α. Για το λόγο αυτό οι

σύγχρονες κοινωνίες προσπαθούν να προσεγγίσουν το πρόβλημα, εστιάζοντας στους εκπαιδευτικούς θεσμούς, σε μία προσπάθεια πρόληψης ή και εξάλειψής του (European Commission, 2013: 8· Καρναβάς, Παπαδοπούλου, Ρουσσάκης, 2015: 6).

Στον εκπαιδευτικό χώρο, γενικά ως μαθητική διαρροή ορίζεται η διακοπή της φοίτησης ενός μαθητή πριν την κατάκτηση ενός πιστοποιητικού γνώσεων. Πιο συγκεκριμένοι ορισμοί είναι αυτοί που ακολουθούν. Ένας από τους ορισμούς που αναφέρονται στο φαινόμενο αποδίδει τον όρο μαθητική διαρροή στους νέους οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει οποιαδήποτε βαθμίδα της εκπαίδευσης έχουν ξεκινήσει, είτε αυτή είναι υποχρεωτική είτε όχι, αναφέρεται δηλαδή και στις ανώτερες βαθμίδες. Άλλος ορισμός που αποδίδεται στο φαινόμενο είναι η εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, όπως αυτή προσδιορίζεται στο εκάστοτε εκπαιδευτικό σύστημα (Καρναβάς κ.α., 2015: 10· Planet, 2007α: 13-14).

Η πλειοψηφία των χωρών της Ευρώπης (18 από τις 28), χρησιμοποιούν τον ορισμό της Eurostat σύμφωνα με τον οποίο η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου αναφέρεται στους νέους οι οποίοι διανύουν το 18^ο-24^ο έτος της ηλικίας τους και εγκαταλείπουν την εκπαίδευση έχοντας ολοκληρώσει μόνο τον κατώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή και λιγότερο. Επίσης, τα άτομα αυτά τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες πριν από την έρευνα δεν έχουν λάβει κανένα είδος εκπαίδευσης ή κατάρτισης (European Commission, 2013: 8· Καρναβάς, κ.α., 2015: 7-8).

Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες χρησιμοποιούν τον παραπάνω ορισμό παράλληλα με εθνικούς ορισμούς, οι οποίοι εξαρτώνται από το τι θεωρεί κάθε χώρα υποχρεωτική εκπαίδευση. Για την Ελλάδα υποχρεωτική εκπαίδευση θεωρείται η ολοκλήρωση της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο). Σε άλλες χώρες όπως για παράδειγμα στην Ολλανδία, θεωρείται ότι η υποχρεωτική εκπαίδευση ολοκληρώνεται όταν οι μαθητές ολοκληρώσουν την ανώτερη δευτεροβάθμια (Καρναβάς, κ.α., 2015: 7-8).

1.5. Αίτια του φαινομένου της μαθητικής διαρροής

Η μαθητική διαρροή συνιστά ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο που παρουσιάζει δυσκολία εκτός από την εννοιολόγηση και όσον αφορά τις αιτίες που την προκαλούν. Οι αιτίες που οδηγούν στην εγκατάλειψη του σχολείου μπορεί να είναι προσωπικές, οικογενειακές, κοινωνικές, οικονομικές, εκπαιδευτικές και πολιτισμικές. Υποστηρίζεται ότι τα αίτια της μαθητικής διαρροής δεν είναι ίδια για όλους, διαφέρουν ανάλογα με τα

εκπαιδευτικά και τα λοιπά κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού που μελετάται, αλλά και από τις συγκυρίες οι οποίες επικρατούν στον τόπο της έρευνας κατά τη διάρκεια που αυτή διεξάγεται (Καρναβάς, κ.α., 2015: 36· Κουρουτσίδου, 2012: 71· Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015: 37).

Αν και η απόφαση της εγκατάλειψης του σχολείου είναι ατομική, υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που είναι κοινοί και επαναλαμβάνονται με αποτέλεσμα οι ερευνητές να τους ομαδοποιούν και να αναδεικνύουν τη σύνδεσή τους με τη μαθητική διαρροή. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής αλληλοσχετίζονται, πράγμα που σημαίνει ότι η εμφάνιση του ενός δεν αναιρεί την ύπαρξη του άλλου (Καρναβάς, κ.α., 2015: 36· Πέτρου, 2016: 30· Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015: 37).

Στην εν λόγω εργασία θα ακολουθηθεί ο διαχωρισμός που έχει προταθεί από τον Thibert (2013 όπ. αναφ. στο European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 35), σύμφωνα με τον οποίο οι παράγοντες που επηρεάζουν το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής εντάσσονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες: η μία περιλαμβάνει τους παράγοντες που σχετίζονται με το άτομο, την οικογένεια και το κοινωνικό υπόβαθρο και η άλλη με τους παράγοντες που σχετίζονται με το σχολείο (EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 35).

Σύμφωνα με τους Lee & Burkam (2003: 353), η πιο συνήθης εξήγηση για την μαθητική διαρροή επικεντρώνεται στα ατομικά χαρακτηριστικά μεμονωμένων μαθητών, δηλαδή σε παράγοντες που σχετίζονται με το ίδιο το άτομο, το οικογενειακό του περιβάλλον και το κοινωνικό υπόβαθρό τους (ατόμου και οικογένειας). Παρόλο που δεν μπορεί να γίνει απόλυτος διαχωρισμός εξαιτίας της αλληλεπίδρασης των παραγόντων καταβάλλεται προσπάθεια ομαδοποίησης επιμέρους στοιχείων σε κάθε ομάδα.

1.5.1. Ο ρόλος του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος

Στους κοινωνικούς παράγοντες, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία ανήκουν η φτώχεια, η εργασία, η διαφορετική φυλή και εθνική καταγωγή του μαθητή, η μετανάστευση, η ένταξή του σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, η συναναστροφή με συνομήλικους εγκαταλείψαντες και η συμμετοχή σε παράνομες οργανώσεις.

Η φτώχεια είναι ένας από τους κυριότερους κοινωνικούς παράγοντες που επηρεάζουν το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής. Η φτώχεια συνιστά μορφή αποκλεισμού από αγαθά και υπηρεσίες και αποτελεί παράγοντα που καθορίζει τις συνθήκες διαβίωσης τόσο του ατόμου, όσο και της οικογένειας του. Συνιστά αιτία για την οποία οι μαθητές μπορεί να εγκαταλείψουν το σχολείο προκειμένου να ενταχθούν στην

αγορά εργασίας για να συνεισφέρουν οικονομικά στο εισόδημα της οικογένειάς τους. Η δε ανέχεια προφανώς παρεμποδίζει την πρόσβαση στην οποιαδήποτε μορφής ιδιωτική εκπαίδευση (Πέτρου, 2016: 35).

Επιπλέον, ένας παράγοντας που επηρεάζει το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής είναι η ένταξη των μαθητών στην αγορά εργασίας (οικονομικοί λόγοι ή και απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση). Σύμφωνα με έρευνες (βλ. Planet, 2007β: 20-21), η απασχόληση των ατόμων σχολικής ηλικίας παρατηρείται κατά κύριο λόγο στους τομείς του εμπορίου, της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, του τουρισμού, αλλά και άλλων, κατά κύριο λόγο χειρωνακτικών επαγγελμάτων (Καρναβάς, κ.α., 2015: 38· Planet, 2007β: 20).

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι κάποιες κοινωνικές ομάδες πλήττονται περισσότερο από την μαθητική διαρροή. Εκτός από τα άτομα που προέρχονται από φτωχότερα κοινωνικά στρώματα, άτομα ομάδων υψηλού κινδύνου είναι τα άτομα που ανήκουν σε Ευπαθείς Κοινωνικές Ομάδες (ΕΚΟ), όπως τα άτομα που προέρχονται από ιδρύματα κρατικής μέριμνας, τα άτομα με αναπηρίες, σωματικές, νοητικές ή άλλου είδους (ΑμεΑ), οι Ρομά, οι αλλοδαποί, οι μετανάστες. Τα άτομα που προέρχονται από τις οικογένειες ή ομάδες που αναφέραμε παραπάνω, αποθαρρύνονται άμεσα ή έμμεσα, είτε από τις οικογένειές τους είτε από το σχολείο ή από την κοινωνία (Βουϊδάσκης, 1999: 253· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011: 5· Καρναβάς, κ.α., 2015: 36).

Επιπρόσθετα, οι μαθητές που κατοικούν σε διαφορετική χώρα από τη χώρα καταγωγής, είναι περισσότερο επιρρεπείς να εγκαταλείψουν το σχολείο από ότι οι μαθητές που έχουν γεννηθεί στη χώρα κατοικίας. Στην Ελλάδα και στην Ισπανία τα ποσοστά σύμφωνα με μέτρηση του 2013 ήταν 35,7% και 38,3% αντίστοιχα για τα άτομα αυτά. Τα παιδιά μεταναστών αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες όσον αφορά την αποδοχή και τη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η επισφαλής παραμονή της οικογένειας στη χώρα υποδοχής δυσχεραίνει περισσότερο την κατάσταση επηρεάζοντας την επιτυχή και συνεχή ένταξη των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον, είτε αναφορικά με την εγγραφή τους, είτε σχετικά με τη συναισθηματική και γνωστική εμπλοκή τους στη σχολική διαδικασία (European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 38· European Commission, 2015: 4· Planet, 2007β: 12).

Επίσης, αντιμετωπίζουν γλωσσικές δυσκολίες και ειδικότερα η υποβάθμιση της μητρικής γλώσσας των δίγλωσσων μαθητών αποτελεί αίτιο διαρροής από την εκπαίδευση. Οι μαθητές αυτοί αντιμετωπίζουν μεγαλύτερα προβλήματα, από ότι οι μαθητές με μητρική γλώσσα εκείνην που διδάσκεται στο σχολείο. Οι δίγλωσσοι μαθητές αντιμετωπίζουν προβλήματα τόσο σχετικά με τη σχολική τους επίδοση, όσο και με την

κοινωνικοποίησή τους και τη σύναψη σχέσεων συνεργασίας με τους άλλους μαθητές. Εκτός, όμως από τη γλώσσα τα παιδιά αυτά βρίσκονται σε δυσχερέστερη κατάσταση από τα παιδιά που γεννιούνται στη χώρα κατοικίας όσον αφορά τα πολιτιστικά εμπόδια, τον κοινωνικοοικονομικό διαχωρισμό, καθώς και τη συγκριτικά περιορισμένη πρόσβασή τους σε προγράμματα υποστήριξης των μαθητών που αντιμετωπίζουν μαθησιακές ή άλλου τύπου δυσκολίες (European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 40· European Commission, 2015: 4).

Τα γλωσσικά και πολιτισμικά εμπόδια αποτελούν κοινά προβλήματα μεταξύ των μαθητών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών-μειονοτήτων. Ενώ, όμως, καθιστούν τους μαθητές ως μειονεκτούντες προς την εκπαίδευση και πιθανούς διαρρέοντες, αυτά τα εμπόδια εντοπίζονται εύκολα και είναι δυνατόν να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση του κινδύνου της πρόωρης εγκατάλειψης. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ άλλων Ευρωπαϊκών χωρών οι οποίες έχουν στοχοθετημένες πολιτικές για την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της κατάρτισης για άτομα που προέρχονται από μειονοτικά εθνοπολιτισμικά πλαίσια, όπως είναι οι μετανάστες και οι Ρομά (European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 38-39· Planet, 2007β: 20-21).

Στους κοινωνικούς παράγοντες που επιδρούν στην απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο ανήκει και η επιρροή που ασκούν οι συνομήλικοι. Σύμφωνα με τους Ellenbogen και Chamberland (1997, όπως αναφ. στο Audas & Willms, 2002: 18), υπάρχουν τρεις τάσεις αναφορικά με την επιρροή που ασκούν οι συνομήλικοι. Αυτές είναι: πρώτον ότι οι μαθητές που αποχωρούν από την εκπαίδευση και οι μελλοντικοί διαρρέοντες έχουν περισσότερες σχέσεις με άτομα τα οποία έχουν επίσης εγκαταλείψει την εκπαίδευση, δεύτερον, οι μελλοντικοί διαρρέοντες τείνουν να απορρίπτονται από τους συμμαθητές τους και τέλος οι εν δυνάμει διαρρέοντες μαθητές έχουν αντικοινωνική συμπεριφορά ως προς τους άλλους μαθητές και εκπαιδευτικούς. Σύμφωνα με άλλες έρευνες, ενδεικτικά χαρακτηριστικά των μαθητών που είναι εν δυνάμει διαρρέοντες είναι η ύπαρξη ενός τουλάχιστον φίλου που έχει διαρρεύσει από την εκπαίδευση, είναι πιθανότερο να έχουν έναν φίλο ο οποίος εργάζεται, έχουν στο σύνολο λιγότερους φίλους από ότι οι μαθητές που έχουν λιγότερες πιθανότητες διαρροής (Audas & Willms, 2002: 19).

Τα χαρακτηριστικά των ανωτέρω παρατηρούνται κυρίως σε αγροτικού τύπου περιοχές και σε περιοχές που δέχονται μεγάλα κύματα τουρισμού όπου η ζήτηση για απασχόληση είναι υψηλή. Επομένως, μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά διαρροής παρατηρούνται σε περιοχές με αυτά κυρίως τα οικονομικά

χαρακτηριστικά. Στην Ελλάδα: η Κέρκυρα, η Ζάκυνθος και η Κρήτη αποτελούν παραδείγματα περιοχών με αυτά τα χαρακτηριστικά. Βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι δεν αναφερόμαστε στην πλειονότητα του μαθητικού πληθυσμού που κατοικούν σε τέτοιες περιοχές, αλλά κυρίως στους μαθητές οι οποίοι προέρχονται από κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, ή/ και απασχολούνται σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν έχουν ιδιαίτερες γνωστικές απαιτήσεις (Καρναβάς, κ.α., 2015: 37-38· Planetβ, 2007: 20-21).

1.5.2. Ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος

Παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με το περιβάλλον της οικογένειας του μαθητή που εγκαταλείπει το σχολείο πρόωρα είναι η χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας, το μορφωτικό επίπεδό της, το ιστορικό σχολικής διαρροής, το ενδιαφέρον της οικογένειας για το σχολείο, οι μειωμένες εκπαιδευτικές προσδοκίες από το μαθητή, η αστάθεια του οικογενειακού περιβάλλοντος καθώς και η διαπαιδαγώγηση του ατόμου (Ρουσεάς & Βρετάκου, 2006: 12-13)

Άτομα τα οποία προέρχονται από οικογένειες με δυσχερή οικονομική κατάσταση, είναι πιθανόν να εγκαταλείψουν πρόωρα την εκπαίδευση. Ο παράγοντας αυτός σε συνάρτηση με άλλους, όπως η σχολική αποτυχία και η ύπαρξη συγκεκριμένων αντιλήψεων για το εκπαιδευτικό σύστημα, κυρίως από το οικογενειακό αλλά κι από το ευρύτερο περιβάλλον του μαθητή, συνιστούν αίτια εγκατάλειψης (Καρναβάς, κ.α., 2015: 37-38).

Σύμφωνα με ερευνητές ο παράγοντας «χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο» κατέχει κύριο ρόλο ως προς την απόφαση της πρόωρης εγκατάλειψης της εκπαίδευσης. Άτομα τα οποία είναι μέλη πολυμελών οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, άνεργους γονείς, προέρχονται από οικογένειες αγροτών και εργατών με χαμηλό εισόδημα και, επίσης, ζουν απομακρυσμένα από αστικά κέντρα είναι πολύ πιθανόν να εγκαταλείψουν το σχολείο πρόωρα. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι συνολικά τα μεγαλύτερα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης εμφανίζονται σε περιοχές με τα ανωτέρω κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Τέτοιες περιοχές είναι οι αγροτικές περιοχές, εκείνες στις οποίες διαμένουν οικογένειες Ρομά και μεταναστών (Βουϊδάσκης, 1999: 253· Dale, 2010: 15· European Commission /EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 35, 38· Τούρτουρας, 2010: 67).

Αξιοσημείωτο είναι ότι, τα μέλη μιας οικογένειας με χαμηλό μορφωτικό υπόβαθρο, εμφανίζουν περισσότερες πιθανότητες για ανεργία, μείωση του εισοδήματος, φτώχεια. Επομένως, ο μαθητής που εγκαταλείπει το σχολείο μπορεί να δέχεται πίεση και

από την ίδια την οικογένεια του για να εργαστεί και να συμβάλει στην επιβίωση της οικογένειας, ακόμη και να παντρευτεί (κυρίως για τα κορίτσια) (Βουϊδάσκης 1999: 254· Καρναβάς, κ.α., 2015: 37-38).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Αλιμήση (2007: 8), το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας, επηρεάζει τις προσδοκίες του ατόμου σχετικά με την εκπαίδευση. Υπάρχει, επίσης, σύνδεση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου της οικογένειας και της έλλειψης υποστήριξης και ενδιαφέροντος για τις εκπαιδευτικές επιδόσεις του μαθητή. Έτσι, παρατηρείται ότι όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας τόσο υψηλότερες είναι οι επιδόσεις των μαθητών στο σχολείο. Τα άτομα που προέρχονται από οικογένειες μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών τάξεων έχουν καλύτερες επιδόσεις και μεγαλύτερες προσδοκίες για το μέλλον. Εξέχοντα ρόλο έχει το επίπεδο σπουδών της μητέρας, το οποίο, έχει παρατηρηθεί ότι επηρεάζει περισσότερο τα παιδιά. Αντίθετα, οι οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, οι οποίες έχουν αμφίθυμη στάση απέναντι στο σχολείο, επηρεάζουν τα παιδιά σχετικά με την πρόωρη εγκατάλειψη. Επίσης, ας σημειωθεί ότι οι γονείς των παιδιών από τις μεσαίες τάξεις θεωρούν καθήκον και ευθύνη τους την εκπαιδευτική πρόοδο του μαθητή, σε αντίθεση με τους γονείς της εργατικής τάξης οι οποίοι θεωρούν ότι την ευθύνη της προόδου του παιδιού έχει το σχολείο (Αλιμήσης, 2007: 8· Κουρουτσίδου, 2012: 77-78· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 12-13· Τουρτούρας, 2010: 73).

Έχει παρατηρηθεί ότι οι μαθητές που συνεχίζουν τις σπουδές και αποκτούν πτυχία από τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση, φοιτούν σε φημισμένα ιδρύματα και στη συνέχεια καταλαμβάνουν ανώτατες θέσεις εξουσίας, ανήκουν σε προνομιούχα κοινωνικά στρώματα. Υπάρχει μια κληρονομιά όχι μόνον οικονομική αλλά κυρίως πολιτισμική, κάτι το οποίο συνεχίζει να αναπαράγει το ίδιο το σχολικό σύστημα. Σύμφωνα με τη θεωρία του Bourdieu για το πολιτισμικό κεφάλαιο, όσο πιο σημαντικό είναι το πολιτισμικό κεφάλαιο της οικογένειας, τόσο περισσότερα εφόδια μπορεί να δώσει για την σχολική εκπαίδευση των παιδιών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι εκτός από τις στάσεις και συνήθειες που υιοθετούν τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες υψηλότερου πολιτισμικού κεφαλαίου, υιοθετούν και κληρονομούν γνώσεις και τεχνογνωσία η οποία-αν και έμμεση- βοηθάει πολύ το μαθητή στο σχολείο. Παράλληλα το σχολείο, απ' την πλευρά του αναπαράγει αυτή την τάξη πραγμάτων με αποτέλεσμα να διαχωρίζει όσους έχουν κληρονομήσει πολιτισμικό κεφάλαιο από αυτούς που το στερούνται (Bourdieu & Passeron, 1996: 21, 30-31,33, 68-69).

Τη σχολική επίδοση και συνακόλουθα την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο επηρεάζει και η οικογενειακή κατάσταση του μαθητή. Αναλυτικότερα

παρατηρούνται μεγαλύτερα ποσοστά διαρροής σε μαθητές που ζουν με τον έναν από τους δυο γονείς· έχει, μάλιστα, επισημανθεί ότι τα παιδιά που ζουν και με τους δυο γονείς έχουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις (Κουρουτσίδου, 2012: 78-79· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 13).

Ένας, ακόμη, παράγοντας που επηρεάζει τη μαθητική διαρροή μπορεί να είναι η επιθετική ή παραβατική συμπεριφορά του μαθητή ως προς κάποιο συμμαθητή του, εκπαιδευτικό ή/και εξωσχολικό άτομο. Επίσης, οι συνήθειές του, όπως για παράδειγμα η απουσία του από τη σχολική τάξη κατά τη διάρκεια του μαθήματος ή η δημιουργία εντάσεων με κάποιο καθηγητή η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσωρινή απομάκρυνση του από το σχολείο, συμβάλλουν στην απόφαση του μαθητή για οριστική εγκατάλειψη του σχολείου (Κουρουτσίδου, 2012: 71).

Επιπρόσθετα, η απουσία του μαθητή από το σχολείο για μεγάλο χρονικό διάστημα η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία γνωστικών κενών στα μαθήματα που δεν παρακολουθεί και συνακόλουθα η στασιμότητα προόδου και επίδοσης επηρεάζουν το φαινόμενο (Κουρουτσίδου, 2012: 74· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 13).

Γνωστικά κενά παρατηρούνται σε παιδιά τα οποία φοίτησαν σε ολιγοθέσια δημοτικά σχολεία και προέρχονται κυρίως από οικογένειες που απασχολούνται στους τομείς της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Σύμφωνα με έρευνες οι μαθητές αυτοί από τη μία δεν είχαν τη στήριξη και τη βοήθεια που είχαν ανάγκη και από την άλλη είχαν την υποχρέωση να βοηθούν τους γονείς τους στις οικογενειακές επιχειρήσεις. Αναφερόμενοι στις αιτίες εγκατάλειψης οι μαθητές υποστηρίζουν ότι η απόφασή τους σχετίζεται με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στα μαθήματα, οι οποίες οδήγησαν σε αποτυχία και τους ώθησαν εν τέλει στην εγκατάλειψη (Βουϊδάσκη, 1999: 254· Κουρουτσίδου, 2012: 76).

Απόρροια των γνωστικών κενών είναι η στασιμότητα της προόδου του μαθητή. Είναι κοινά αποδεκτό ότι η επανάληψη μιας τάξης δεν οδηγεί απαραίτητα στη βελτίωση των επιδόσεων του μαθητή. Αντιθέτως, μπορεί να οδηγήσει στην εγκατάλειψη του σχολείου. Σύμφωνα με έρευνες, οι μαθητές που αναγκάζονται να επαναλάβουν μια σχολική τάξη, διακατέχονται από άγχος, το οποίο έχει αρνητικές επιδράσεις στην αυτοεκτίμησή τους. Απόρροια αυτού είναι η αύξηση αντί της μείωσης της σχολικής αποτυχίας, η εμφάνιση προβλημάτων συμπεριφοράς και η προδιάθεση πρόωρης εγκατάλειψης (European Commission, 2014: 43).

1.5.3. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος

Σύμφωνα τον Βουϊδάσκη (1998: 259-260), η αποκοπή του σχολείου από τον κοινωνικό περίγυρο του μαθητή, δηλαδή η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευτικών και των γονιών των μαθητών, η οποία παρατηρείται κυρίως στα σχολεία της υπαίθρου και δη των ορεινών περιοχών, αποτελεί αιτία σχολικής διαρροής. Η διαπροσωπική σχέση εκπαιδευτικών και γονέων, σύμφωνα με τον ίδιο, θα μπορούσε να βοηθήσει στην καλλιέργεια θετικών συναισθημάτων, στους μαθητές, για το σχολείο. Θα μπορούσε επίσης, να βοηθήσει τους γονείς να αντιληφθούν τη χρησιμότητα των γνώσεων που παρέχει η υποχρεωτική εκπαίδευση για την απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση.

Επίσης, υπάρχουν οι εξής παράγοντες: το σχολικό κλίμα, η έλλειψη προσαρμογής της διδακτικής πράξης στις ανάγκες των μαθητών, η αδιαφορία των εκπαιδευτικών, η διδασκαλία χωρίς ερεθίσματα, το μέγεθος του σχολείου, το σύστημα πειθαρχίας, το πρόγραμμα σπουδών, η δομή και η οργάνωση του σχολικού συστήματος γενικότερα κ.α.

Σύμφωνα με τους Ρουσέα & Βρετάκου (2006: 13) το μέγεθος της διαρροής συνδέεται με ποικίλα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει το ίδιο το σχολείο, όπως το μέγεθος του σχολείου, η αναλογία των εκπαιδευτικών- μαθητών κάθε τάξης, τα συστήματα πειθαρχίας που επιβάλλονται στους μαθητές, καθώς και τα συστήματα αξιολόγησης. Επίσης, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την ποιότητα του σχολικού περιβάλλοντος και τις σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών.

Ένα χαρακτηριστικό που επηρεάζει το φαινόμενο και αναφέρεται στο σχολείο είναι η ποιότητα του σχολικού περιβάλλοντος. Η ποιότητα του σχολικού περιβάλλοντος περιλαμβάνει τις εγκαταστάσεις που διαθέτει το σχολείο, τη σύνθεση του σχολείου - εκπαιδευτικών και μαθητών-, τη συμβολή των γονέων στο σχολείο, τις σχέσεις των εκπαιδευτικών, τόσο με τους μαθητές, όσο και με τους γονείς . Το σχολικό κλίμα αναφέρεται στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών ή των μαθητών μεταξύ τους και μπορεί είτε να ενθαρρύνει είτε να αποθαρρύνει τους μαθητές σχετικά με την εμφάνιση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Απόρροια της αποθάρρυνσης του μαθητή είναι η απογοήτευσή του και η συμβολή της παραπάνω κατάστασης στην απόφασή του να εγκαταλείψει το σχολείο (Rist, 1970: 412· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 13).

Στη δομή και την οργάνωση του σχολικού συστήματος, οφείλεται και η έλλειψη προσαρμογής της διδακτικής πράξης στις ανάγκες των μαθητών, καθώς ο τρόπος

οργάνωσης του σχολικού συστήματος σχετίζεται με τις αξίες και την κουλτούρα ανώτερων στρωμάτων της κοινωνίας. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί τείνουν να διαχωρίζουν τους μαθητές σε διάφορες ομάδες βάσει διαφόρων χαρακτηριστικών που εντοπίζουν σε αυτούς. Σύνηθες είναι η διδακτική πράξη να προσαρμόζεται στους μαθητές οι οποίοι έχουν καλύτερες επιδόσεις, σύμφωνα με αυτές που ο εκπαιδευτικός και ευρύτερα το εκπαιδευτικό σύστημα θεωρεί ιδανικές. Έτσι οι ευκαιρίες επιτυχίας όσον αφορά τους μαθητές που προέρχονται από αγροτικό ή εργατικό-κατά κύριο λόγο-περιβάλλον, παλιννοστούντες, δίγλωσσους, από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες γενικότερα, ενδέχεται να θεωρηθούν ανισόρροπες μεταξύ των απαιτήσεων του σχολείου και των πόρων που διαθέτουν αυτοί οι μαθητές. Σταδιακά η αδυναμία ανταπόκρισης οδηγείται σε έλλειψη ενδιαφέροντος για τη διδακτική πράξη από την πλευρά των μαθητών, με αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της εκπαίδευσης (Bourdieu & Passeron, 1996: 78· Κουρουτσίδου, 2012: 81· Rist, 1970: 419-421).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Ρουσέα και Βρετάκου (2006: 13), τα συστήματα πειθαρχίας και αξιολόγησης που υιοθετεί το σχολείο επηρεάζουν το φαινόμενο. Σε αυτό θα μπορούσε να ενταχθεί και ο βαθμός στον οποίο τα μέλη της σχολικής μονάδας στηρίζουν τους μαθητές που αντιμετωπίζουν προβλήματα είτε σε ακαδημαϊκό επίπεδο, είτε σε επίπεδο συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με τον Αλιμήση, (2007: 9) την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου ενισχύει και η χαμηλή ποιότητα διδασκαλίας, χωρίς ερεθίσματα για τους μαθητές. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι δεν καταβάλλεται προσπάθεια ώστε να οργανώνεται το μάθημα με τέτοιο τρόπο για να ανταποκρίνεται σε διαφορετικά στυλ μάθησης βάσει των αναγκών της τάξης.

Σύμφωνα με έρευνες η θετική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ μαθητών αλλά και μαθητών και εκπαιδευτικών, δημιουργεί κλίμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας στους μαθητές οδηγώντας τους τελευταίους στην ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Παρατηρείται ότι η αίσθηση μοναξιάς και απομόνωσης, καθώς και η μη ενσωμάτωση του μαθητή στη σχολική τάξη, σε συνάρτηση με την αδιαφορία του εκπαιδευτικού οδηγούν επίσης σε πρόωρη απομάκρυνση από το σχολείο (Αλιμήσης, 2007: 9· Dekkers & Claassen, 2001: 344· Κουρουτσίδου, 2012: 83· Πέτρου, 2016: 34· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 13).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής δεν μπορούν να εξετασθούν μεμονωμένα, ανεξάρτητα ο ένας απ' τον άλλον. Όπως έχει επισημανθεί, το φαινόμενο είναι πολυπαραγοντικό. Επομένως, όλοι οι ανωτέρω

παράγοντες είναι αλληλοεξαρτώμενοι και όλοι επηρεάζουν, εν τέλει, το φαινόμενο. Κάθε παράγοντας κοινωνικός, οικογενειακός ή εκπαιδευτικός/ παιδαγωγικός μπορεί ή/ και επηρεάζει τον μαθητή ως προς την απόφαση εγκατάλειψης του σχολείου. Έρευνες που έχουν διεξαχθεί, αναφορικά με το ποιος παράγοντας ενδέχεται να κυριαρχεί και να διαδραματίζει καθοριστικότερο ρόλο απ' τους άλλους, έχουν αναδείξει το κοινωνικό υπόβαθρο της οικογένειας του μαθητή.

1.6. Οι επιπτώσεις του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στους μαθητές

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου επηρεάζει σημαντικά τη μετέπειτα ζωή του ατόμου αλλά και κατ' επέκταση την κοινωνία. Οι συνέπειες του φαινομένου είναι εμφανείς στον τρόπο διαβίωσης των ατόμων και στις αυξημένες ανάγκες τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι επιπτώσεις του φαινομένου διακρίνονται σε δυο κατηγορίες. Στη μία ανήκουν οι συνέπειες που σχετίζονται με την κοινωνία και στην άλλη οι συνέπειες που αφορούν στο ίδιο το άτομο. Παρά το διαχωρισμό που γίνεται κρίνεται αναγκαίο να σημειωθεί ότι οι συνέπειες του φαινομένου, ως προς την κοινωνία και ως προς το άτομο, είναι αλληλοεξαρτώμενες.

Η μειωμένη παραγωγικότητα είναι πιθανόν να σχετίζεται με την επίδραση που ασκεί το φαινόμενο στην κοινωνία, αφού τα άτομα που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο δεν διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα για τις προκλήσεις των σύγχρονων κοινωνιών. Οι νέοι που έχουν ανεπαρκή εκπαίδευση δεν έχουν το απαιτούμενο επίπεδο για να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της σημερινής οικονομίας, εφόσον η σύγχρονη εργασία έχει ανάγκη από εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, συνδέονται με χαμηλότερη ανάπτυξη της οικονομίας και φορολογικών εσόδων, αφενός, και υψηλότερο κόστος κοινωνικών παροχών αφετέρου. Επομένως, προκύπτει σημαντική δημοσιονομική επιβάρυνση (υγειονομική περίθαλψη, κοινωνικές υπηρεσίες) (European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 23).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου ίσως έχει ως συνέπειες χαμένες ευκαιρίες για τους νέους αλλά και ένα υψηλό κόστος για το οικονομικό και κοινωνικό δυναμικό των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τη Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα άτομα που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα την εκπαίδευση έχουν 6% χαμηλότερη παραγωγικότητα σε σχέση με όσους διαθέτουν υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης. Ενδεικτικά, το ποσοστό της τάξης του 23% από το 2005, αναφέρεται στα άτομα που δεν έχουν κάποια πιστοποίηση, λόγω πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Έτσι, η απώλεια της παραγωγικότητας ανέρχεται σε 1,4% στην Ευρώπη (European Commission, 2010: 33, 2011: 3).

Ταυτοχρόνως, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου φαίνεται να έχει οικονομικές επιπτώσεις για τα άτομα. Κατά την ενήλικη ζωή τους τα άτομα αντιμετωπίζουν αρκετές δυσκολίες, καθώς συνήθως παρεμποδίζεται η καθημερινότητά τους λόγω ελλείψεων που οφείλονται σε μαθησιακά κενά εξαιτίας της εγκατάλειψης. Αναλυτικότερα τα μειωμένα εκπαιδευτικά τους προσόντα έχουν ως απόρροια λιγότερες επαγγελματικές ευκαιρίες καθ' όλη τη διάρκεια της μετέπειτα ζωής τους. Παρά το γεγονός ότι οι ίδιοι μπορεί να αναζητούν θέσεις εργασίας με ποιότητα και προοπτικές καταλήγουν να δέχονται επαγγελματικές θέσεις οι οποίες δεν σχετίζονται, συχνά, με τα ενδιαφέροντά τους και το δυναμικό τους. Δραστηριοποιούνται σε εποχιακούς τομείς, δηλαδή εργάζονται, αρκετές φορές, ως ανειδίκευτοι εργάτες, σερβιτόροι κ.α. (Κουρουτσίδου, 2012: 69· Μητρέλλου, 2010: 23-25).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι για τις γυναίκες και για τους μετανάστες η εγκατάλειψη του σχολείου έχει σοβαρότερες επιπτώσεις συγκριτικά με τους (γηγενείς) άνδρες ως προς την επαγγελματική απασχόληση. Παρατηρείται, τέλος, ότι οι άνδρες παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες να επιστρέψουν στην εκπαίδευση και να αποκτήσουν απολυτήριο γυμνασίου (European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 22· Κουρουτσίδου, 2012: 69· Μαγουλά, 1998: 327).

Εκτός από τις επιπτώσεις στην κοινωνία η μαθητική διαρροή επηρεάζει και τα άτομα. Τα άτομα που επιλέγουν ή αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το σχολείο, πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης έχουν έντονα συναισθήματα μειονεξίας απέναντι στους συνομήλικούς τους που συνεχίζουν τις σπουδές τους και τον ευρύτερο κοινωνικό τους περίγυρο (Μητρέλλου, 2010: 23).

Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, τα άτομα αυτά είναι αρκετά ευαίσθητα και ευάλωτα. Οι πρόωρα εγκαταλείψαντες καταβάλλονται από αρνητικά συναισθήματα και αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες ως προς την ψυχική τους υγεία. Η χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση συνοδεύονται από χαμηλές προσδοκίες, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει ψυχική δυσλειτουργία των ατόμων αυτών ως ενήλικες. Είναι προφανές ότι στην αντίθετη περίπτωση, τα άτομα που διακατέχονται από υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης μπορούν να προσαρμοστούν πιο εύκολα σε δύσκολες καταστάσεις και σε επαγγελματικό επίπεδο έχουν περισσότερο εμπεριστατωμένα σχέδια εργασίας για να πετύχουν τους στόχους τους (Κουρουτσίδου, 2012: 69).

Ως προς την κοινωνική ζωή τους δυσκολίες έχουν καταγραφεί στη σύναψη σχέσεων, καθώς η αμηχανία και η μειονεκτικότητα επηρεάζουν τη δημιουργία κοινωνικών επαφών. Επίσης, η συμμετοχή τους στα πολιτιστικά, κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της κοινωνίας είναι ανενεργή ή ακόμη και αν συμμετέχουν συμβαίνει σε πολύ μικρότερο βαθμό από ότι τα άτομα τα οποία έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (Μητρέλλου, 2010: 23).

Συνακόλουθα στις συνέπειες της μαθητικής διαρροής καταγράφονται η ανεργία, η ημι-απασχόληση ή ακόμη και η πλήρης απασχόληση, υπό κακές συνθήκες και χαμηλές οικονομικές απολαβές. Ο μισθός των ατόμων αυτών, καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής, είναι αρκετά χαμηλότερος από άλλους συνομήλικούς τους οι οποίοι έχουν συνεχίσει τις σπουδές τους και κατέχουν τίτλους σπουδών. Άλλωστε, είναι κοινά αποδεκτό το γεγονός ότι η καινοτομία και η ανάπτυξη όσον αφορά το επίπεδο της τεχνολογίας αλλά και της οικονομίας γενικότερα, βασίζονται σε εξειδικευμένο προσωπικό (European Commission/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 22· Ινστιτούτο Νεολαίας, 2008: 33· Καλογρίδη-Κουτσοκώστα, 1998: 132· Καρναβάς, κ.α., 2015: 39).

Τα άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν μεγαλύτερους κινδύνους για ανεργία, φτώχεια, περιθωριοποίηση και κατ' επέκταση κοινωνικό αποκλεισμό, επηρεάζονται περισσότερο από την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, στο βαθμό που συναντούν περισσότερα εμπόδια για τη δια βίου μάθηση. Οι μειονεξίες αυτές καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό και τις δυνατότητες των απογόνων των ατόμων αυτών, καθώς τα παιδιά που θα γεννηθούν είναι πιθανό να βιώσουν γνωστικές, εκπαιδευτικές, κοινωνικές και διατροφικές στερήσεις που με τη σειρά τους επηρεάζουν και στιγματίζουν τη ζωή τους (Dale, 2010: 32· Ινστιτούτο Νεολαίας, 2008: 35-36· Καρναβάς, κ.α., 2015: 39).

Υπάρχουν, τέλος, ευρήματα σύμφωνα με τα οποία οι συνέπειες της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου επηρεάζουν αρνητικά περισσότερο τους μαθητές που ζουν στις πόλεις από ότι τους μαθητές που ζουν σε αγροτικές και τουριστικές περιοχές. Σύμφωνα με την Καλογρίδη-Κουτσοκώστα (1998: 134) οι μαθητές που κατοικούν σε αγροτικές ή/και τουριστικές περιοχές έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες εύρεσης εργασίας και αποφυγής σύνδεσης με παραβατικές ενέργειες, με αποτέλεσμα να πλήττονται λιγότερο συγκριτικά με τους μαθητές που κατοικούν σε πόλεις.

1.7. Ανακεφαλαίωση

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας καταγράφηκαν οι θεωρητικές παραδοχές για το πώς το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου, η γλώσσα αλλά και η κουλτούρα του επηρεάζουν την απόφασή του ως προς την συνέχιση ή την διακοπή του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Επίσης, έγινε λόγος για την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και την πρόωρη ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας. Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια να οριστεί το πολυπαραγοντικό φαινόμενο της μαθητικής διαρροής, για το οποίο δεν συγκλίνουν πάντοτε οι ορισμοί. Υπάρχει ένας ενιαίος ορισμός που έχει δοθεί από την Eurostat, τον οποίο, όμως, κάθε χώρα προσαρμόζει σύμφωνα με τα δικά της δεδομένα.

Επιπλέον, έγινε μια προσπάθεια να καταγραφούν τα αίτια που επηρεάζουν και καθορίζουν το φαινόμενο. Τα αίτια του φαινομένου δεν θα μπορούσαν να είναι συγκεκριμένα, καθώς η μαθητική διαρροή αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο είναι πολυπαραγοντικό. Έτσι, σε μια προσπάθεια κατηγοριοποίησης των παραγόντων έγινε διάκριση σε κατηγορίες με βάση την επιρροή που ασκούν κάποιοι παράγοντες στο περιβάλλον του ατόμου αλλά και στην οικογένεια του. Επίσης, υπάρχουν εκπαιδευτικοί (π.χ. ποιότητα του σχολικού περιβάλλοντος) παράγοντες καθοριστικοί για την πρόωρη εγκατάλειψη.

Ακολούθως έγινε εκτενής αναφορά στις επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής στους μαθητές τόσο σε κοινωνικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα της πρόωρης εγκατάλειψης, δεν είναι άμεσα εμφανή στους μαθητές που αποφασίζουν να εγκαταλείψουν την εκπαίδευση. Σε βάθος χρόνου, όμως, η πλειονότητα των μαθητών διαπιστώνει ότι η απόφαση αυτή δεν συνέβαλε για ένα καλύτερο μέλλον, επομένως σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται η επιστροφή των μαθητών στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας για την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΕΙ ΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1. Η μαθητική διαρροή σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Στην εν λόγω ενότητα παρατίθενται διαχρονικά τα στοιχεία για τη μαθητική διαρροή στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίνοντας μας τη δυνατότητα να εξετάσουμε σε ποια θέση βρίσκεται η Ελλάδα συγκριτικά με τις άλλες χώρες της Ευρώπης, πριν προχωρήσουμε στην αναλυτική παρουσίαση της κατάστασης στη χώρας μας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2000 και εξής διεξήγαγε μια σειρά συζητήσεων σχετικά με τη «στρατηγική της Λισαβόνας» και τους στόχους της. Πιο συγκεκριμένα η στρατηγική στόχευσε κυρίως:

- x Στη μετάβαση της Ευρώπης σε μια ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης
- x Στον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας με την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και τις επενδύσεις σε ανθρώπινους πόρους
- x Στην προστασία του περιβάλλοντος και τη διαμόρφωση απαραίτητων συνθηκών για τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης (Γκόβαρης & Ρουσάκης, 2008: 18)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2010 διαμόρφωσε στρατηγική για την «Ευρώπη 2020», θέτοντας στόχους για την αντιμετώπιση της κρίσης και προκειμένου να μετατρέψει την Ευρωπαϊκή Ένωση σε έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Τρεις προτεραιότητες κατέχουν εξέχουσα θέση στη στρατηγική για την «Ευρώπη 2020». Η πρώτη αφορά την έξυπνη ανάπτυξη μιας οικονομίας που θα στηρίζεται στη γνώση και την καινοτομία. Η δεύτερη σχετίζεται με την προώθηση μιας οικονομίας η οποία θα είναι περισσότερο αποδοτική στη χρήση πόρων, πιο πράσινη και πιο ανταγωνιστική. Τέλος, η τρίτη αφορά την ανάπτυξη της οικονομίας χωρίς αποκλεισμούς, με υψηλά ποσοστά απασχόλησης, στην οποία θα κατοχυρώνεται η κοινωνική και εδαφική συνοχή (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 5).

Οι εν λόγω αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοενισχυόμενες προτεραιότητες εκφράστηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τους εξής πρωταρχικούς στόχους:

- x Μείωση του ποσοστού της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε 10% και αύξηση του ποσοστού των ατόμων που ολοκληρώνουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση
- x Αύξηση του ποσοστού απασχόλησης στις ηλικίες 20-64 ετών
- x Μείωση του ποσοστού των ατόμων που βρίσκονται στα όρια της φτώχειας
- x Αύξηση των επενδύσεων για την έρευνα και την ανάπτυξη
- x Αύξηση του ποσοστού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 5, 13· Καρναβάς κ.ά., 2015: 40).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010: 13-14), χρησιμοποιώντας την εκπαίδευση αποδεικνύει την αλληλεξάρτηση των στόχων. Αναλυτικότερα αναφέρεται στη βελτίωση της εκπαίδευσης η οποία συμβάλλει στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, το οποίο με τη σειρά του μειώνει τα ποσοστά φτώχειας. Η μεγαλύτερη ικανότητα για την έρευνα και την ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα της οικονομίας σε συνδυασμό με την αποδοτικότητα των πόρων θα έχει ως απόρροια τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την προώθηση δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 13).

Για την επίτευξη των στόχων χρειάζεται, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μεταγράψουν τους στόχους σε εθνικό επίπεδο. Απαραίτητη κρίνεται η δράση από μέρους της Επιτροπής η οποία θα προτείνει ένα «3 / 3 1 .! 1 0 &» όπως χαρακτηριστικά σημειώνει, με απώτερο στόχο την πορεία προς την είσοδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μία πιο τελέσφορη ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010: 14).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε στόχο μεταξύ άλλων τη μείωση του ποσοστού της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και την αύξηση του ποσοστού των ατόμων που ολοκληρώνουν την ανώτατη εκπαίδευση. Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των δεδομένων της Ευρώπης κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ο ορισμός της μαθητικής διαρροής όπως αυτός παρουσιάζεται από την Eurostat: τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση μεταξύ ηλικιών 18-24 και έχουν ολοκληρώσει- το ανώτατο- την δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση αλλά δεν συμμετέχουν σε κάποιο άλλο πρόγραμμα κατάρτισης (European Commission, 2016: 38. Eurostat, 2019 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Early_leaver_from_education_and_training).

Οι εθνικοί στόχοι διαφέρουν από χώρα σε χώρα, όμως στόχος όλων των ευρωπαϊκών χωρών είναι να βρίσκονται στο μέσο όρο που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση ή και χαμηλότερα από αυτόν. Στην παράγραφο αυτή θα αναφερθούμε στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρατηρώντας τις διακυμάνσεις του φαινομένου από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα και εξής.

Σύμφωνα με τη διακρατική έρευνα την οποία επιμελήθηκε ο Αλιμήσης (2007: 6) σε σύνολο πέντε χωρών (Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο) τα ποσοστά διαρροής (Eurostat 2005) είναι πολύ αυξημένα στην Ιταλία συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες που εξετάζονται. Παρόλο που σημειώθηκε μείωση της μαθητικής διαρροής για τις χώρες αυτές, το σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών απείχε αρκετά από το

στόχο αφού το 2003 το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου ήταν 18,1% (ΕΣΠΑ, 2015: 5).

Αποτελέσματα ερευνών παρουσιάζονται, όχι για το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά για κάποιες από αυτές, από την Gyöbös (2011), η οποία εξετάζοντας την κατάσταση που επικρατεί στη Ρουμανία, επισημαίνει για την περίοδο 2003-2008 ότι υπήρξε μεγάλη μείωση του ποσοστού διαρροής στις εξής χώρες: Βουλγαρία, Ρουμανία, Μάλτα και Πορτογαλία. Το υψηλότερο ποσοστό είχε η Μάλτα, ακολούθως η Πορτογαλία, η Ρουμανία και η Βουλγαρία. Αν και τα ποσοστά απείχαν κατά πολύ από το στόχο 10% που είχε θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για το 2010 παρατηρούμε ότι υπάρχει βελτίωση στο διάστημα των πέντε αυτών χρόνων (βλ. πίνακα).

Η συγγραφέας επισημαίνει ότι υπάρχουν χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις οποίες τα ποσοστά της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου είναι χαμηλότερα και από το στόχο που έχει τεθεί για το 2020. Αυτές είναι οι: Κροατία, Πολωνία, Σλοβενία, Τσεχική Δημοκρατία και Σλοβακία (Gyöbös, 2011: 45).

Το 2009 το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στην Ευρωπαϊκή Ένωση έφτασε το 14,2%, το οποίο απείχε από το στόχο που είχε τεθεί (10%). Κάποιες από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρουσίασαν βελτίωση ως προς τη μείωση του φαινομένου, ενώ σε κάποιες άλλες αυξήθηκαν τα ποσοστά. Το 2009 τα υψηλότερα ποσοστά διαρροής εξακολουθούν να καταγράφονται στην Ισπανία αλλά και την Πορτογαλία, με ποσοστό που απείχε αρκετά από το 10%. Αυξημένα ήταν, επίσης, τα ποσοστά και για τη Μάλτα την ίδια περίοδο. Αρκετά υψηλότερα είναι τα ποσοστά διαρροής για τις Ιταλία, Ρουμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Βουλγαρία, Λετονία, Εσθονία και Ελλάδα με αρκετά σημαντική απόκλιση από το στόχο 10% (European Commission, 2014: 24).

Οι ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες δεν είχαν κατακτήσει τον στόχο για το 2010 (10%) αλλά βρίσκονταν κοντά κυμαίνονται την ίδια περίοδο (2009) από το 12,2% που παρουσιάζει η Γαλλία έως και 10,9%, ποσοστό μαθητικής διαρροής, που έχει η Ολλανδία. Ανάμεσα σε αυτές τις χώρες βρίσκονται η Γερμανία, η Ιρλανδία, η Κύπρος, η Δανία και η Ουγγαρία (European Commission, 2014: 24).

Για το έτος 2009, υπήρχαν χώρες που είχαν φτάσει τον στόχο του 10% ή ακόμη βρίσκονταν κάτω από αυτόν. Η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό μαθητικής διαρροής αλλά χαμηλότερα από το στόχο ήταν η Φιλανδία και η χώρα με το χαμηλότερο η Κροατία. Οι χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά μαθητικής διαρροής ήταν: η Λιθουανία, η Αυστρία, το

Λουξεμβούργο, η Σουηδία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Σλοβενία, η Πολωνία και η Σλοβακία (European Commission, 2014: 24).

Καθ' όλη την ανωτέρω περίοδο (2003-2009) παρατηρούμε ότι οι χώρες οι οποίες παρουσίαζαν μειωμένα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, όπως αυτά προκύπτουν από τις έρευνες που έχουν γίνει, εξακολουθούν να βρίσκονται κάτω από τον μέσο όρο (European Commission, 2014· Gyöngös, 2011).

Το 2010 το ποσοστό της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέρχεται σε 13,9%. Οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά για τη συγκεκριμένη χρονιά είναι: η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Μάλτα, η Ρουμανία, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ελλάδα. Όλες οι παραπάνω χώρες παρουσιάζουν μείωση από το προηγούμενο έτος ως προς την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, πλην της Ρουμανίας που παρουσιάζει αύξηση (Eurostat, 2018).

Οι χώρες που πλησιάζουν το στόχο που έχει τεθεί για την «Ευρώπη 2020» (10%) είναι: η Λετονία, η Κύπρος, η Γαλλία, η Βουλγαρία, το Βέλγιο, η Γερμανία, η Ιρλανδία, η Δανία, η Εσθονία, η Ουγγαρία και η Φιλανδία. Από αυτές το Βέλγιο, η Κύπρος, η Γερμανία, η Γαλλία και η Φιλανδία παρουσίασαν μία μικρή αύξηση συγκριτικά με το 2009 (Eurostat, 2018).

Τέλος το 2010, οι χώρες που βρίσκονται κάτω του μέσου όρου για το 2020 (10%) κυμαίνονται από 10%, ποσοστό της Ολλανδίας έως 4,7% της Σλοβακίας. Μεταξύ των χωρών αυτών βρίσκονται οι: Αυστρία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Σουηδία, Πολωνία, Κροατία, Σλοβενία και Τσεχική Δημοκρατία. Στις παραπάνω χώρες υπήρχε μείωση του ποσοστού διαρροής εκτός από την Πολωνία η οποία παρουσίασε μικρή άνοδο, όμως εξακολουθεί να βρίσκεται χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό στόχο (Eurostat, 2018).

Το 2011 οι χώρες που παρουσίαζαν τα υψηλότερα ποσοστά το 2010, εξακολουθούν να κατέχουν τις πρώτες θέσεις. Πρώτη στην κατάταξη βρίσκεται η Ισπανία και ακολουθούν η Πορτογαλία και η Μάλτα. Αν και αυτές οι χώρες απέχουν αρκετά από το στόχο της στρατηγικής για την «Ευρώπη 2020», καταγράφουν σημαντική βελτίωση σε σύγκριση με προηγούμενη μέτρηση. Αύξηση της έντασης του φαινομένου παρουσιάζουν η Ρουμανία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο (European Commission, 2014: 24, 2015: 34).

Κοντά στο στόχο του 10% που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για το 2020 βρίσκονται κάποιες από τις χώρες, οι οποίες έχουν κάνει σημαντικά βήματα για τη βελτίωση της κατάστασης όσον αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου. Οι χώρες που βρίσκονται εγγύτερα στο στόχο (10%) είναι οι εξής: Ελλάδα, Εσθονία, Βέλγιο,

Γαλλία, Βουλγαρία, Γερμανία, Λετονία, Ουγγαρία, Κύπρος και Ιρλανδία (European Commission, 2015: 34).

Από την άλλη οι χώρες που βρίσκονται κάτω από το κατώφλι του 10%, κάποιες από αυτές ήδη από το 2009, άλλες μέσα στη διετία που ακολούθησε είναι οι εξής: η Φιλανδία, η Δανία, η Ολλανδία, η Αυστρία, η Λιθουανία, η Σουηδία, το Λουξεμβούργο, η Πολωνία, η Σλοβακία, η Κροατία, η Τσεχία και η Σλοβενία (European Commission, 2015: 34).

Το 2012, παρατηρούμε ότι οι χώρες που έχουμε αναφέρει έως τώρα, καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά, εξακολουθούν να βρίσκονται σε δυσμενή θέση. Η Ισπανία κατέχει το ρεκόρ όμως παρουσιάζει μείωση σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ακολουθεί η Μάλτα, η Πορτογαλία, χώρα στην οποία καταγράφεται η αξιολογότερη υποχώρηση του φαινομένου (κατά 2,2% πτώση), ενώ η Ισπανία καταγράφει μείωση της τάξης του 1,4%. Τέλος, ποσοστά υψηλότερα του 10% παρουσιάζει η Ιταλία, η Ρουμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο με το χαμηλότερο ποσοστό σε αυτήν την κατηγορία (European Commission, 2013: 32).

Η Ελλάδα βρίσκεται ανάμεσα στις χώρες οι οποίες βρίσκονται κοντά στο στόχο, υπερβαίνοντάς τον ωστόσο. Οι χώρες που βρίσκονται κοντά στο στόχο του 2020 είναι η Βουλγαρία, το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ουγγαρία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Γερμανία, η Εσθονία και η Λετονία (European Commission, 2013: 32).

Ακολουθούν οι χώρες που τα ποσοστά τους βρίσκονται χαμηλότερα από το στόχο του 10% το 2012: Ιρλανδία, Δανία, Φιλανδία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Αυστρία, Σουηδία, Λιθουανία, Πολωνία, Τσεχική Δημοκρατία, Σλοβακία, Σλοβενία και η Κροατία που απέχει από τον εθνικό της στόχο 0,2% (European Commission, 2013: 32).

Το 2013 παρατηρούμε ότι σε άλλες χώρες τα ποσοστά μειώνονται και σε άλλες αυξάνονται. Τα υψηλότερα ποσοστά όπως και τα προηγούμενα έτη εξακολουθούν να έχουν, παρά τη σχετική μείωση, η Ισπανία, η Μάλτα, η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ρουμανία (European Commission, 2014: 24).

Το 2013 όπως και τα προηγούμενα έτη κοντά στην επίτευξη του στόχου βρίσκονται λίγες από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η Βουλγαρία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ουγγαρία, το Βέλγιο, τέλος η Ελλάδα, που πλησιάζει αρκετά τόσο το στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και τον εθνικό στόχο της (10%) (European Commission, 2014: 24, 2016: 41).

Το υψηλότερο ποσοστό διαρροής το έτος 2013 σε αυτήν την κατηγορία παρουσιάζει η Γερμανία και το χαμηλότερο η Σλοβακία. Ανάμεσα σε αυτές, χώρες με χαμηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης είναι: η Λετονία, η Γαλλία, η Εσθονία, η Φιλανδία, η Ολλανδία, η Κύπρος, η Ιρλανδία, η Δανία, η Αυστρία, η Σουηδία, η Σλοβακία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Πολωνία, η Τσεχική Δημοκρατία και η Κροατία (European Commission, 2014: 24).

Το 2014 σύμφωνα με τα δεδομένα που δημοσιεύει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά διαρροής, παραμένουν η Ισπανία, η Μάλτα, η Ρουμανία που παρουσιάζει δυσμενή εξέλιξη επανερχόμενη στα επίπεδα του 2011, η Πορτογαλία και η Ιταλία. Όλες οι παραπάνω χώρες πλην της Ρουμανίας παρουσιάζουν μείωση σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (European Commission, 2015: 34).

Επί του στόχου οδεύουν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες, όμως πιο κοντά σε αυτόν βρίσκονται η Βουλγαρία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Εσθονία και η Ουγγαρία (European Commission, 2015: 34).

Παρατηρούμε ότι οι χώρες που βρίσκονταν τα προηγούμενα χρόνια πλησιέστερα στο στόχο, με την πάροδο των ετών μειώνουν περισσότερο τα ποσοστά διαρροής και βρίσκονται κάτω από το στόχο του 10% το 2014. Αναλυτικότερα, οι χώρες αυτές είναι: το Βέλγιο, η Φιλανδία, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ολλανδία, η Λετονία, η Γαλλία, η Δανία, η Αυστρία, η Ιρλανδία, η Κύπρος, η Σλοβακία, η Σουηδία, το Λουξεμβούργο, η Λιθουανία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Πολωνία, η Σλοβενία και η Κροατία η οποία τοποθετείται στις θέσεις με τα μικρότερα ποσοστά, όμως σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα δεδομένα δεν μπορούν να είναι αξιόπιστα λόγω του μικρού μεγέθους δείγματος, επομένως πρέπει να είμαστε αρκετά επιφυλακτικοί (European Commission, 2015: 34).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016: 41), το 2015 δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις σχετικά με τις χώρες που καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά διαρροής. Στις ήδη υπάρχουσες προστίθεται και η Βουλγαρία, της οποίας το ποσοστό αυξήθηκε. Έτσι, η κατηγορία αυτή διαμορφώνεται ως εξής: πρώτη η Ισπανία με αρκετά υψηλό ποσοστό, ακολουθεί η Μάλτα, η οποία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά διαρροής από ότι η Πορτογαλία η οποία στο παρελθόν κατείχε υψηλότερη θέση στην κατάταξη. Στη συνέχεια η Ρουμανία, επίσης, με υψηλό ποσοστό σε σχέση με το στόχο της Ευρώπης, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Βουλγαρία.

Οι χώρες που δεν έχουν φτάσει το στόχο το 2015 είναι λίγες. Η Ουγγαρία φτάνει ακόμη πιο κοντά τόσο στον εθνικό στόχο της όσο και στο στόχο της Ευρώπης (10%), η

Εσθονία αν και παραμένει κοντά στο 10% παρουσιάζει αύξηση. Ακολουθεί το Ηνωμένο Βασίλειο που παρουσιάζει βελτίωση, όπως και το Βέλγιο με τη Γερμανία που βρίσκονται λίγο πριν την κατάκτηση του στόχου (European Commission, 2016: 201).

Με βάση τα στοιχεία που έχουν δημοσιοποιηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για το 2015, η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται μεταξύ των χωρών που έχουν ποσοστά κάτω του στόχου. Οι υπόλοιπες χώρες που βρίσκονται χαμηλότερα από το στόχο (10%) είναι οι εξής: η Λετονία, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία, η Φιλανδία, η Ολλανδία, η Δανία, η Αυστρία, η Σουηδία, η Ιρλανδία, η Σλοβακία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Κύπρος, η Σλοβενία και τέλος η Κροατία (European Commission, 2016: 41).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2016, σταθερά καθοδική πορεία συγκριτικά με το προηγούμενο έτος αλλά υψηλά για τα δεδομένα της Ευρώπης σημειώνουν οι χώρες: Μάλτα, Ισπανία, Ρουμανία και Ιταλία. Επίσης, η Βουλγαρία και η Πορτογαλία, παρουσιάζουν μία μικρή αύξηση στα ποσοστά διαρροής σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (European Commission, Directorate-General for Education and Culture, & Education, 2017: 58).

Οι χώρες που βρίσκονται κοντά στο στόχο (10%), είναι όπως και τα προηγούμενα έτη η Ουγγαρία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Εσθονία και η Γερμανία. Από αυτές τις χώρες όλες πλην της Εσθονίας παρουσιάζουν μία μικρή άνοδο στα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου με μεγαλύτερη διαφορά αυτή της Ουγγαρία (0,8%) (European Commission, et. al., 2017: 58-59).

Το 2016 οι χώρες της Ευρώπης που βρίσκονται κάτω του μέσου όρου και συνεχίζουν να βελτιώνονται είναι περισσότερες από τις μισές. Αναλυτικότερα η Λετονία με μία μικρή άνοδο φτάνει ακριβώς στο στόχο (10%), η Αυστρία που αν και παρουσίασε αύξηση (2,5%) εξακολουθεί, οριακά, να βρίσκεται κάτω του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συγκεκριμένη χώρα παρουσιάζει για το 2016 τη μεγαλύτερη άνοδο μεταξύ των χωρών που βρίσκονται κάτω από το 10%. Ακολουθούν η Γαλλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Φιλανδία, η Κύπρος, η οποία παρουσιάζει μεγάλη άνοδο, η Σουηδία, η Σλοβακία, η Δανία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Ιρλανδία, η Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, η Πολωνία, η Σλοβενία, η Λιθουανία και η Κροατία που εξακολουθεί να παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό (European Commission, et. al., 2017: 58-59).

Στα δημοσιευμένα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το 2017 παρουσιάζονται σταθερά σε υψηλές θέσεις οι χώρες: Μάλτα, Ρουμανία, Ισπανία, Ιταλία, Βουλγαρία και Πορτογαλία. Οι παραπάνω χώρες παρουσιάζουν μείωση του ποσοστού διαρροής, εκτός

από την Ιταλία που παρουσιάζει μικρή άνοδο συγκριτικά με το προηγούμενο έτος (Eurostat, 2018).

Στην επόμενη κατηγορία, με τις χώρες που είναι εγγύτερα στο στόχο της «Ευρώπης 2020» (10%), βρίσκονται μόνον η Ουγγαρία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες παρουσίασαν μείωση από το προηγούμενο έτος (Eurostat, 2018).

Ο αριθμός των χωρών που βρίσκονται κάτω του μέσου όρου (10%), αυξάνονται όλο και περισσότερο. Στην κατηγορία αυτή τα ποσοστά των χωρών για τη μαθητική διαρροή κυμαίνονται από 3% της Κροατίας έως 10% ποσοστό της Γερμανίας και της Εσθονίας. Μεταξύ αυτών των χωρών βρίσκονται οι εξής: Βέλγιο, Λετονία, Σλοβακία, Γαλλία, Κύπρος, Φιλανδία, Σουηδία, Αυστρία, Ολλανδία, Τσεχική Δημοκρατία, Λουξεμβούργο, Ελλάδα, Ιρλανδία, Λιθουανία, Πολωνία και Σλοβενία (Eurostat, 2018).

Το 2017 όπως και τα προηγούμενα έτη παρουσιάζονται μικρής έντασης αυξομειώσεις των ποσοστών της μαθητικής διαρροής. Η εντονότερη αύξηση που καταγράφεται είναι 1,6 ποσοστιαίες μονάδες στην Σλοβακία η οποία ωστόσο εξακολουθεί να βρίσκεται κάτω του στόχου «Ευρώπη 2020» (10%). Από την άλλη η πιο έντονη μείωση είναι 1,2 ποσοστιαίες μονάδες και αφορά την Πορτογαλία (Eurostat, 2018).

Ως προς τις χώρες με ποσοστό διαρροή υψηλότερο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεαματική βελτίωση παρουσιάζει η Μάλτα η οποία μειώνει το ποσοστό σε 19% έως το 2017, παραμένοντας ωστόσο η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό. Η Πορτογαλία καταφέρνει στο ίδιο διάστημα να μειώσει κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες προσεγγίζοντας το στόχο του 10%. Μικρότερης εμβέλειας βελτίωση καταγράφεται στις άλλες τέσσερις χώρες, εκ των οποίων στην Ισπανία και τη Ρουμανία η κατάσταση παραμένει δυσμενής.

Σχετικά με τις χώρες που έχουν ποσοστό διαρροής στα ίδια επίπεδα με τον μέσο όρο της Ευρώπης παρατηρείται ότι η Ουγγαρία παρουσιάζει στασιμότητα με ελάχιστη μείωση 1 ποσοστιαία μονάδα, όμως απέχει ελάχιστα από το 10%. Απ' την άλλη το Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάζει αρκετή βελτίωση, καθώς υπάρχει μείωση κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες.

Όπως παρατηρήσαμε παραπάνω υπάρχουν χώρες με πολύ χαμηλά ποσοστά καθ' όλη την περίοδο που εξετάζεται χωρίς ιδιαίτερες διακυμάνσεις. Η Κροατία αποτελεί τη χώρα με τα χαμηλότερα ποσοστά απ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες που παρουσιάζονται στον πίνακα. Χαμηλά ποσοστά καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο έχουν και οι : Σλοβακία, Φιλανδία, Σουηδία, Τσεχική Δημοκρατία, Πολωνία και Σλοβενία.

Η Γερμανία, η Εσθονία, το Βέλγιο, η Λετονία, η Γαλλία, η Δανία, η Ολλανδία και η Ιρλανδία αποτελούν τις χώρες που αν και στην αρχή της περιόδου που εξετάζεται, υπερέβαιναν το 10% και η βελτίωση τους ήταν μέτρια, κατάφεραν σήμερα να βρίσκονται σε ικανοποιητικά επίπεδα.

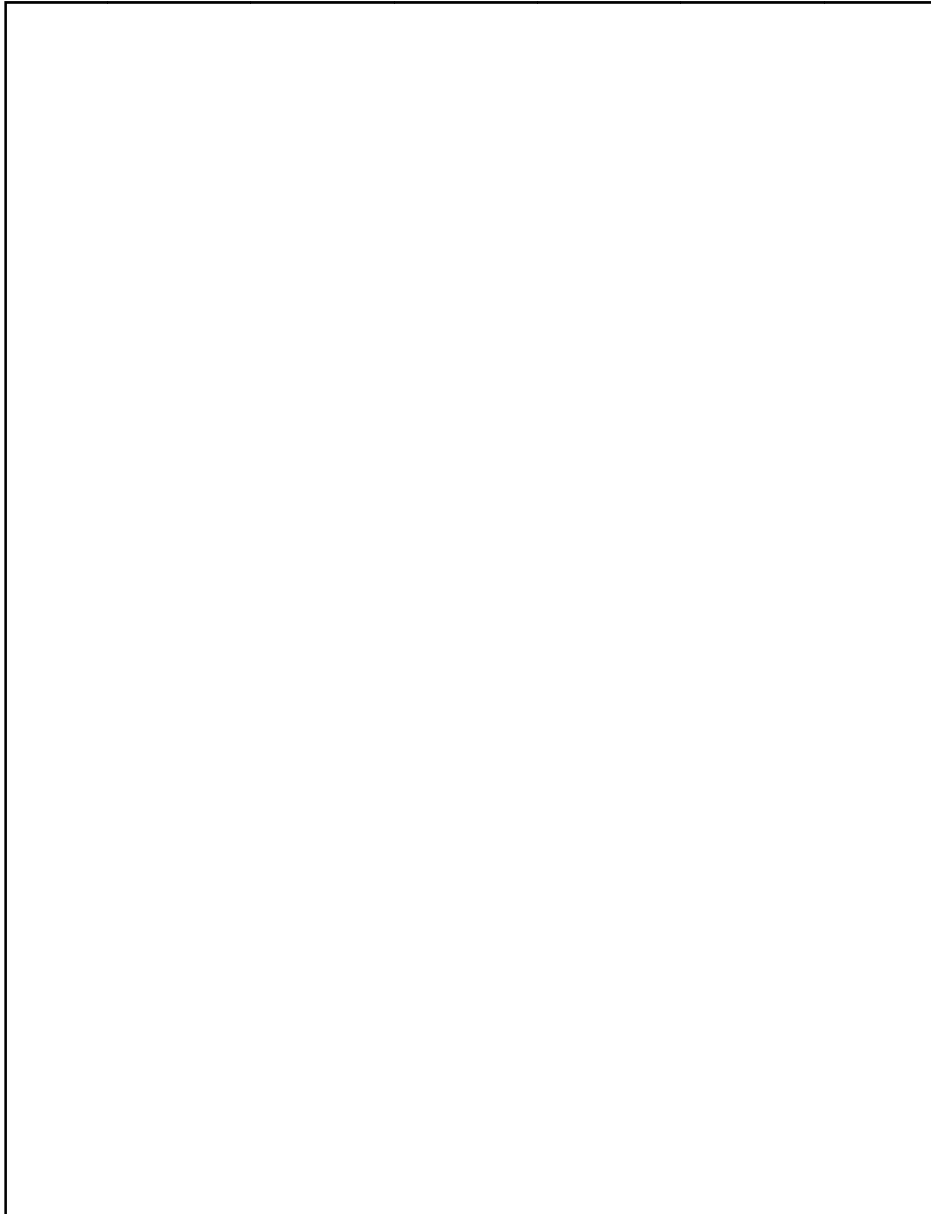
Στις χώρες που υπερέβαιναν αρκετά το 10% και η βελτίωση τους ήταν ραγδαία τα επόμενα χρόνια μετά το 2000, μειώνοντας τα ποσοστά έως και 12 ποσοστιαίες μονάδες ανήκει η Ελλάδα, η Λιθουανία, η Κύπρος και το Λουξεμβούργο. Οι χώρες αυτές κατάφεραν να μειώσουν το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης και να φτάσουν κάτω από το 10%.

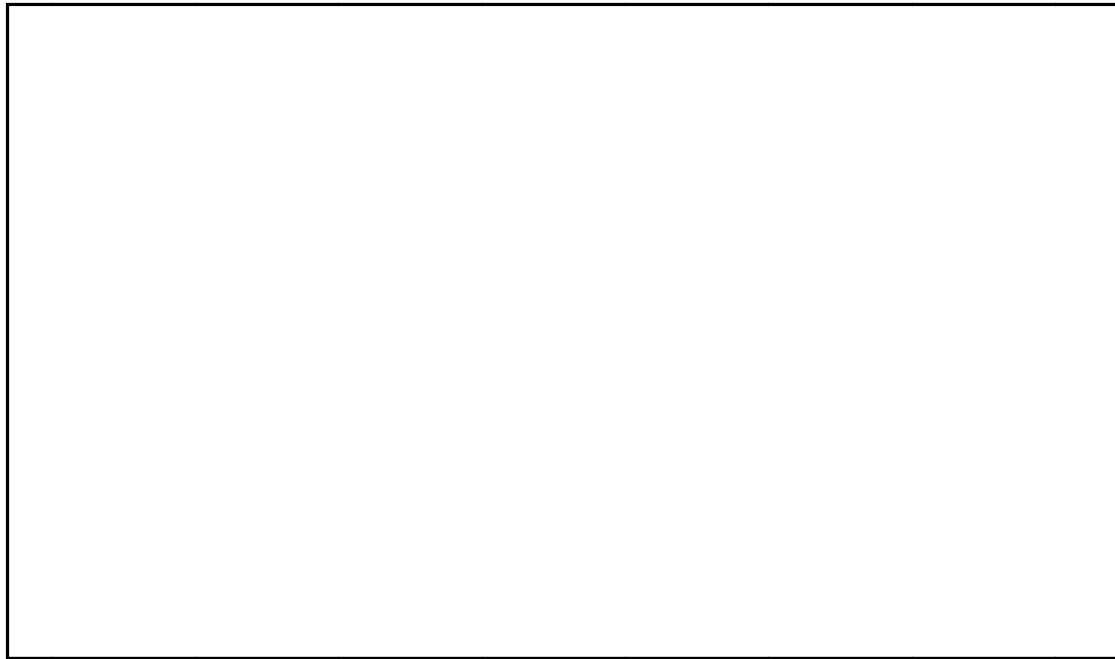
Ανακεφαλαιώνοντας, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε γενικές γραμμές διαχρονικά παρουσιάζουν βελτίωση ως προς τη μείωση του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης, γεγονός που αποδεικνύεται από τα στοιχεία που παρουσιάζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για όλη την Ευρώπη. Έτσι ενώ το 2009 το ποσοστό στο σύνολο των χωρών ήταν 14,2% μειώνονται σταδιακά και συγκριτικά με πιο ταχύ ρυθμό κατά τα πρώτα έτη της εξεταζόμενης περιόδου, φτάνοντας το 2018 10,6% πλησιάζοντας πολύ περισσότερο το στόχο της για το 2020 που είναι η μείωση του φαινομένου στο 10% (European Commission, 2013: 32, 2014: 24, 2015: 34, 2016: 41, 2017: 58).

Οι πολιτικές των χωρών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μείωση του φαινομένου είναι αποτελεσματικές όπως μαρτυρούν τα ποσοστά του συνόλου των ευρωπαϊκών χωρών που βρίσκονται χαμηλότερα από το στόχο για το 2020 (10%).

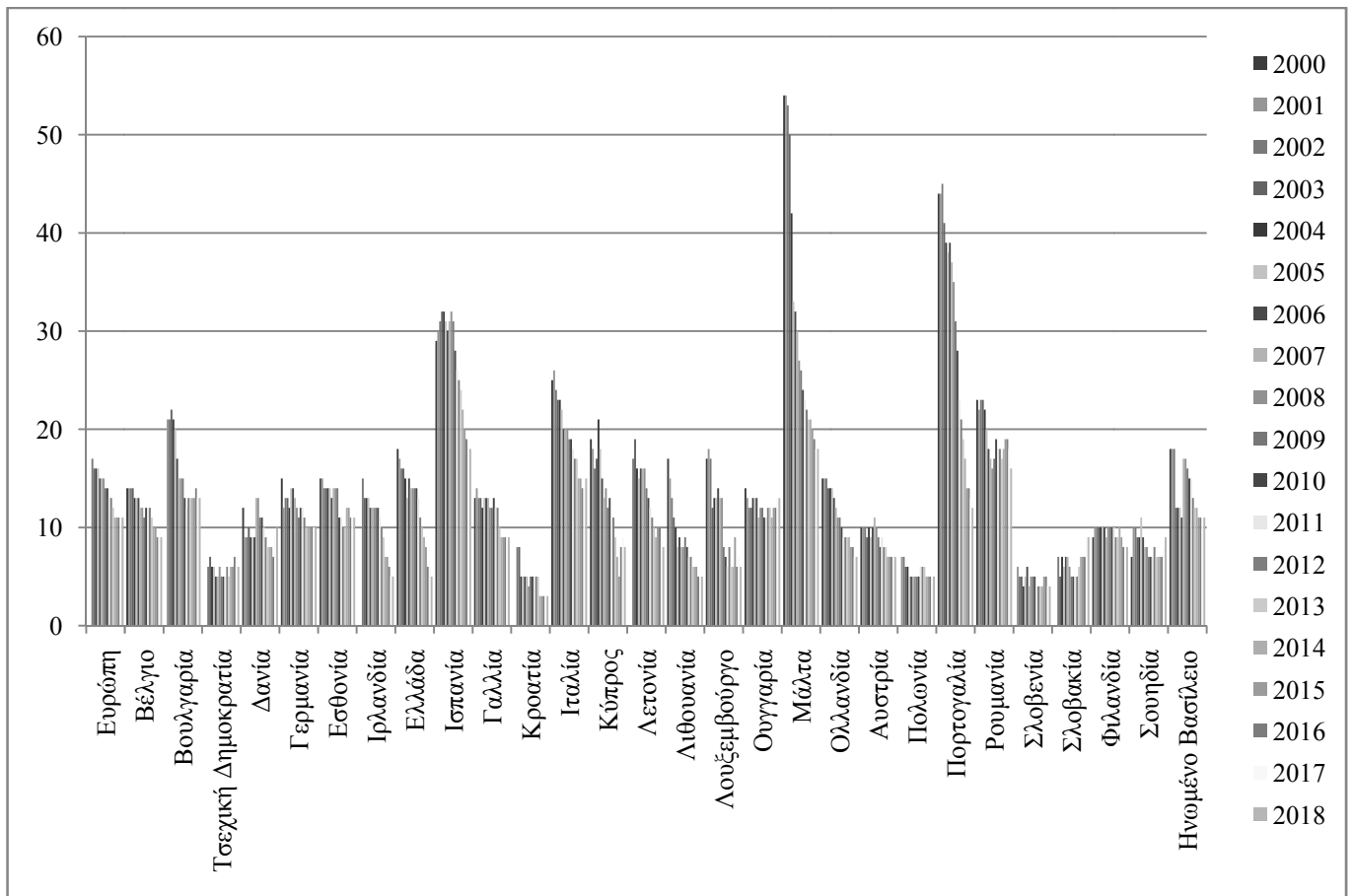
Οι στόχοι που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έως το 2020, μεταξύ άλλων αναφέρονται στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στο 10%. Συγκριτικά με την προηγούμενη δεκαετία η θέση της Ευρώπης είναι σαφώς βελτιωμένη. Έτσι, σύμφωνα με τα ανωτέρω φαίνεται ότι η Ευρώπη θα καταφέρει αν όχι να φτάσει το στόχο της που είναι 10% να βρίσκεται πολύ κοντά σε αυτόν.

Πίνακας 1: Διαχρονική εξέλιξη της μαθητικής διαρροής στην Ευρώπη ανά τετραετία





Διαχρονική εξέλιξη της μαθητικής διαρροής στην Ευρώπη (διαγραμματικά)



2.2. Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στην Ελλάδα

Όπως προκύπτει από διαχρονικές έρευνες τα χαρακτηριστικά τόσο των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση, όσο και των σχολείων στα οποία φοιτούν δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται σημαντικά με το πέρασμα του χρόνου. Στην εν λόγω παράγραφο παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά του φαινομένου που σχετίζονται με το άτομο, την οικογένεια, τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες αυτών, ευρύτερα τον τύπο περιοχής κατοικίας (αγροτικής/αστικής) αλλά και με το σχολείο.

2.2.1. Η επίδραση του φύλου

Όπως γίνεται αντιληπτό, τόσο από παλαιότερες έρευνες (βλ. Βουϊδάσκη, 1996: 49), όσο και από πρόσφατες (Παπαδοπούλου, Καραγιάννη, Καρναβάς, Κουτίδου & Καπετανάκης, 2017: 127) ένα χαρακτηριστικό το οποίο παρουσιάζεται να επηρεάζει το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής είναι το φύλο. Σύμφωνα με έρευνα της Eurostat 2016 το ποσοστό των αγοριών που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο ανέρχεται στο 12,2%, ενώ εκείνο των κοριτσιών στο 9,2% για το σύνολο των Ευρωπαϊκών χωρών, χαμηλότερα από το στόχο της Ευρώπης για το 2020, δηλαδή 10%. Τα αγόρια εγκαταλείπουν συχνότερα την εκπαίδευση απ' ότι τα κορίτσια, παρόλο που σε κάποιες κοινότητες (π.χ. μουσουλμανικές) οι προσδοκίες, τόσο των γονέων, όσο και των κοριτσιών δεν σχετίζονται με την εκπαιδευτική εξέλιξη αλλά με άλλους τομείς της ζωής (δημιουργία οικογένειας) (Eurostat, 2017: 82· Καρναβάς, Παπαδοπούλου & Ρουσσάκης, 2015: 37).

Ο παράγοντας φύλο είναι άμεσα συνδεδεμένος με τις κοινωνικές αντιλήψεις για την έμφυλη κατανομή ρόλων. Παρατηρείται ότι σε κάποιες χώρες η διαφορά μεταξύ των δυο φύλων ως προς την διαρροή είναι χαμηλή (Σλοβακία, Αυστρία και Ελβετία) και σε άλλες υψηλή όπως, για παράδειγμα, η Κύπρος, στην οποία το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου των αγοριών εμφανίζεται υψηλότερο από το αντίστοιχο των κοριτσιών (υψηλότερο του 10%) (European Commission, 2014: 41-42).

Σύμφωνα με έρευνες τα αγόρια εγκαταλείπουν το σχολείο συχνότερα από ότι τα κορίτσια σε όλο το εύρος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ανεξαρτήτως γεωγραφικής περιοχής. Ως ερμηνεία της παραπάνω διαπίστωσης διάφοροι ερευνητές προτείνουν ότι τα αγόρια διαρρέουν συχνότερα εξαιτίας της ταχείας επαγγελματικής αποκατάστασης που επιδιώκουν ώστε να αποκτήσουν οικονομική ανεξαρτησία. Απ' την άλλη τα κορίτσια ενδιαφέρονται για επαγγέλματα τα οποία εξασφαλίζουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο. Επαγγέλματα τέτοιου τύπου απαιτούν την παραμονή στο σχολείο, καθώς απαιτούν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο από ότι τα επαγγέλματα με τα χαρακτηριστικά που

επιλέγουν τα αγόρια. Επίσης, υποστηρίζεται ότι οι επαγγελματικές επιλογές στηρίζονται στις παραδοσιακές αντιλήψεις για τους έμφυλους ρόλους. Για παράδειγμα απ' τη μία κάποιοι τομείς σπουδών όπως η μηχανολογία θεωρούνται «αντρικοί», συνεπώς κατάλληλοι για τους άνδρες, απ' την άλλη τομείς σχετικοί με την φροντίδα, την εκπαίδευση θεωρούνται «γυναικείοι», άρα κατάλληλοι για τις γυναίκες (EACEA P9 Eurydice, 2010: 97· European Commission, 2014: 41· βλ. Παπαδοπούλου κ.α., 2017).

Στην Ελλάδα, παρόλο που τα αγόρια εγκαταλείπουν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση με μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι τα κορίτσια, υπάρχουν κάποιες περιφέρειες όπου παρατηρείται το αντίθετο: Τα κορίτσια που εγκαταλείπουν τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση είναι περισσότερα από ότι αγόρια. Οι αποκλίσεις είναι μικρές, δεν παύουν όμως να υπάρχουν. Έτσι, παρατηρείται ότι στη Δυτική Μακεδονία το ποσοστό διαρροής των κοριτσιών είναι ελαφρά υψηλότερο εκείνου των αγοριών (1,70% και 1,17% αντίστοιχα). Το ίδιο αλλά με μικρότερη απόκλιση παρατηρείται στην Ήπειρο όπου η διαφορά μεταξύ των δυο φύλων είναι 0,4% (2,15% για τα κορίτσια και 2,11% για τα αγόρια) (Παπαδοπούλου κ.α., 2017: 127).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπάρχει η αντίληψη ότι η πρόωρη εγκατάλειψη είναι συχνότερη στα αγόρια σε σύγκριση με τα κορίτσια, διότι τα αγόρια παρουσιάζουν μεγαλύτερες δυσκολίες ως προς την προσαρμογή τους στο σχολικό περιβάλλον. Αναφέρεται ότι τα αγόρια παρουσιάζουν υψηλότερες πιθανότητες να αναπτύξουν συμπεριφορές που συνδέονται με παραβατικές ενέργειες και οδηγούνται στην εγκατάλειψη του σχολείου. Επίσης τα αγόρια δέχονται μεγαλύτερη πίεση για επαγγελματική απασχόληση, επομένως είναι πιο ευάλωτα ως προς την πρόωρη εγκατάλειψη (European Commission: 2014: 41· Ευρωπαϊκή Επιτροπή: 2011: 6· Planet, 2007β: 14).

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα (Παπαδοπούλου κ.α., 2017: 227) στη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, το ποσοστό των διαρρεόντων αγοριών κατά τα έτη 2013-2016 είναι κατά 35% μεγαλύτερο από το ποσοστό των διαρρεόντων κοριτσιών. Η υψηλότερη απόκλιση ως προς την εγκατάλειψη του σχολείου μεταξύ των δυο φύλων, πάνω από 60%, καταγράφεται στην Κρήτη και στα νησιά του Νότιου και του Βόρειου Αιγαίου.

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.α., 2017: 23

Διεθνείς αξιολογήσεις για τις επιδόσεις των μαθητών αποκαλύπτουν ότι τα κορίτσια είναι καλύτερα στην ανάγνωση από ότι τα αγόρια γεγονός που σχετίζεται με την συχνότητα που διαβάζουν και την επιλογή των αναγνωσμάτων τους. Στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, με εξαίρεση την Ισπανία, τα κορίτσια επιλέγουν την ανάγνωση βιβλίων ή περιοδικών ενώ τα αγόρια περισσότερο το διάβασμα στο διαδίκτυο. Επίσης, τα κορίτσια χρησιμοποιούν συχνότερα βιβλιοθήκες από ότι τα αγόρια, τα οποία διαβάζουν μόνο για να συλλέξουν τις απαραίτητες πληροφορίες (EACEA P9 Eurydice, 2010: 34-35).

Όσο μεγαλώνουν, μεγαλύτερη δυναμική στα μαθηματικά παρουσιάζουν τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια. Ωστόσο, οι επιδόσεις εν τέλει των δυο φύλων είναι περίπου στα ίδια επίπεδα όσον αφορά τα μαθηματικά, με λίγο καλύτερες τις επιδόσεις των αγοριών. Υποστηρίζεται δε ότι τα αγόρια έχουν υψηλότερα επίπεδα αυτοαντίληψης ως προς τη διεκπεραίωση μαθηματικών ασκήσεων συγκριτικά με τα κορίτσια (EACEA P9 Eurydice, 2010: 11, 36).

Παρά τις διαφορές αυτές τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια είναι πιθανόν να επηρεαστούν περισσότερο από τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες παρά από τις μαθησιακές επιδόσεις. Παρόλο που το φύλο αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την επίδοση των μαθητών, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο φαίνεται να επηρεάζει περισσότερο και να οδηγεί, εν τέλει στην πρόωρη εγκατάλειψη (European Commission, 2014: 42· Lyche, 2010: 15).

2.2.2. Ο ρόλος της ηλικίας

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που επηρεάζει τη μαθητική διαρροή είναι η ηλικία του ατόμου που εγκαταλείπει πρόωρα σε συνάρτηση με τη στασιμότητα σε μία εκπαιδευτική βαθμίδα, εξαιτίας του επιπέδου αποτυχίας. Η ηλικία συνδέεται με τη στασιμότητα, καθώς όσο αυξάνεται η ηλικία των μαθητών, οι οποίοι φοιτούν σε μια συγκεκριμένη τάξη τόσο αυξάνονται τα ποσοστά διαρροής. Όσον αφορά στη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, το ποσοστό διαρροής των μαθητών που απέχουν ηλικιακά τέσσερα ή και περισσότερα χρόνια της βασικής ηλικιακής ομάδας της υπόλοιπης τάξης φτάνει το 85%, καθώς η ηλικία του μαθητή συνδέεται με την ηλικία που αντιστοιχεί σε κάθε τάξη (Κουρουτσίδου, 2012: 71· Κωστοπούλου, 2017: 19· Πέτρου, 2016: 33).

2.2.3. Έμφαση στην περιοχή κατοικίας

Τέλος, ένα άλλο χαρακτηριστικό που επηρεάζει το φαινόμενο, είναι ο τύπος της περιοχής κατοικίας (αγροτική/ αστική). Έχει παρατηρηθεί ότι η μαθητική διαρροή έχει συγκριτικά υψηλότερα ποσοστά στις αγροτικές περιοχές. Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, οι νέοι που κατοικούν σε αγροτικές περιοχές έχουν χαμηλότερες προσδοκίες, επηρεαζόμενοι από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον με επίπτωση συνακόλουθα στο μορφωτικό τους επίπεδο. Ως κυριότερη ερμηνεία προτάσσεται η διαφορά του κοινωνικού κεφαλαίου- κοινωνικά δίκτυα, κοινωνικοί δεσμοί, κοινωνική αλληλεπίδραση του μαθητή αλλά και της οικογένειάς του με την τοπική αλλά και την ευρύτερη κοινωνία- των δυο τύπων περιοχών. Οι φιλοδοξίες και οι επιθυμίες των μαθητών ως προς το επαγγελματικό αλλά και προσωπικό μέλλον διαμορφώνονται από το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο μεγαλώνουν. Ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές όπου οι κοινωνικές επαφές είναι μικρότερης εμβέλειας και μεγαλύτερης, ίσως, επιρροής, οι μαθητές δεν δημιουργούν επαφές με άτομα που έχουν υψηλές προσδοκίες και στόχους, συνεπώς είναι πιθανότερο να σημειώνονται υψηλότερα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου (Bourdieu & Passeron, 1996: 60· Κουρουτσίδου, 2012: 86-87).

Οι δυνατότητες πρόσβασης στις σχολικές μονάδες μπορεί επίσης να αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα, ευνοώντας τη διάθεση για πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, στο βαθμό που η απόσταση μεταξύ τόπου κατοικίας και έδρας του σχολείου είναι μεγάλη. Κάτι τέτοιο φαίνεται να λειτουργεί επιβραδυντικά, κυρίως σε περιοχές κατοικίας απομακρυσμένες και με σοβαρές δυσχέρειες πρόσβασης (Αλιμήσης, 2007: 8· Πέτρου, 2016: 33· Φραγκουδάκη, 1985: 183-185).

2.3. Μελέτη του φαινομένου σε εθνικό επίπεδο (1980-2017)

Αφού αναφερθήκαμε στην εξέλιξη του φαινομένου στην Ευρώπη, προχωράμε σε μία πιο διεξοδική αναφορά της κατάστασης στην Ελλάδα. Στην παρούσα παράγραφο εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στην Ελλάδα, βάσει των στατιστικών ερευνών που έχουν γίνει από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διεθνείς και ευρωπαϊκές συμφωνίες κατοχυρώνουν το δικαίωμα κάθε πολίτη για δωρεάν εκπαίδευση, χωρίς κοινωνικές διακρίσεις ή διακρίσεις καταγωγής, πεποιθήσεων ιδεολογικών και θρησκευτικές. Στην ελληνική κοινωνία η δωρεάν και υποχρεωτική

και γίνονται σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως ο Πειραιάς, τα Ιωάννινα, τα Δωδεκάνησα (βλ. Καρναβάς κ.ά., 2015).

Πιο συστηματικές έρευνες για την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου ξεκινούν από τη δεκαετία του '90. Οι έρευνες πλέον σε επίπεδο επικράτειας εκπονούνται απ' το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Στο πλαίσιο των δράσεων του Τμήματος Ερευνών Τεκμηρίωσης και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας του Ινστιτούτου, το 1994 λειτούργησε το Παρατηρητήριο Μετάβασης στην Εκπαίδευση και την Αγορά Εργασίας Μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι έρευνες που εκπονήθηκαν από το Παρατηρητήριο Μετάβασης συνέλεξαν πρωτογενή δεδομένα και αφορούσαν αρχικά μαθητές Γυμνασίου και στη συνέχεια επεκτάθηκαν στους μαθητές του Λυκείου, Γενικού και Επαγγελματικού (Καρναβάς κ.ά., 2015: :12-13).

Μελέτες για τη μαθητική διαρροή γίνονται και από την ΑΣΠΑΙΤΕ στο πλαίσιο του COMENIUS, με πρωτογενή δεδομένα τα οποία αφορούν μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς και στελέχη της εκπαίδευσης. Τέλος, άξιο αναφοράς είναι ότι στον ελληνικό χώρο γίνονται έρευνες για τη μαθητική διαρροή και με επεξεργασία δευτερογενών δεδομένων. Τέτοιες έρευνες διεξάγει το Ινστιτούτο της ΓΣΕΕ (Καρναβάς κ.ά., 2015: 14-15).

2.3.1. Οι έρευνες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πριν προχωρήσουμε στο θέμα που αναπτύσσεται σε αυτήν την παράγραφο θα ορίσουμε τον όρο «κοορτή» μαθητών, για να γίνει κατανοητή η χρήση του παρακάτω. Ο όρος «κοορτή» αποδίδει τον όρο «cohort» που έχει καθιερωθεί διεθνώς και αναφέρεται σε μια ομάδα ατόμων που ολοκληρώνουν ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης σε μια δεδομένη χρονική περίοδο ανεξάρτητα από την ηλικία τους. Συνεπώς αναφέρονται σε συμμαθητές και όχι απαραίτητα συνομήλικους. Προσδιορίζοντας τη ροή του μαθητικού πληθυσμού το ποσοστό της μαθητικής διαρροής της κοορτής είναι υπολογίσιμο, τόσο από χρόνο σε χρόνο, όσο και συνολικά για την πορεία των μαθητών σε ένα επίπεδο εκπαίδευσης (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 48· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 21).

Η πρώτη έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου πραγματοποιήθηκε το 1994 και κατέγραψε ποσοτικά τη διαρροή των μαθητών της Α' γυμνασίου από το 1987-1991. Σύμφωνα με αυτήν την έρευνα των Παλαιοκρασά, Ρουσέα, Βρετάκου, περνώντας στις νεώτερες κοορτές οι μαθητές που εγκαταλείπουν τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση μειώνονται (βλ. πίνακα 2). Η δεύτερη έρευνα διεξήχθη το 2000-2001 και αφορούσε την κοορτή μαθητών 1997-98. Σύμφωνα με την εν λόγω έρευνα, το ποσοστό

των μαθητών που εγκατέλειψαν πρόωρα τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση ανέρχεται σε 6,98% του συνολικού πληθυσμού της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής βαθμίδας (Παλαιοκρασάς, Ρουσέας, & Βρετάκου, 1996, 2001).

Η τρίτη έρευνα που έγινε από το Παρατηρητήριο Μετάβασης αφορά την κοορτή μαθητών 2000-2001(διαφέρει από τις άλλες δυο διότι συμπεριέλαβε και τον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή το λύκειο). Σύμφωνα με την έρευνα αυτή η μαθητική διαρροή στην κοορτή μαθητών 2000-01 εξακολουθεί να υποχωρεί, και φτάνει το 6,09% (Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 62).

Πίνακας 2. Εξέλιξη της μαθητικής διαρροής στο Γυμνάσιο

Κοορτή μαθητών	Μαθητική διαρροή (%)	Αποκλίσεις (%)
1980-81	19,50	
1981-82	22,70	+16
1982-83	17,60	-22
(...)		
1987-88	12,60	-28
1989-90	11,55	-8
1991-92	9,60	-17
(...)		
1997-98	6,98	-27
(...)		
2000-01	6,09	-12
(...)		
2003-04	6,51	+6
(...)		
2013-14	4,23	-35

Πηγή: Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 63· Παπαδοπούλου κ.α., 2017:108

Σύμφωνα με έρευνα του Παρατηρητηρίου Μετάβασης για την κοορτή των μαθητών 2003-2004 που εγκαταλείπουν το γυμνάσιο το ποσοστό ανέρχεται στο 6,51% για τη συγκεκριμένη κοορτή μαθητών. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι τις δυο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα (1980-1999) καταγράφεται μείωση της μαθητικής διαρροής σε εθνικό επίπεδο (Ρουσέας & Βρετάκου, 2008β: 19-20).

Σύμφωνα με την τελευταία έρευνα του Παρατηρητηρίου Μετάβασης που πραγματοποιήθηκε το 2017 για τα έτη 2013-2016, η μαθητική διαρροή στη

δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, στο Γυμνάσιο στην κοορτή μαθητών 2013-14
παρουσιάζει μείωση αφού το

2000	18.2	2013	10.1
2001	16.9	2014	9.0
2002	16.2	2015	7.9
2003	15.6	2016	6.2
2004	14.5		

Πηγή: Eurostat, 2017(<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)



Η μαθητική διαρροή στην Ελλάδα από το 1992-2016 παρουσιάζει βελτίωση. Διαχρονικά υπάρχει μείωση του φαινομένου όχι όμως εξάλειψή του. Το έτος 2015 και 2016 η ελληνική κοινωνία βρίσκεται κάτω του μέσου όρου, τόσο του εθνικού στόχου της, όσο και εκείνου που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως το 2020 που είναι το 10%. Αν και η υποχώρηση του φαινομένου ακολουθεί ομαλή πορεία, παρατηρούνται μικρές διακυμάνσεις το 1997-1998 (αύξηση 0,8%) 2005-2006 (αύξηση 1,8%) (European Commission, 2016: 41, Eurostat, 2017).

2.4. Η περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης

Στην εν λόγω παράγραφο καταγράφονται τα χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα την υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κρήτη, όπως αυτά προκύπτουν από τη στατιστική και βιβλιογραφική επισκόπηση. Αναλυτικότερα, γίνεται αναφορά στη χρονική περίοδο που καλύπτει περίπου τις κοορτές μαθητών 1987/88-2013/14 με στοιχεία που συλλέχθηκαν από δευτερογενείς πηγές για ολόκληρη την περιφέρεια Κρήτης με συγκεκριμένους δείκτες: τάξη, τύπο περιοχής κατοικίας, φύλο και περιφερειακή ενότητα. Γίνεται αναφορά και στην κατάσταση της χώρας ώστε να γίνει εμφανέστερη η κατάσταση της περιφέρειας. Τέλος, αναφέρονται εσωτερικές

διαφοροποιήσεις στις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου.

Τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στην Κρήτη δεν διαφέρουν από την υπόλοιπη Ελλάδα αυτά καθαυτά αλλά ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους.

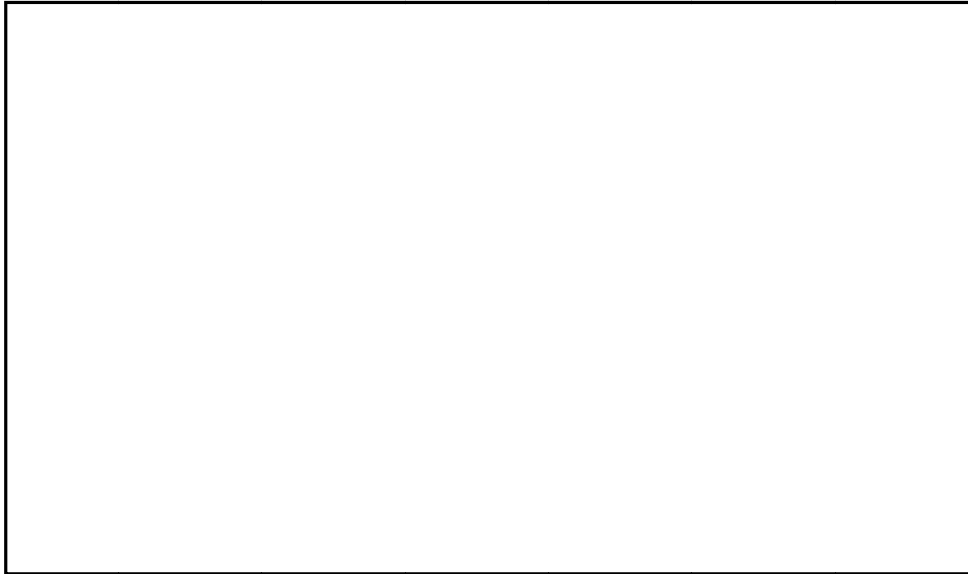
Το φύλο αποτελεί χαρακτηριστικό το οποίο επηρεάζει την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο. Σύμφωνα με έρευνες, όπως αναφέραμε παραπάνω (βλ. 2.2.1.), τα αγόρια εγκαταλείπουν το σχολείο με μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι τα κορίτσια. Η εν λόγω κατάσταση παρατηρείται και στην Κρήτη, αφού σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα για την κοορτή μαθητών 2013-14 το ποσοστό των αγοριών που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο είναι 5,1% έναντι 3,05% των κοριτσιών. Ας σημειώσουμε εδώ ότι το ποσοστό των κοριτσιών που εγκαταλείπουν το σχολείο στην Κρήτη είναι χαμηλότερο από το συνολικό ποσοστό της χώρας (3,58%), σε αντίθεση με εκείνο των αγοριών που είναι υψηλότερο (4,82%) (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 128).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό που επηρεάζει τη μαθητική διαρροή είναι ο τύπος περιοχής κατοικίας του μαθητή. Η εγκατάλειψη του σχολείου φαίνεται να επηρεάζεται από το αν ο μαθητής κατοικεί σε αστική, ημιαστική ή αγροτική περιοχή. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα η εγκατάλειψη της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην περιφέρεια Κρήτης παρατηρείται συχνότερα σε αστικές παρά σε ημιαστικές ή αγροτικές περιοχές, ενώ αντίθετα στο σύνολο της χώρας μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρούνται στις αγροτικές περιοχές (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 130).

Πίνακας 4. Τύπος περιοχής κατοικίας και μαθητική διαρροή

Τύπος περιοχής κατοικίας, (κοορτή μαθητών 2013-14)	Κρήτη	Ελλάδα	Απόκλιση Κρήτης από Ελλάδα
Αστική	4,71%	4,12%	0,59%
Ημιαστική	2,95%	4,41%	-1,46%
Αγροτική	3,93%	4,51%	-0,58%
Σύνολο	4,15%	4,23%	-0,08%

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 130



Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 130

Ενδεχομένως, η διαφορά μεταξύ των αγροτικών και αστικών περιοχών στην Κρήτη συγκριτικά με την ευρύτερη χώρα οφείλεται στο γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός μαθητών συνεχίζει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε αστικό κέντρο και στη συνέχεια για διάφορους λόγους εγκαταλείπει. Πιθανόν οι αστικές περιοχές να είναι περισσότερο ελκυστικές για τους νέους, καθώς διαθέτουν περισσότερες εναλλακτικές προτάσεις κατά τη περίοδο που δεν βρίσκονται στο σχολείο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κρήτη καλύπτεται από 229 σχολεία εκ των οποίων τα 113 είναι γυμνάσια. Αναλυτικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις Δευτεροβάθμιες Διευθύνσεις των περιφερειακών ενοτήτων, η περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου έχει 49 Γυμνάσια, η περιφερειακή ενότητα Λασιθίου 16, η περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου 19 (εκ των οποίων ένα είναι Ειδικό γυμνάσιο) και η περιφερειακή ενότητα Χανίων 29. Ο μεγαλύτερος αριθμός σχολείων καταγράφεται στις αστικές περιοχές, όμως, σχολεία υπάρχουν και σε ημιαστικές αλλά και σε αγροτικές περιοχές. Το γεγονός αυτό δεν αποκλείει την περίπτωση οι μαθητές να προτιμούν -αν πρόκειται να μετακινηθούν, κυρίως εκείνοι στις περιοχές κατοικίας των οποίων δεν υπάρχει σχολική μονάδα- να συνεχίσουν την φοίτησή τους σε σχολικές μονάδες των αστικών περιοχών (Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Λασιθίου, χ.χ.: Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ηρακλείου, 2017· Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Χανίων, χ.χ.· Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ρεθύμνου, 2017)

Επίσης, η ηλικία αποτελεί χαρακτηριστικό που επηρεάζει την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο. Όσο αυξάνεται η ηλικία του μαθητή σε σχέση με την

ηλικία του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού της τάξης που φοιτά, τόσο αυξάνονται και οι πιθανότητες να εγκαταλείψει το σχολείο. Έτσι, όπως συνολικά συμβαίνει σε όλες τις περιφέρειες της χώρας -με μικρές διακυμάνσεις- έτσι και στην Κρήτη υπάρχουν μαθητές μεγαλύτερης ηλικίας που μετά από πολλές επαναλήψεις της ίδιας τάξης αποφασίζουν να εγκαταλείψουν το σχολείο (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 132).

2.4.1. Η Περιφέρεια Κρήτης σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας

Στην συνέχεια εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου στη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση γενικότερα στην Περιφέρεια Κρήτης, με ανάλυση σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων (Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων) σε σχέση με την τάξη που εγκαταλείπει ο μαθητής, το φύλο και τον τύπο περιοχής κατοικίας του μαθητή.

Διαχρονικά το ποσοστό της μαθητικής διαρροής στις κοορτές μαθητών 1987/88-2013/14 παρουσιάζει μείωση. Οι διαφορές μεταξύ της περιφέρειας και της επικράτειας με το πέρασμα του χρόνου μειώνονται, αν και καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο σε όλες τις εξεταζόμενες κοορτές -πλην της τελευταίας- το ποσοστό διαρροής στην Κρήτη υπερβαίνει αυτό του συνόλου της χώρας. Διαχρονικά η κατάσταση βελτιώνεται- υπάρχει σταδιακή μείωση της απόκλισης- και μάλιστα αυτή επέρχεται ταχύτερα στην Κρήτη, όπως αποτυπώνεται και στον πίνακα:

Πίνακας 5: Μαθητική διαρροή στην Περιφέρεια Κρήτης – Γυμνάσιο (κοορτές μαθητών 1987/88- 2013/14)

Κοορτή μαθητών	Περιφ. Κρήτης (%)	Ελλάδα (%)	Απόκλιση Κρήτης από Ελλάδα	Ετήσια μεταβολή μαθητικής διαρροής	
				Κρήτη	Ελλάδα
1987/88	19,57	12,6	6,97		
1989/90	19,07	11,55	7,52	-2,6	-8,3
1991/92	15,62	10,32	5,3	-18,1	-10,6
(...)					
1997/98	10,32	6,98	3,34	-33,9	-32,4
(...)					
2000/01	8,34	6,09	2,25	-19,2	-12,8
(...)					
2003/04	7,77	6,51	1,26	-6,8	6,9

(...)					
20013/14	4,15	4,23	-0,08	-46,6	-35,0

Πηγή: Καρναβάς κ.ά., 2015: 122· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 175



Όπως παρατηρούμε από τον παραπάνω πίνακα τα ποσοστά μειώνονται αισθητά με το πέρασμα των χρόνων γεγονός που αποδεικνύει πως, τόσο η κατάσταση στην Κρήτη όσο και ευρύτερα στην χώρα, παρουσιάζει βελτίωση. Στην Κρήτη η βελτίωση για κάποιες κοορτές είναι αρκετά εντονότερη.

2.4.2. Η διαφοροποίηση του φαινομένου κατά τάξη φοίτησης

Στην παρούσα παράγραφο καταγράφεται η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση στην Κρήτη συγκριτικά με το σύνολο της χώρας σε σχέση με τις τάξεις που εγκαταλείπουν οι μαθητές και για το διάστημα που καλύπτει περίπου τις κοορτές μαθητών από το 1987/88 έως 2013/14.

Στο διάστημα που εξετάζεται τόσο στην Κρήτη όσο και ευρύτερα σε ολόκληρη τη χώρα οι μαθητές που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο εμφανίζουν πολύ υψηλότερη συχνότητα στην Α' γυμνασίου σε σύγκριση με τις επόμενες τάξεις της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Όσο προχωρούν, δηλαδή, σε επόμενες τάξεις τόσο μειώνεται ο αριθμός των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο:

Πίνακας 6: Μαθητική διαρροή ανά τάξη Γυμνασίου (κοορτές μαθητών 1987/88-2013/14)

Κοορτή μαθητών	Κρήτη			Ελλάδα		
	A	B	Γ	A	B	Γ
1987-88	5,5	3,7	0,8	3,4	2,6	0,6
1989-90	5,9	3,6	1,0	3,6	2,4	0,6
1991-92	6,2	1,8	0,6	3,4	1,4	0,3
(...)						
1997-98	4,0	1,2	0,3	2,4	1,0	0,3
(...)						
2000-01	2,3	1,2	0,4	1,9	0,8	0,3
(...)						
2003-04	2,6	1,3	0,4	2,0	0,9	0,4
(...)						
2013-14	4,0	0,1	0,1	4,0	0,2	0,1

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017:126· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 176, 2008β:

31



Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017:126· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 176, 2008: 31

Η Κρήτη παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά διαρροής σε όλες τις τάξεις της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Εξαιρέση αποτελούν η κοορτή μαθητών 1997/98 στη Γ' τάξη όπου το ποσοστό για την Κρήτη είναι χαμηλότερο, αν και με μικρή διαφορά (0,2%) από το αντίστοιχο για την Ελλάδα, καθώς και η κοορτή 2013/14 στην Β'

τάξη με ποσοστά λίγο υψηλότερα για την Ελλάδα σε σχέση με την Κρήτη (διαφορά 0,14%) σ' όλο το υπό εξέταση διάστημα (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 126· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 176, 2008: 31).

Επίσης, παρατηρούμε ότι στην Ελλάδα η διαρροή είναι αντιστρόφως ανάλογη με την τάξη, όσο περνούν από τη μία τάξη στην επόμενη, τόσο μειώνεται η διαρροή. Το ίδιο παρατηρείται και στην Κρήτη αν εξαιρεθεί η κοορτή μαθητών 2013/14 όπου, κατά την προαγωγή από τη Β' στη Γ' τάξη του γυμνασίου παρατηρείται μία μικρή διαρροή (0,01%).

2.4.3. Η διαφοροποίηση του φαινομένου κατά περιοχή κατοικίας

Στην παρούσα παράγραφο εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη της μαθητικής διαρροής στην Κρήτη (κοορτές μαθητών 1987/88-2013/14) σε σύγκριση με το εθνικό επίπεδο, σε συνάρτηση με τον τύπο της περιοχής κατοικίας.²

Σε όλες τις κοορτές για τις οποίες συγκεντρώθηκαν στοιχεία φαίνεται ότι γενικά η Περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά διαρροής σε σύγκριση με το αντίστοιχο συνολικό ποσοστό της χώρας ανεξαρτήτως τύπου περιοχής κατοικίας. Η μεγαλύτερη διαφορά σημειώνεται στην κοορτή μαθητών 1989/90 στις αστικές περιοχές όπου η διαφορά αγγίζει το 7% (βλ. πίνακα 7). Μόνο κατά την τελευταία, υπό εξέταση κοορτή (2013/14), το ποσοστό της Κρήτης βρίσκεται χαμηλότερα από αυτό του συνόλου της χώρας στις αγροτικές περιοχές. Τέλος, αξιωματικά σημειωθεί ότι η μικρότερη διαφορά καταγράφεται στην κοορτή 2013/14 για τις αστικές περιοχές με μεγαλύτερο το ποσοστό της Κρήτης που υπολείπεται κατά 0,6% περίπου από του συνόλου της χώρας (4,71% και 4,12% αντίστοιχα) (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017:115· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 180, 2008β: 47).

Αρκετά αυξημένα είναι τα ποσοστά των αγροτικών περιοχών σε όλο το εύρος του χρόνου που εξετάζεται, εκτός από την κοορτή 1997/98 τόσο για την Κρήτη όσο και ευρύτερα για το σύνολο της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρ' όλα αυτά υπάρχει διαχρονικά πτωτική τάση ανεξαρτήτως τύπου περιοχής με τις μεγαλύτερες διαφορές να παρατηρούνται στις αγροτικές περιοχές, που παρουσιάζουν και τα υψηλότερα ποσοστά.

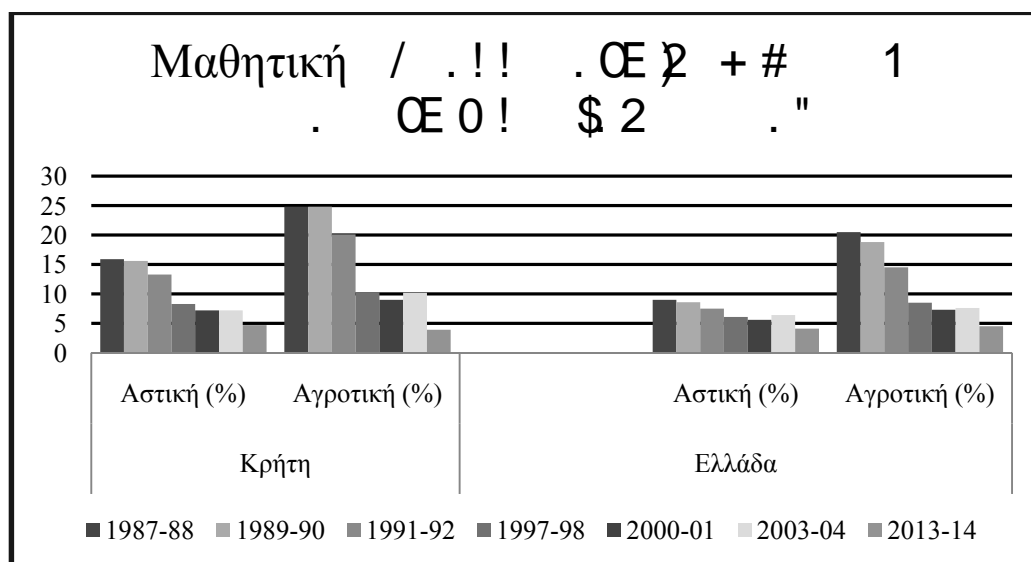
² Η μελέτη της διαχρονικής εξέλιξης των ημιαστικών περιοχών είναι προβληματική διότι διαχρονικά διαφοροποιούνται οι διοικητικές μονάδες που εντάσσονται σε αυτές.

Πίνακας 7: Μαθητική διαρροή από το Γυμνάσιο ανά περιοχή κατοικίας

Κοορτή	Κρήτη		Ελλάδα		Αποκλίσεις	
	Αστική (%)	Αγροτική (%)	Αστική (%)	Αγροτική (%)	Αστική	Αγροτική
1987-88	15,9	24,8	9,0	20,5	6,9	4,3
1989-90	15,6	24,8	8,6	18,8	7,0	6,0
1991-92	13,3	20,1	7,5	14,5	5,8	5,6
(...)						
1997-98	8,3	10,3	6,1	8,5	2,2	1,8
(...)						
2000-01	7,2	9,0	5,6	7,3	1,6	1,7
(...)						
2003-04	7,2	10,2	6,4	7,6	0,8	2,6
(...)						
2013-14	4,7	3,9	4,1	4,5	0,6	-0,6

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 115· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 180, 2008α:

47



Ενδέχεται ωστόσο οι αγροτικού τύπου περιοχές να παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά διαρροής συγκριτικά με τις αστικού τύπου περιοχές, καθώς μεγάλος αριθμός μαθητών προτιμούν να συνεχίσουν την φοίτησή τους σε σχολεία που βρίσκονται σε

αστικές περιοχές. Κατά συνέπεια, στα συγκριτικά υψηλότερα ποσοστά μαθητικής διαρροής, κυρίως των αγροτικών περιοχών, εμπεριέχεται και η μετακίνηση των μαθητών προς τις αστικές περιοχές οι οποίες διαθέτουν μονάδες μεταγυμνασιακής εκπαίδευσης.

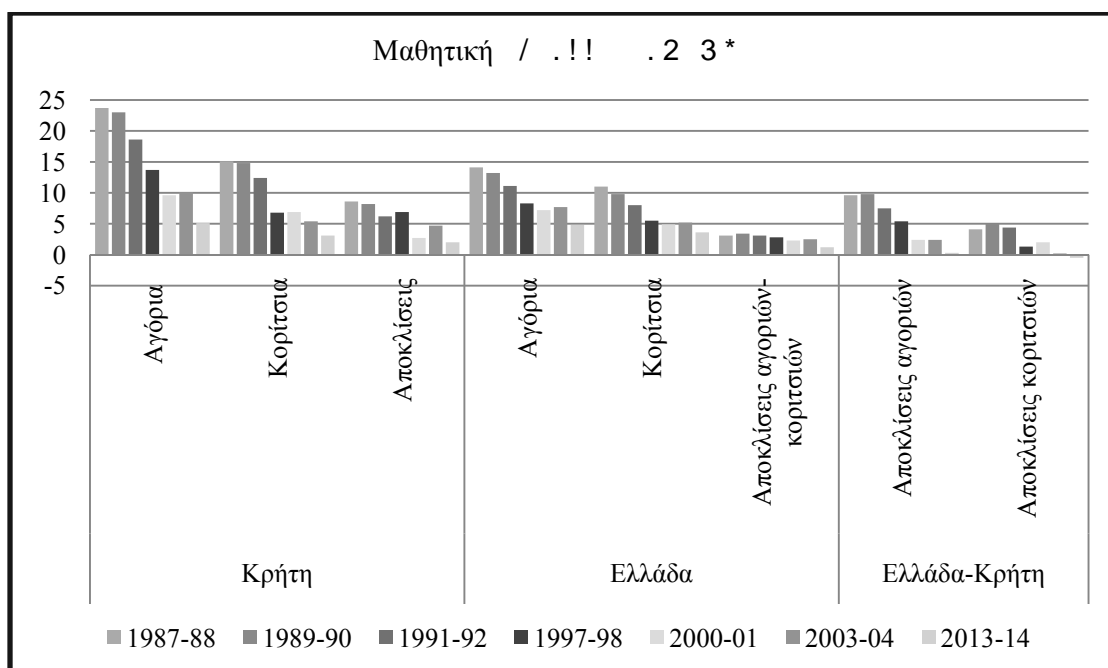
2.4.4. Μαθητική διαρροή στην Περιφέρεια Κρήτης κατά φύλο

Στην παρούσα παράγραφο παρουσιάζονται τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση για τη μαθητική διαρροή σε σχέση με το φύλο στην Περιφέρεια Κρήτης για τις κοορτές μαθητών 1987/88-2013/14. Όπως έχουμε σημειώσει και σε προηγούμενη παράγραφο (2.2.1.) το φύλο είναι ένα χαρακτηριστικό που επηρεάζει την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο.

Όπως συμβαίνει στην πλειονότητα των χωρών της Ευρώπης έτσι και στην Ελλάδα και ειδικότερα στην Περιφέρεια Κρήτης το ποσοστό των αγοριών που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο των κοριτσιών καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο (πίνακας 8).

Πίνακας 8: Μαθητική διαρροή κατά φύλο

Κοορτή	Κρήτη			Ελλάδα			Ελλάδα-Κρήτη	
	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Αποκλίσεις Αγοριών-κοριτσιών	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Αποκλίσεις αγοριών-κοριτσιών	Αποκλίσεις αγοριών	Αποκλίσεις κοριτσιών
1987-88	23,7	15,1	8,6	14,1	11,0	3,1	9,6	4,1
1989-90	23,0	14,8	8,2	13,2	9,8	3,4	9,8	5,0
1991-92	18,6	12,4	6,2	11,1	8,0	3,1	7,5	4,4
(...)								
1997-98	13,7	6,8	6,9	8,3	5,5	2,8	5,4	1,3
(...)								
2000-01	9,6	6,9	2,7	7,2	4,9	2,3	2,4	2,0
(...)								
2003-04	10,1	5,4	4,7	7,7	5,2	2,5	2,4	0,2
(...)								
2013-14	5,1	3,1	2,0	4,8	3,6	1,2	0,3	-0,5



Μελετώντας τα στοιχεία του πίνακα διαπιστώνουμε ότι παρόλο που το ποσοστό των αγοριών είναι υψηλότερο από εκείνο των κοριτσιών, διαχρονικά και τα δυο φύλα παρουσιάζουν βελτίωση με πτωτική εξέλιξη με ταυτόχρονη σημαντική μείωση των αποκλίσεων (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 128· Ρουσέας & Βρετάκου, 2006: 179, 2008β: 42).

Συγκρίνοντας την Κρήτη με τον εθνικό μέσο όρο, διαπιστώνεται ότι στην πρώτη τα ποσοστά είναι υψηλότερα. Οι αποκλίσεις αυτές είναι σημαντικότερες για τα αγόρια. Περνώντας στις νεότερες κοορτές οι αποκλίσεις Κρήτης-Ελλάδας μειώνονται και για τα δυο φύλα, με ταχύτερες μειώσεις όσον αφορά τα αγόρια.

2.5. Ενδοπεριφερειακές ανισότητες στη μαθητική διαρροή

Στην εν λόγω υποενότητα γίνεται αναφορά στη μαθητική διαρροή όπως καταγράφεται στις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης για τις κοορτές μαθητών 1987/88 έως 2013/14 με βάση στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τις μέχρι τώρα έρευνες.

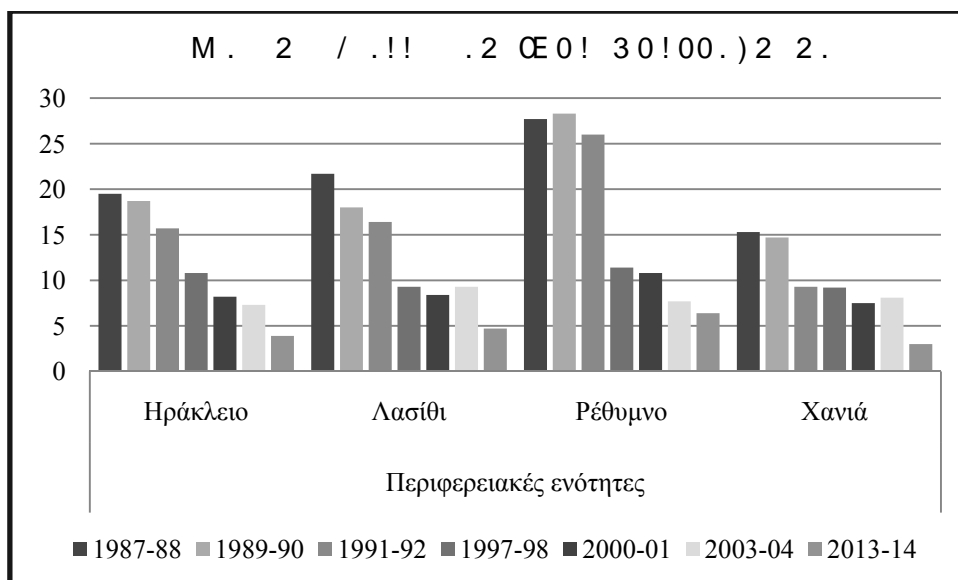
Η περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου παρουσιάζει τα υψηλότερα ποσοστά σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφερειακές ενότητες. Η μεγαλύτερη διαφορά είναι αυτή με

την περιφερειακή ενότητα Χανίων, καθ' όλο το χρονικό διάστημα που εξετάζεται (μεγαλύτερη διαφορά 12,41% για την κοορτή 1987/88). Απ' την άλλη η περιφερειακή ενότητα Χανίων είναι αυτή με το χαμηλότερο ποσοστό μαθητικής διαρροής, συγκριτικά μ' όλες τις περιφερειακές ενότητες. Όμως παρατηρούμε ότι διαχρονικά οι αποκλίσεις μεταξύ των περιφερειακών ενότητων μειώνονται (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 138-139).

Πίνακας 9: Μαθητική διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα (κοορτές 1987/88-2013/14)

κοορτή μαθητών	Περιφερειακές ενότητες			
	Ηράκλειο	Λασιθί	Ρέθυμνο	Χανιά
1987-88	19,5	21,7	27,7	15,3
1989-90	18,7	18,0	28,3	14,7
1991-92	15,7	16,4	26,0	9,3
(...)				
1997-98	10,8	9,3	11,4	9,2
(...)				
2000-01	8,2	8,4	10,8	7,5
(...)				
2003-04	7,3	9,3	7,7	8,1
(...)				
2013-14	3,9	4,7	6,4	3,0

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 138-140



Παρά τη διαχρονική μείωση της μαθητικής διαρροής σε όλες τις περιφερειακές ενότητες, η περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, σύμφωνα με την τελευταία έρευνα, εξακολουθεί να βρίσκεται υψηλότερα τόσο από το σύνολο των περιφερειακών ενοτήτων της Κρήτης όσο και ευρύτερα της Ελλάδας (4,15% και 4,23% αντίστοιχα). Σημειώνεται επίσης ότι και στην περιφερειακή ενότητα Λασιθίου καταγράφονται υψηλά ποσοστά μαθητικής διαρροής, μικρότερης ωστόσο έντασης σε σύγκριση με την περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 138).

2.5.1. Μαθητική διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα και τύπο περιοχής κατοικίας

Στην εν λόγω παράγραφο εξετάζονται οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στο εσωτερικό της εκάστοτε περιφερειακής ενότητας του νησιού, ως προς τη μαθητική διαρροή. Δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα και γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί η κατάσταση στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου στην οποία διεξήχθη η επιτόπια έρευνα.

Μελετώντας τα στοιχεία για τη μαθητική διαρροή στους δυο τύπους περιοχών κατοικίας (αστικό/ αγροτικό) των μαθητών της Περιφέρειας Κρήτης διαπιστώνουμε ότι στην περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου στις αγροτικές περιοχές η διαρροή είναι εντονότερη αλλά οι αποκλίσεις βαίνουν μειούμενες μεταξύ αγροτικού και αστικού χώρου. Επίσης η μείωση των ποσοστών είναι εντονότερη σε σύγκριση με τις άλλες περιφερειακές ενότητες (βλ. πίνακα 10).

Στην περιφερειακή ενότητα Λασιθίου κατά κανόνα οι αποκλίσεις ανάμεσα στον αγροτικό και τον αστικό χώρο αυξομειώνονται με τον αγροτικό χώρο τις περισσότερες φορές να έχει χαμηλότερα ποσοστά σε σχέση με τον αστικό χώρο.

Προχωρώντας στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου διαπιστώνεται ότι στις παλαιότερες κοορτές ο αστικός χώρος παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά. Περνώντας στις νεότερες κοορτές παρατηρείται αναστροφή του φαινομένου, με τις αγροτικές περιοχές να καταγράφουν ποσοστά που υπερβαίνουν εκείνα των αστικών, με ταυτόχρονη αύξηση των αποκλίσεων.. Δηλαδή διαχρονικά η κατάσταση βελτιώνεται στις αστικές και χειροτερεύει στις αγροτικές περιοχές.

Ως προς την περιφερειακή ενότητα Χανίων συστηματικά οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά από εκείνα των αστικών περιοχών. Σταδιακά όμως οι αποκλίσεις βαίνουν μειούμενες και τα ποσοστά εξισορροπούνται στις τελευταίες κοορτές.

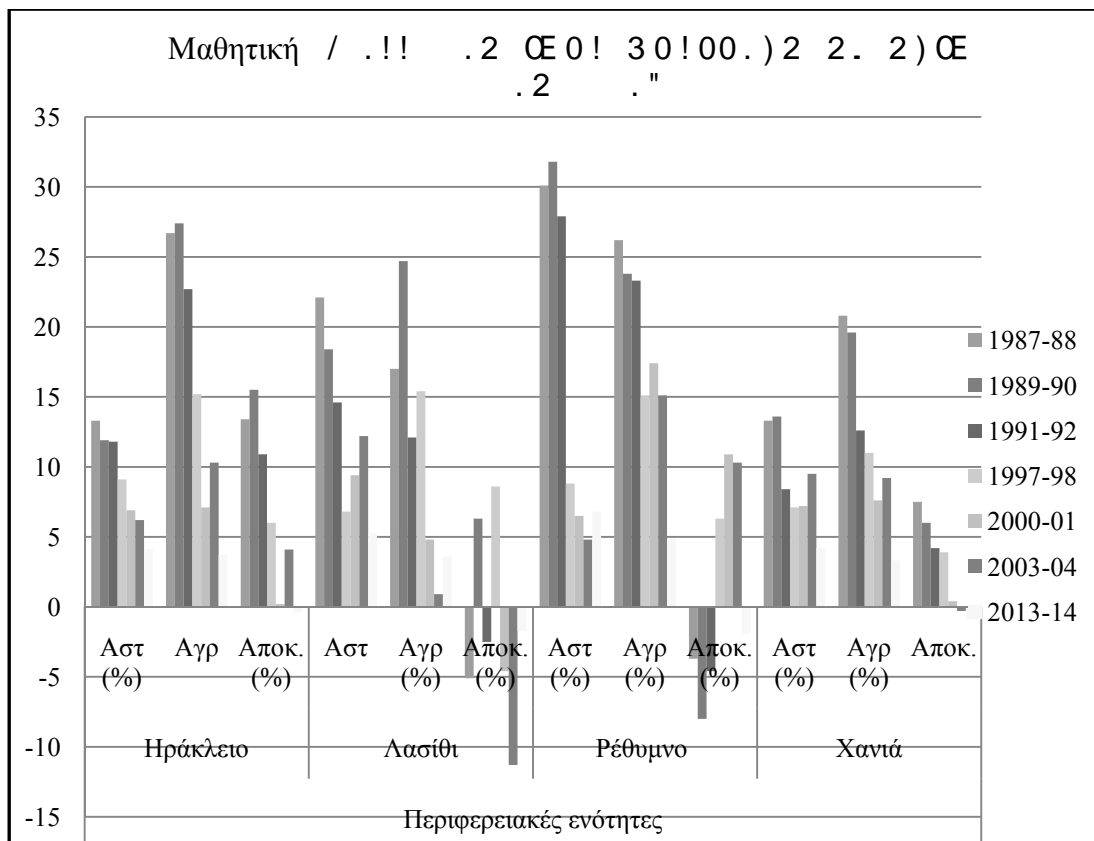
Η κατάσταση της περιφερειακής ενότητας Χανίων, συγκριτικά με όλους τους τύπους περιοχών και όλες τις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης, είναι ευνοϊκότερη, ενώ

δυσμενέστερη είναι αυτή της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου. Διαπιστώνεται αστάθεια στην περιφερειακή ενότητα Λασιθίου, όπου άλλοτε καταγράφονται υψηλότερα ποσοστά στις αστικές και χαμηλότερα στις αγροτικές και άλλοτε το αντίστροφο, στο εύρος των κοορτών που μελετήθηκαν.

Πίνακας 10: Μαθητική διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα και περιοχή κατοικίας

Κοορτές	Περιφερειακές ενότητες											
	Ηράκλειο			Λασιθί			Ρεθύμνο			Χανιά		
	Αστ (%)	Αγρ (%)	Αποκ. (%)	Αστ (%)	Αγρ (%)	Αποκ. (%)	Αστ (%)	Αγρ (%)	Αποκ. (%)	Αστ (%)	Αγρ (%)	Αποκ. (%)
1987-88	13,3	26,7	+13,4	22,1	17,0	-5,1	30,1	26,2	-3,7	13,3	20,8	+7,5
1989-90	11,9	27,4	+15,5	18,4	24,7	+6,3	31,8	23,8	-8	13,6	19,6	+6
1991-92	11,8	22,7	+10,9	14,6	12,1	-2,5	27,9	23,3	-4,6	8,4	12,6	+4,2
	(...)											
1997-98	9,1	15,2	+6	6,8	15,4	+8,6	8,8	15,1	+6,3	7,1	11,0	+3,9
	(...)											
2000-01	6,9	7,1	+0,2	9,4	4,8	-4,6	6,5	17,4	+10,9	7,2	7,6	+0,4
	(...)											
2003-04	6,2	10,3	+4,1	12,2	0,9	-11,3	4,8	15,1	+10,3	9,5	9,2	-0,3
	(...)											
2013-14	4,1	3,7	-0,4	5,3	3,6	-1,7	6,8	4,9	-1,9	4,2	3,3	-0,9

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017:142-143· Ρουσέας & Βρετάκου, 2008β: 50-51



Σχετικά με τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται, επικεντρωνόμαστε στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, καθώς πρώτον είναι αυτή με τα υψηλότερα ποσοστά διαρροής και δεύτερον διότι η επιτόπια έρευνα διεξήχθη σε σχολεία αυτής της περιφερειακής ενότητας.

Αξιοσημείωτο για την περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου είναι το γεγονός ότι για τις τρεις πρώτες κοορτές μαθητών (1987/88-1991/92), οι αγροτικές περιοχές δεν βρίσκονται στην πρώτη θέση ως προς τη μαθητική διαρροή, όπως συμβαίνει για το σύνολο της χώρας, αλλά τα ηνία κατέχουν οι αστικού τύπου περιοχές κατοικίας. Αναλυτικότερα στις κοορτές μαθητών 1987/88-1991/92 οι αστικές περιοχές κατέχουν την πρώτη θέση για τη μαθητική διαρροή και ακολουθούν οι αγροτικές. Στις επόμενες κοορτές μαθητών (1997/98-2003/04) καταγράφεται το αντίθετο, καθώς τα ηνία κατέχουν οι αγροτικές και ακολουθούν οι αστικές περιοχές. Στην τελευταία κοορτή μαθητών που εξετάζεται καταγράφονται μεγαλύτερα ποσοστά διαρροής για τις αστικές παρά για τις αγροτικές περιοχές (Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 142-143· Ρουσέας & Βρετάκου, 2008β: 50-51).

Θα αναμέναμε τα αποτελέσματα κάπως διαφορετικά, με τις αγροτικές περιοχές να παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά διαρροής λόγω ειδικών συνθηκών. Όπως όμως προκύπτει από τις έως τώρα έρευνες κάτι τέτοιο δε συμβαίνει στην περιφερειακή ενότητα

Ρεθύμνου. Ενδεχομένως, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι μαθητές από τις αγροτικές περιοχές μετακινούνται σε αστικές για να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Επομένως, δεν είναι δυνατόν να ελεγχθεί η υπόθεση περί υψηλότερης διαρροής στις αγροτικές περιοχές.

Ένας επιπλέον λόγος ενδέχεται να είναι και η έντονη εισαγγελική παρέμβαση που έγινε στην περιφερειακή ενότητα και ειδικότερα στις ορεινές περιοχές του Ρεθύμνου. Πιο συγκεκριμένα την περασμένη δεκαετία, και κυρίως το 2005 σε ορεινές περιοχές του Μυλοπόταμου της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου, παρενέβη η δικαιοσύνη για τη μαθητική διαρροή. Σύμφωνα με δημοσιεύματα στις εφημερίδες, γονείς ανάγκασαν τα παιδιά τους να εγκαταλείψουν το σχολείο για να εργασθούν. Οι γονείς κλήθηκαν να καταθέσουν τους λόγους για τους οποίους αποσύρουν τα παιδιά τους από την εκπαίδευση ή δεν φέρουν αντιρρήσεις στην επιθυμία των παιδιών να εγκαταλείψουν το σχολείο. Ακόμη, αναγκάστηκαν να πληρώσουν πρόστιμο για την ενέργεια αυτή. Τα αποτελέσματα έγιναν ορατά την επόμενη χρονιά, αφού όπως αναφέρουν τα δημοσιεύματα, το ποσοστό των μαθητών που εγκατέλειπαν την υποχρεωτική εκπαίδευση πρόωρα μειώθηκε (Παπαδάκη, 2007).

Οι αρμόδιοι των σχολικών μονάδων αλλά και οι γονείς υποστήριζαν ότι τα παιδιά εγκαταλείπουν την εκπαίδευση, καθώς η Πολιτεία δεν εξυπηρετεί τις ανάγκες των ορεινών περιοχών, τόσο σε εκπαιδευτικό προσωπικό, όσο και σε μέσα μεταφοράς. Σύμφωνα με δημοσίευμα της περιόδου, υπήρχε μέσο μεταφοράς προς το σχολείο της Κράνας αλλά όχι και από το σχολείο προς τις κατοικίες των παιδιών, κατάσταση που δημιουργούσε επιπλέον προβλήματα, με τους γονείς να κάνουν συνεχή δρομολόγια για να φτάσουν τα παιδιά στο σχολείο το πρωί αλλά και για να επιστρέψουν το μεσημέρι στο σπίτι τους (Αβοκάτου, 2005: 9).

2.5.2. Μαθητικά διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα και φύλο

Στην παρούσα υποενότητα εξετάζεται η διαχρονική εξέλιξη της μαθητικής διαρροής στις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης σε συνάρτηση με το φύλο.

Κατ' αρχήν σε όλες τις περιφερειακές ενότητες κατά την υπό εξέταση περίοδο τα αγόρια παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά απ' ότι τα κορίτσια. Καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο, το ποσοστό των αγοριών που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση είναι συγκριτικά υψηλότερο στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, με εξαίρεση την κοορτή 2003/04 όπου υψηλότερα εμφανίζεται η περιφερειακή ενότητα Λασιθίου (βλ. πίνακα 11)

(Ρουσεάς & Βρετάκου, 2008α: 44). Αντίθετα, η μικρότερη παρατηρείται στην περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου στην κοορτή 2000/01 (0,5% περίπου).

Πίνακας 11: Μαθητική διαρροή κατά περιφερειακή ενότητα και φύλο

Κοορτές	Περιφερειακές ενότητες											
	Ηρακλείου			Λασιθίου			Ρεθύμνου			Χανίων		
	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Αποκ. (%)	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Αποκ. (%)	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Αποκ. (%)	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)	Αποκ. (%)
1987/88	23,91	13,65	10,26	23,29	20	3,29	32,02	23	9,02	18,67	11,69	6,98
1989/90	22,88	14,14	8,74	21,85	13,77	8,08	34,08	22,45	11,63	17,43	11,64	5,79
1991/92	18,76	12,28	6,48	20,5	11,67	8,83	29,84	22,08	7,76	11,1	7,37	3,73
(...)												
1997/98	13,58	7,86	5,72	13,51	5,07	8,44	16,82	6,07	10,75	12,35	5,62	6,73
(...)												
2000/01	8,43	7,90	0,53	11,7	4,57	7,13	14,8	6,78	8,02	8,66	6,2	2,46
(...)												
2003/04	9,54	4,94	4,6	13,82	5,03	8,79	11,13	3,97	7,16	8,45	7,82	0,63
(...)												
2013/14	3,52	4,17	-0,65	1,94	7,07	-5,13	4,28	8,16	-3,88	3,88	1,97	1,91

Πηγή: Παπαδοπούλου κ.ά., 2017: 141-142· Ρουσεάς & Βρετάκου, 2008β: 43-44

Διαχρονικά η γενική τάση αναδεικνύει τη μείωση των αποκλίσεων μεταξύ των δυο φύλων. Η μείωση αυτή είναι σαφής για τις περιφερειακές ενότητες Ηρακλείου και Χανίων, και ταχύτερη στο Ηράκλειο στο οποίο οι αποκλίσεις ήταν και οι υψηλότερες. Στις περιφερειακές ενότητες Λασιθίου και Ρεθύμνου οι αποκλίσεις αυξομειώνονται για να καταλήξουν στις κοορτές 2013/14 να εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά διαρροής στα κορίτσια.

2.6. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η μαθητική διαρροή στις ευρωπαϊκές χώρες με μεγαλύτερη έμφαση, να δίνεται, στην Ελλάδα και ειδικότερα στην Κρήτη. Αναφερθήκαμε στα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τη μαθητική διαρροή (φύλο, ηλικία, περιοχή κατοικίας) γενικά. Προχωρήσαμε καταγράφοντας τη διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου της μαθητικής διαρροής σε εθνικό επίπεδο και αναφερθήκαμε στη μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, καθώς και σε έρευνες που έχουν λάβει χώρα στον ελλαδικό χώρο.

Στην επόμενη παράγραφο έγινε εκτενής αναφορά στα χαρακτηριστικά του φαινομένου της μαθητικής διαρροής στην Κρήτη, τα οποία δεν διαφοροποιούνται από την

υπόλοιπη Ελλάδα παρά ως προς την συχνότητα εμφάνισής τους. Ακολούθησε καταγραφή της εξέλιξης του φαινομένου στην Κρήτη σε βάθος χρόνου και πιο συγκεκριμένα ανά τάξη, ανά τύπο περιοχής κατοικίας του μαθητή, ανά φύλο και ανά περιφερειακή ενότητα. Επίσης, σχολιάστηκαν και έγινε προσπάθεια να εξηγηθούν οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται στις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης και ειδικότερα στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, στην οποία διεξήχθη η έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

3.1. Ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας

Σκοπός της επιτόπιας έρευνας είναι η καταγραφή των εμπειριών και των απόψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης που υπηρετούν σε σχολικές μονάδες της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου σχετικά με τη μαθητική διαρροή στην εν λόγω περιφερειακή ενότητα. Ειδικότερα διερευνώνται: οι απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης σχετικά με τα αίτια και τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της μαθητικής διαρροής, καθώς και η πιθανή όξυνσή του φαινομένου κατά τα χρόνια της κρίσης. Επίσης, καταγράφονται οι απόψεις και οι προσωπικές εμπειρίες των εκπαιδευτικών από τα σχολεία που υπηρετούν ως προς τα χαρακτηριστικά εκείνων των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο και ενδεχομένως των σχετικών δικαιολογιών που προβάλλονται είτε από τους ίδιους είτε από τους γονείς τους.

3.2. Τα ερευνητικά ερωτήματα και οι υποθέσεις της έρευνας

Στην εν λόγω παράγραφο διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην έρευνα, καθώς και οι υποθέσεις που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση συναφών με το θέμα θεωρητικών προσεγγίσεων, από τη συγκέντρωση και ανάλυση των πραγματολογικών δεδομένων αλλά και από την επισκόπηση σχετικών ερευνητικών δεδομένων. Οι υποθέσεις αφορούν τόσο το φαινόμενο αυτό καθ' εαυτό, όσο και τις προσωπικές εμπειρίες και απόψεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με παράγοντες που συνδέονται με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής.

Επομένως δυο είναι τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν αφενός από τα χαρακτηριστικά του φαινομένου και αφετέρου από τις εμπειρίες και τις απόψεις των εκπαιδευτικών:

1. Επιβεβαιώνονται οι θεωρητικές προτάσεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τους παράγοντες που καθορίζουν το φαινόμενο;

2. Σύμφωνα με τις απόψεις και τις εμπειρίες των εκπαιδευτικών τι τύπου ιδιαιτερότητες προκύπτουν στην περίπτωση της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου;

Για την διερεύνηση των υποθέσεων δημιουργήθηκε ένα πρότυπο ανάλυσης δεικτών οι οποίοι αλληλεπιδρούν. Πιο συγκεκριμένα οι υποθέσεις εργασίας που συγκροτήθηκαν ανήκουν σε δυο ομάδες. Η πρώτη ομάδα αφορά υποθέσεις σε σχέση με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής και η δεύτερη ομάδα υποθέσεις σε σχέση με τις απόψεις και τις προσωπικές εμπειρίες των εκπαιδευτικών. Αναλυτικότερα:

A. Υποθέσεις σε σχέση με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής

Υπόθεση 1. Χαρακτηριστικά των μαθητών που διαρρέουν (δείκτες: φύλο, τάξη, τόπος κατοικίας):

!) "2 # * #

Με δεδομένη την έμφυλη κατανομή ρόλων στην ελληνική κοινωνία και στην ελληνική οικογένεια και λαμβάνοντας υπόψη τις συγκριτικά πιο παραδοσιακές δομές στον αγροτικό χώρο και στην Κρήτη ειδικότερα υποθέτουμε ότι καταγράφεται απόκλιση στις κατανομές φύλου ως προς τη μαθητική διαρροή.

!) "2 '2 3 2 1 "

Η ηλικία των μαθητών μας απασχολεί ως προς τον βαθμό καθυστέρησης σε κάθε τάξη. Έτσι, υποθέτουμε ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικία ενός μαθητή που φοιτά σε μια συγκεκριμένη τάξη τόσο πιο επιρρεπής είναι για να εγκαταλείψει το σχολείο.

!) "2 'Ε 0! \$. 2' . "

Οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις που καταγράφονται στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου μεταξύ αστικού και αγροτικού χώρου υποθέτουμε ότι θα εξαρτώνται από το διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό προφίλ των δυο τύπων περιοχών.

Δεδομένης δε της απόστασης του σχολείου από τον τόπο κατοικίας του μαθητή, σε ορισμένες περιπτώσεις, υποθέτουμε ότι θα υπάρχει δυσκολία στην πρόσβαση του μαθητή στο σχολείο κατάσταση που αυξάνει τις πιθανότητες εγκατάλειψης του σχολείου.

Υπόθεση 2. Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος (δείκτες: μορφωτικό επίπεδο και επάγγελμα γονέων):

Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των γονέων και η επαγγελματικής τους απασχόλησης, υποθέτουμε ότι διαμορφώνει ή και καθορίζει την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο, εξαιτίας της βαρύτητας που δίνουν στον θεσμό της οικογένειας (γάμος) ή/ και στην απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση. Επίσης, είναι πιθανό ομάδα μαθητών με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά να απαξιώνουν τη μάθηση και να αδιαφορούν για το σχολείο εξαιτίας της προτίμησης και αξιοδότησης που δείχνουν σε διαφορετικές, από το σχολείο, δραστηριότητες (οικογενειακή επιχείρηση).

Υπόθεση 3. Η κοινωνική-οικονομική κρίση στην Ελλάδα (δείκτης: απασχόληση γονέων ανεργία πατέρα -ή μητέρας ή και των δυο- ενδεχόμενη απασχόληση του μαθητή στην οικογενειακή επιχείρηση):

Σε περιόδους κρίσης - όπως αυτήν που γνώρισε η Ελλάδα- η ένταση του φαινομένου ενδέχεται να είναι αυξημένη σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο.

B. Υποθέσεις σε σχέση με τις απόψεις και τις προσωπικές εμπειρίες των εκπαιδευτικών.

Υπόθεση 1. Η στάση των εκπαιδευτικών ως προς το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής:

Η στάση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του ζητήματος της εγκατάλειψης του σχολείου ενδέχεται να επηρεάζεται από το κοινωνικό και οικονομικό προφίλ των μαθητών αλλά και το βαθμό ενσωμάτωσης των ίδιων στο «τοπικό πλαίσιο».

Υπόθεση 2. Τόπος μόνιμης κατοικίας μαθητή (δείκτης: αγροτική ή αστική περιοχή)

Οι εμπειρίες των εκπαιδευτικών ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου της μαθητικής διαρροής διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τόπο μόνιμης κατοικίας των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν σε αγροτικές περιοχές υποθέτουμε ότι θα συναντούν συχνότερα το ζήτημα της εγκατάλειψης γιατί σε αυτού του τύπου τις περιοχές υπάρχει περισσότερο ενδιαφέρον σ' άλλους θεσμούς εκτός του σχολείου (γάμος, εργασία).

Υπόθεση 3. Σχολική επίδοση του μαθητή (δείκτης: προσωπική εμπειρία του εκπαιδευτικού με το μαθητή, χρόνια εργασίας):

Οι επιδόσεις και η στάση του μαθητή στο σχολείο ενδέχεται να επηρεάζουν τη στάση των εκπαιδευτικών για το ζήτημα της πρόωρης εγκατάλειψης της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Σε περίπτωση που ο μαθητής αδιαφορεί για την εκπαιδευτική διαδικασία και έχει χαμηλές επιδόσεις, ενδέχεται ο εκπαιδευτικός να μην προσπαθεί τόσο, όσο θα προσπαθούσε αν υπήρχε ενδιαφέρον από την πλευρά του μαθητή.

3.3. Επιλογή δείγματος/ οι συμμετέχοντες στην έρευνα

Το σύνολο των σχολείων δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου είναι 18 και από αυτά επισκεφτήκαμε 10. Η επιλογή των

σχολείων έγινε με βάση τον τύπο περιοχής. Σκοπός ήταν να συνομιλήσουμε με εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε σχολεία δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης και των τριών τύπων περιοχών (αστική, ημιαστική, αγροτική), ώστε να προκύψει μία όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη άποψη σχετικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, καθώς πρόκειται για εκείνη με τα πιο υψηλά ποσοστά διαρροής σε σχέση με τις άλλες τρεις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης (βλ. κεφάλαιο 2).

Αρχικός στόχος ήταν να πραγματοποιηθούν δέκα συνεντεύξεις μία από κάθε σχολείο, για τις απόψεις και τις εμπειρίες των εκπαιδευτικών σχετικά με τη μαθητική διαρροή. Κατά τη διάρκεια της έρευνας λήφθηκαν περισσότερες από μία συνεντεύξεις από κάποια σχολεία, καθώς υπήρξαν εκπαιδευτικοί που ήθελαν να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής. Από τα δέκα σχολεία τα οποία έλαβαν μέρος στην έρευνα πραγματοποιήθηκαν 14 συνεντεύξεις, 10 από γυναίκες και 4 από άνδρες εκπαιδευτικούς. Ο αριθμός των γυναικών με τις οποίες πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις ήταν μεγαλύτερος από των ανδρών, καθώς στα περισσότερα σχολεία υπερείχαν αριθμητικά οι γυναίκες και ήταν πιο πρόθυμες να συζητήσουν για το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής.

Ειδικότερα, από την αστική περιοχή της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο 2^ο και στο 3^ο γυμνάσιο, μία συνέντευξη στο καθένα και στο 4^ο δύο συνεντεύξεις. Από τις ημιαστικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο Σπήλι (συζήτηση με μία ομάδα τριών εκπαιδευτικών), στο Πέραμα δύο, στην Επισκοπή δύο και στο Ατσιπόπουλο μία συνέντευξη. Τέλος, από τις αγροτικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας επισκεφθήκαν και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις στην Κράνα μία, στην Κοζαρέ δύο, εκ των οποίων ένας από τους δυο εκπαιδευτικούς μίλησε και για την Κράνα όπου βρισκόταν το προηγούμενο έτος και, τέλος, στο Γαράζο μία συνέντευξη.

Οι ηλικίες των εκπαιδευτικών κυμαίνονται από 30- 60 ετών. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είχαν την ειδικότητα του Φιλολόγου. Άλλες ειδικότητες των εκπαιδευτικών ήταν: Γερμανικής Φιλολογίας, Θεολογίας, Μαθηματικών, Μουσικής, Πληροφορικής και Φυσικής. Αξιοσημείωτο είναι ότι δυο από τους εκπαιδευτικούς κατείχαν μεταπτυχιακούς τίτλους, ένας ολοκλήρωνε τις μεταπτυχιακές του σπουδές και ένας εκπαιδευτικός σπούδαζε για τη λήψη δεύτερου πτυχίου.

Οι εκπαιδευτικοί ενημερώνονταν τόσο για τη διεξαγωγή της έρευνας, είτε εκ των προτέρων απ' το διευθυντή τους είτε εκείνη την ώρα από το άτομο που πραγματοποίησε

τη συνέντευξη, όσο και για τις συνθήκες της έρευνας (μαγνητοφώνηση). Όσοι εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στην έρευνα συμμετείχαν κυρίως με παρότρυνση των διευθυντών αλλά και από προσωπική τους πρωτοβουλία καθώς γνώριζαν για το φαινόμενο.

Υπήρξαν περιπτώσεις όπου, λόγω του πιεσμένου προγράμματος ή της έλλειψης προσωπικού, οι εκπαιδευτικοί -δύο από το σύνολο των εκπαιδευτικών- αν και αρχικά ήταν διστακτικοί ως προς το να δώσουν συνέντευξη τελικά δέχτηκαν, όμως ζήτησαν να μη μαγνητοφωνηθούν. Ενδεχομένως, αρνήθηκαν να μαγνητοφωνηθούν λόγω έλλειψης εμπειρίας ως προς τη συμμετοχή τους σε συζήτηση που θα καταγραφόταν από το μαγνητόφωνο. Χαρακτηριστικά, ένας εκπαιδευτικός ανέφερε ότι δεν είχε ποτέ ξανά κάνει κάτι αντίστοιχο και δεν επιθυμούσε να καταγραφεί επακριβώς η συνομιλία μας παρά το ότι κατέστη σαφής η διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων και η ανωνυμία. Για το λόγο αυτό κρατήθηκαν χειρόγραφες σημειώσεις ως προς το υπό συζήτηση θέμα.

Επίσης προσπαθήσαμε να συγκεντρώσουμε τις πληροφορίες για το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής από εκπαιδευτικούς που υπηρετούσαν στο συγκεκριμένο-κάθε φορά- σχολείο για αρκετό χρονικό διάστημα, ώστε τα δεδομένα να είναι όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένα για το κάθε σχολείο. Από τους εκπαιδευτικούς με τους οποίους πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις συναντήσαμε έναν εκπαιδευτικό, ο οποίος αν και δεν είχε διδάξει σε εκείνο το σχολείο (με την έναρξη της σχολικής χρονιάς θα ξεκινούσε), ήθελε να εκφράσει την άποψή του, καθώς γνώριζε ευρύτερα για το φαινόμενο στην Κρητική Περιφέρεια. Έτσι, εκτός από τη συνέντευξη με τον εν λόγω εκπαιδευτικό πραγματοποιήθηκε μια επιπλέον με εκπαιδευτικό που υπηρετούσε σε εκείνο το σχολείο για αρκετό χρονικό διάστημα.

3.4. Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Ο σχεδιασμός και η προετοιμασία της έρευνας έγινε από το Μάιο 2017 έως και τον Αύγουστο του ίδιου έτους, οπότε και πήρε την τελική της μορφή. Η διενέργεια των συνεντεύξεων ξεκίνησε στις αρχές Σεπτεμβρίου 2017 (πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς) και ολοκληρώθηκε στα μέσα του ίδιου μήνα. Πριν τη πραγματοποίηση των συνεντεύξεων έγινε τηλεφωνική επικοινωνία με όλα τα σχολεία δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου που θα συμμετείχαν στην έρευνα και κατόπιν ενημέρωσης σχετικά με το θέμα, συνεννόησης και λήψης προφορικής άδειας από τους διευθυντές των σχολείων καθορίστηκε η ημερομηνία για τις συνεντεύξεις σε κάθε σχολείο. Έγινε προσπάθεια να εξυπηρετούνται οι εκπαιδευτικοί με τις ημερομηνίες αλλά και το άτομο που διεξήγαγε την έρευνα, καθώς οι αποστάσεις

μεταξύ των σχολείων είναι μεγάλες και αν δεν γινόταν σωστή διαχείριση δεν θα υπήρχε ο κατάλληλος χρόνος, μιας και οι εκπαιδευτικοί όντας στην αρχή του σχολικού έτους είχαν αρκετές υποχρεώσεις.

Τέλος, ως προς το χρόνο που χρειάστηκε για την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από την έρευνα ήταν ένας μήνας αφού η ανάλυση ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2018 και ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2018.

3.5. Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008: 22) σκοπός των ποιοτικών μεθόδων είναι να περιγράψουν, να αναλύσουν, να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν τα φαινόμενα που διαδραματίζονται στην κοινωνία ψάχνοντας απαντήσεις στο «πώς» και το «γιατί». Οι ποιοτικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε έρευνες που στόχο έχουν να διερευνήσουν τα νοήματα και τις αναπαραστάσεις, όπως καταγράφονται από τα ίδια τα υποκείμενα από τα οποία συλλέγονται οι πληροφορίες.

Με βάση τους στόχους της έρευνας, για τη συλλογή των δεδομένων καταλληλότερη μέθοδος θεωρήθηκε η τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης. Η έρευνα στηρίχτηκε στις ημιδομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Το ερωτηματολόγιο-οδηγός της συνέντευξης έχει δύο μέρη: Το πρώτο μέρος ερωτήσεων σχετίζεται με δημογραφικά (φύλο, ηλικία) και βιογραφικά στοιχεία του/της ερωτώμενου/ης. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει ερωτήσεις οι οποίες αφορούν τις εμπειρίες και τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής. Ειδικότερα οι ερωτήσεις αφορούν την εμπειρία των εκπαιδευτικών ως προς το φαινόμενο, όπως αυτό συναντάται στα σχολεία που υπηρετούν και υπηρετούσαν (χαρακτηριστικά μαθητών και των οικογενειών τους), τις απόψεις τους για τους παράγοντες που επηρεάζουν τους μαθητές να εγκαταλείψουν και για το ρόλο του εκπαιδευτικού θεσμού ως προς την αποτροπή αλλά και την πρόληψη του φαινομένου.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κυρίως στο γραφείο των καθηγητών. Υπήρξε μία περίπτωση που οι εκπαιδευτικοί ζήτησαν να βρεθούν σε μία αίθουσα που θα υπήρχε περισσότερη ηρεμία για τη διευκόλυνση της διεξαγωγής της έρευνας μιας και μαγνητοφωνούνταν και μία άλλη περίπτωση όπου η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στον προαύλιο χώρο του σχολείου.

Για την ημιδομημένη συνέντευξη

Με τον όρο συνέντευξη (interview) αναφερόμαστε στη διαδικασία που χρησιμοποιεί τον διάλογο προκειμένου να συγκεντρωθούν πληροφορίες σχετικά με τον καθορισμένο στόχο (Grawitz, 2006: 236).

Μία διάκριση που γίνεται για τις συνεντεύξεις στηρίζεται στο βαθμό δόμησής τους. Υπάρχουν η δομημένη συνέντευξη η οποία είναι προκαθορισμένη ως προς: τις ερωτήσεις, τη διατύπωση και τη διάταξη των ερωτήσεων, η μη δομημένη συνέντευξη όπου το άτομο που πραγματοποιεί τη συνέντευξη έχει ένα ευρύ πλαίσιο που το απασχολεί και η συζήτηση αναπτύσσεται εντός αυτού του πλαισίου. Μεταξύ της δομημένης και της μη δομημένης συνέντευξης βρίσκεται η ημιδομημένη συνέντευξη (Robson, 2007: 321).

Η ημιδομημένη συνέντευξη έχει προκαθορισμένα θέματα και ερωτήσεις που θα συζητηθούν με τους ερωτώμενους. Χαρακτηρίζεται από ευελιξία ως προς το χρόνο που θα δοθεί για την απάντηση σε κάθε ερώτηση αλλά και ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, καθώς μπορούν να γίνουν με όποια σειρά επιθυμεί ο συνεντευκτής ή με βάση την πορεία της συζήτησης με τον ερωτώμενο. Ο συνεντευκτής ξεκινάει από ένα αρχικό θέμα, στη συνέχεια, όμως, σε κάποιο βαθμό, καθοδηγείται από τις απαντήσεις του ερωτώμενου ώστε να προχωρήσει στο επόμενο θέμα (Robson, 2007: 330· Σαραφίδου, 2011: 58).

Τα χαρακτηριστικά της ημιδομημένης συνέντευξης ήταν κατάλληλα για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας εξαιτίας της φύσης και της πολυπλοκότητας του φαινομένου της μαθητικής διαρροής. Επίσης, η ημιδομημένη συνέντευξη συμβάλλει ώστε να αναδειχθούν οι απόψεις και εμπειρίες εκπαιδευτικών για το εν λόγω φαινόμενο, όπως το γνωρίζουν ή/και το συναντούν κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους πορείας στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου. Τέλος, ένας ακόμη λόγος που η ημιδομημένη συνέντευξη κρίθηκε η πλέον κατάλληλη ήταν επειδή ο λόγος των εκπαιδευτικών περιείχε πυκνή πληροφόρηση η οποία χρειάζεται εμβάθυνση για να αναδειχθεί τελικά η προσωπική εμπειρία και η άποψη του εκπαιδευτικού. Καμία από τις δύο άλλες μορφές συνεντεύξεων δεν θα εξυπηρετούσαν το στόχο μας γιατί από τη μια οι μη δομημένες συνεντεύξεις δεν θα παρείχαν ομοιόμορφες πληροφορίες και από την άλλη οι δομημένες έχουν σύντομες απαντήσεις και δεν θα άφηναν τον εκπαιδευτικό να εκφραστεί.

3.6. Οι δυσκολίες της έρευνας

Σε κάθε έρευνα, όπως και στην παρούσα, υπάρχουν κάποιες δυσκολίες που συναντώνται κατά τη διεξαγωγή της. Στην εν λόγω παράγραφο καταγράφονται οι δυσκολίες που συναντήσαμε κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

Από την πρώτη τηλεφωνική επαφή με τα σχολεία της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης υπήρξαν δυσκολίες ως προς την εύρεση διαθέσιμων εκπαιδευτικών για να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη. Από κάποιο σχολείο μας ενημέρωσαν ότι υπήρχε έλλειψη προσωπικού (2 μόνο εκπαιδευτικοί) και έτσι, προς το παρόν, ήταν αδύνατον να διεξαχθεί η συνέντευξη λόγω του μεγάλου φόρτου εργασίας που είχαν οι δυο εκπαιδευτικοί. Κάποιο άλλο σχολείο, μία βδομάδα μετά την έναρξη του Σεπτεμβρίου δεν είχε στελεχωθεί από διευθυντή και οι εκπαιδευτικοί με τους οποίους επικοινωνήσαμε δεν μπορούσαν να δώσουν τη σχετική άδεια για να προχωρήσει η έρευνα.

Παρά για ίρ τ α

θετική ως προς τη χρήση του μαγνητοφώνου, μόνο δυο ζήτησαν να μην μαγνητοφωνηθεί η συζήτηση παρά τη διαβεβαίωση ότι θα υπάρξει ανωνυμία.

3.7. Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων

Η έρευνα μελετά το κοινωνικό φαινόμενο της μαθητικής διαρροής. Αναλυτικότερα αναζητούνται τα χαρακτηριστικά τόσο του φαινομένου όσο και των μαθητών που εγκαταλείπουν τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση πριν την ολοκλήρωσή της. Επίσης, αναζητούνται οι αιτίες εγκατάλειψης, καθώς και η ανάδειξη τυχόν ιδιαιτεροτήτων στην περίπτωση της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου, σύμφωνα με τις απόψεις και τις εμπειρίες εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης της εν λόγω περιφερειακής ενότητας.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς μεταγράφηκαν, ταξινομήθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν σε θεματικές ώστε να ερευνηθεί αν επιβεβαιώνονται οι υποθέσεις και αν απαντώνται τα ερωτήματα της έρευνας.

Για την ανάλυση των δεδομένων αξιοποιήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης. Η συγκεκριμένη μέθοδος αναφέρεται στον εντοπισμό, την περιγραφή και την συγκέντρωση επαναλαμβανόμενων νοημάτων, θεμάτων δηλαδή, τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα. Σύμφωνα με τους Braun και Clarke (2006, όπ. αναφ. στο Ίσαρη και Πουρκός, 2015: 117) υπάρχουν έξι βήματα για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης τα οποία περιλαμβάνουν την εξοικείωση με τα δεδομένα, την κωδικοποίηση, την αναζήτηση θεμάτων, την επανεξέταση των θεμάτων, τον ορισμό και την ονομασία των θεμάτων και τέλος την συγγραφή των ευρημάτων (Ίσαρη & Πουρκός, 2015: 116-117).

Ο τρόπος με τον οποίο αναλύθηκαν τα δεδομένα την παρούσας έρευνας ακολουθεί τον παραπάνω σχεδιασμό. Αναλυτικότερα, αφού έγινε μετεγγραφή των δεδομένων, ακολούθησε προσεκτική και επαναλαμβανόμενη ανάγνωση αυτών, ώστε να κατανοηθεί το τι ειπώθηκε από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με το υπό εξέταση φαινόμενο. Σε επόμενο στάδιο της ανάλυσης έγινε προσπάθεια να κωδικοποιηθούν τα δεδομένα, δίνοντας σε κάθε απόσπασμα κωδικούς- χαρακτηρισμούς με βάση τα νοήματα που αναδεικνύονταν κάθε φορά. Κάποιες φορές αποδόθηκαν περισσότεροι από ένας κωδικοί σε ένα συγκεκριμένο απόσπασμα καθώς τα νοήματα που αναδύονταν ήταν αρκετά. Οι διάφοροι κωδικοί ομαδοποιήθηκαν σε επιμέρους κατηγορίες πριν την τελική δημιουργία των θεμάτων για την καλύτερη οργάνωση του υλικού. Εν τέλει κάποιες από

τις επιμέρους κατηγορίες αναδύθηκαν ως κύρια θέματα και δημιουργήθηκαν και νέα στα οποία εντάθηκαν οι κατηγορίες που είχαν πρωτότερα προκύψει.

Προχωρώντας στο βήμα της επανεξέτασης των θεμάτων παρατηρήθηκε ότι κάποια θέματα παρουσίαζαν αρκετές ομοιότητες, με αποτέλεσμα να ομαδοποιηθούν σε ένα ενιαίο θέμα. Ακολούθως προχωρώντας στον στάδιο του ορισμού και ονομασίας των θεμάτων προσδιορίστηκαν τα χαρακτηριστικά κάθε θέματος και κάθε θέμα οργανώθηκε με τις επιμέρους κατηγορίες που ανήκουν σε αυτό. Τέλος, ως προς το έκτο και τελευταίο στάδιο, έγινε συγγραφή των ευρημάτων, η οποία ακολουθεί παρακάτω.

Τα θέματα χ τ□

ενδιαφέρον του μαθητή, καθώς και οι πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών σε σχέση με τον τόπο μόνιμης κατοικίας του μαθητή.

5^ο θέμα: Επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής. Στο θέμα αυτό παρουσιάζονται οι επιπτώσεις που έχει η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου στους μαθητές τόσο σε προσωπικό, όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο.

1^ο θέμα: Τα χαρακτηριστικά των μαθητών και των οικογενειών τους.

Το εν λόγω θέμα αναφέρεται στα χαρακτηριστικά των μαθητών, των οικογενειών τους και του ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος τα οποία επηρεάζουν την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο, όπως αυτά αναδεικνύονται από τις προσωπικές εμπειρίες των εκπαιδευτικών.

Κουλτούρα οικογένειας

Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς η κουλτούρα της οικογένειας αλλά και ευρύτερα του τύπου περιοχής κατοικίας του μαθητή επηρεάζει αρκετά την απόφαση του να εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο. Η κουλτούρα της οικογένειας συνδέεται μεταξύ άλλων με το μορφωτικό επίπεδο της, το οποίο διαδραματίζει εξίσου σημαντικό ρόλο στην απόφαση της εγκατάλειψης. Τα μέλη της οικογένειας που ενδεχομένως εγκατέλειψαν το σχολείο ή/και το ολοκλήρωσαν αλλά τελικά δραστηριοποιήθηκαν στον αγροτικό τομέα, πολλές φορές δεν αντιλαμβάνονται την προσφορά της εκπαίδευσης: « 2 # 0 . . ! 0 2 CE 3 2 & \$ CE 0 ! ... \$. ! 2 2" # CE 0 ! \$ " . 3 2 & \$ ' CE) 2 0 . # 2) 0 1 \$ * 0 CE ! CE ! 0 . ! 2 1 \$ 0 . . 0 \$. CE ! 1 / ... » « # CE ! \$ 0 . CE ! / 0 CE ρ 0 0 CE 0 / / 2 . 0 \$. CE . ! . 2 . 1 CE ! \$ 102 # 2 * ρ . " 0 . . 0' . & . . CE . ! . & . # 2 ρ CE ! CE ρ 0 .. . CE ρ CE 0 ! , # ! CE * 20 # \$ & ! » . *

Μορφωτικό επίπεδο γονέων

Οι παραπάνω αντιλήψεις και σε αρκετές περιπτώσεις σε συνδυασμό με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας του μαθητή οδηγούν στην αναπαραγωγή της προβληματικής κατάστασης, η οποία επιδρά τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο.

Οι εκπαιδευτικοί εκφράζουν την άποψη ότι συνήθως οι γονείς των μαθητών που εγκαταλείπουν έχουν χαμηλό επίπεδο μόρφωσης, το οποίο με τη σειρά του συνδέεται με χαμηλά εισοδήματα. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις όπου παρόλο που το μορφωτικό

επίπεδο των γονιών είναι χαμηλό τα εισοδήματα είναι αρκετά υψηλά, εξαιτίας παράνομων ενασχολήσεων, οι οποίες αποφέρουν πολλά χρήματα χωρίς προσπάθεια:

« 0 2' #0 .2 #i 2 1*# &".) !3 & 2 0 0E CE 0/ 1 & "
. CE OE'0! CE 2 0E1 # \$" # . CE . .2. 1.1 2 1 CE 2 0 / , 0
1 # /#.1)" ".2 1 2.1." !3 & 2 0 CE CE .# #) ./ / #! 0
CE! »2.

« ô 1 & ". \$ # .0 2 % 0 0 . * 2 0E 1 1.2.) 3 2 & & ò \$ & # 2
2 0 2 * CE[&.] CE) 2 0 2 . . . 0 2'2 . CE . / 0 CE ! 0. CE .!. 1 #!. CE)

• û a a ' E

δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος όπου η εγκατάλειψη συνδέεται με την έλλειψη των απαιτούμενων γνώσεων από τη σύγχρονη αγορά εργασίας: «2 \$.) !3 & 2 0)CE CE 0 / 2 & + ù # 2)σ' . . 1)")! . / 2 CE . //0 CE !0) 2 # . 1 # 0 \$ 2! 0 \$ 0 .!) 2 0 !..)" . CE . 2 !CE' # , # CE ! \$. #) . . . 3 2 . ! . 2 0 . " 0 & ! *) 2 2 . * 2 0 CE # \$ 0 . 0 2 CE . 2 # " 0 . . . 3 1 0 2 1 \$ 0 . . . 1 \$ 0 2 0 2 . CE !) . 2 # 0 2 0 2 . \$ & ! 3 . 2 # ù # 2) . / 0 ! #) 2 . 0 . # 2) . 0 . . 1 \$ 0 CE . / 0 . CE ! 0 . * ! 0 . * ! . 0 . CE * 2 & " CE . 2) . 1 0 CE !) ! . . CE 0 . / 0 \$ 0 2 0 0 , + 2! 0 # \$ 1 2 2 . 1 0 CE . / 0 # 1

Η τάση απασχόλησης του μαθητή με εξωσχολικές δραστηριότητες παρατηρείται κατά κύριο λόγο σε αγροτικές περιοχές όπου είναι ανεπτυγμένη η αγροτική και ειδικότερα η κτηνοτροφική δραστηριότητα. Η οικογένεια του μαθητή και κατ' επέκταση ο ίδιος - που ζουν σε τέτοιες περιοχές- υποστηρίζουν ότι το σχολείο δεν μπορεί να προσφέρει περισσότερα απ' ότι μπορούν άλλοι παράγοντες όπως η ενασχόληση με αγροτικές δραστηριότητες: « & CE)σ' ! # CE "# 0 0 1 \$ 2 0 1 \$ 1 0 2 1 \$ ρ CE % CE # CE ! \$ 0 . 2 1 \$ 0) 2 / 0 CE ! 1 3 ! 0 2 CE .. 2 .. CE) CE 0 ! 2 & CE . / » , + « . ! 0 2 CE . /) & 2 " / . 2 0 ! " & CE 2 " # 2 * ! 0 " 0 CE ! . 1 \$ * 2 . 0 2 . + , 0 2 . \$ & ! 3 . 0 2 " 0 ! . 1 0 . " CE 0 ! 3 ! 2 * 1 \$ 0 .

Οι γονείς, κατά κύριο λόγο στις αγροτικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας, θεωρούν ότι η απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση βρίσκεται υψηλότερα απ' ότι το σχολείο, καθώς οι αξίες που στηρίζουν και η νοοτροπία που έχουν δίνει σε αυτό μεγαλύτερη βαρύτητα: « 0 + # 2 2 . &) 1 . 0 2 0 1 0 2 " / & 1 2 CE # . # 1 . » ... ù # 2 2) # 1 0 + 1 2 * 0 ù & 0 » &

Στις αγροτικές, κυρίως, περιοχές η οικονομική διάσταση της εργασίας είναι σημαντικότερη για τους μαθητές αλλά και για τους γονείς τους από ότι η γνώση που παρέχει το σχολείο, με αποτέλεσμα να εγκαταλείπουν πολλές φορές πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οι μαθητές απασχολούνται στις επιχειρήσεις αυτές και αποκτούν ταχύτερα και ευκολότερα χρήματα απ' ότι αν ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αποκτήσουν πτυχίο και βρουν εργασία που θα τους παρέχει ενδεχομένως λιγότερα χρήματα:

« ù 0 2 0 / 3 0 ! 0 \$ 0 0 0 \$ & ! 0 " ! 0 \$ & . 500 CE !) , 22 . . & 0 / , + . \$!) , . 2 , 1 0 , 0 / 0 2 . 3 1 . 0 2 0 0 . & " 3 # » . 0

« ü . . .CE. / .CE.! /0 CE. # ./ 3 ! #) #'0 2. .2.3 ! 0
 CE.2 !2 "#\$ 02., . CE! 2 10# 0\$ 21/0# 02 #CE.2 2.#CE.! . CE 0
 . CE !0 . CE 2#\$E #. 1 3 2 0 2.. 2 & 2 1 2 0 *)& 2 .CE. / CE #
 CE! !\$ 2CE β 2 & \$1 2!+ .0. .2. 0 CE # . 2.CE. /CE # CE & "
 ./ / . . .1\$ * 0 CE /. # 0 0 2 0 0 0 CE \$ 0. ü #2
 CE !0.0 . CE 3" *! " 2».

Η τοπική αγορά εργασίας, κατά κύριο λόγο, στις αγροτικές περιοχές είναι η κτηνοτροφία. Οι μαθητές που ζουν σε τέτοιες περιοχές δεν επηρεάζονται ούτε φοβούνται την ανεργία. Δεν αποτελεί κύριο μέλημά τους η εξειδίκευση που αποκτάται με την κατάκτηση πτυχίου αλλά η οικονομική ανεξαρτησία η οποία επιτυγχάνεται με την εργασία. Εφόσον, με την εργασία σε τέτοιες επιχειρήσεις η οικονομική ανεξαρτησία είναι ταχεία οι μαθητές προτιμούν να επιλέξουν αυτή την οδό.

Η απασχόληση στον τομέα της κτηνοτροφίας είναι υψηλή σε ολόκληρο το νησί αλλά ειδικότερα στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου. Οι μαθητές προτιμούν να ασχοληθούν με την κτηνοτροφία, αφού βλέπουν και καθημερινά ζουν τους γονείς τους να παλεύουν και να μοχθούν γι' αυτό. Από μικροί μούνται στο πρότυπο της κτηνοτροφικής ζωής και στη συμβολή στην επιχείρηση της οικογένειας. Σταδιακά κάθε-αρσενικό κυρίως- μέλος μιας οικογένειας που διαθέτει αγροτική ή κτηνοτροφική μονάδα, ιδίως τα παιδιά που έχουν κακές σχολικές επιδόσεις, στρέφονται προς αυτή την κατεύθυνση «... 2 2! 3CE.CE , * CE .CE.1\$.0 0 ".) 2 0 . . 2 . CE. /CE #0 \$ # / . 2 0 β 0 11 2 .! .2. .2. #.. / ./ .CE 3.1 # . CE! . 2 0 0 +12 ## 1.3 */0 2. .2.3 ! CE #0 2. .2.3 !, &0 CE &. 1 \$ +02 .CE!) .[2..] #! &.")! ».

Οι μαθητές παρόλο που βρίσκονται σε μικρή ηλικία καλούνται να αναλάβουν τις οικογενειακές επιχειρήσεις. Αυτό συμβαίνει, κυρίως, στις αγροτικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας. Τα αγόρια καλούνται να φέρουν εις πέρας την υποχρέωση αυτή ανάληψης καθηκόντων χωρίς απαραίτητα να υπάρχει οικονομική ανάγκη για το μαθητή ή ευρύτερα για την οικογένειά του. Η αξία της οικογενειακής περιουσίας είναι σημαντικότερη από την αξία της γνώσης: « 2 0 CE.!\$ 2.!0 , CE !0.0 . .) / ./,)\$) . ü ./ 0 +12.ü + 0 .." CE *...0 CE!.2 .201\$ ρ \$ &! ". \$ # CE! ,2.. CE!0 CE 0 . . #2 0 CE \$ 0 2 " 0».."

Η παραπάνω αντίληψη είναι κυρίαρχη σε πολλές αγροτικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας. Υπάρχει η παρότρυνση από τους γονείς να εγκαταλείψουν τα

παιδιά το σχολείο αφού θεωρούν ότι η οικογενειακή επιχείρηση μπορεί να προσφέρει πολλά περισσότερα στο μαθητή απ' ότι το σχολείο και μεταξύ άλλων μεγαλύτερες οικονομικές απολαβές. Αντίθετα οι αντιλήψεις των ανθρώπων που ζουν σε

2 . 2 #CE! 13 201\$ 0)2. \$00 .13. 10 & 0CE \$! .2.. \$&! "
. .CE! 1CE», 0 . 2! CE2 & 2) CE, &CE. + 2#)!3 &,1 0 &! *)2
0 . . 0 CE / 2 1.0# 2.

Επίσης, οι μεγάλες οικονομικές απολαβές που έχουν οι μαθητές και οι οικογένειές τους, στις αγροτικές περιοχές από την απασχόλησή τους με την κτηνοτροφία οδηγούν στην απαξίωση της προσφοράς της εκπαίδευσης. Η οικονομική ανεξαρτησία και οι απολαβές και όχι η

περιοχής, κυρίως όμως η κατάσταση αυτή παρατηρείται στις αγροτικές περιοχές. Η απασχόληση των μαθητών στις οικογενειακές επιχειρήσεις ή/ και η ανάληψη καθηκόντων σε αυτές αποφέρουν μεγάλες οικονομικές απολαβές στους ίδιους και στην οικογένειά τους, κατάσταση που εντείνει την πρόωρη εγκατάλειψη.

Φύλο

Οι εκπαιδευτικοί ανέδειξαν το φύλο ως ένα χαρακτηριστικό το οποίο, επίσης, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη μαθητική διαρροή. Τα αγόρια με μεγαλύτερη συχνότητα από τα κορίτσια, για διάφορους λόγους, εγκαταλείπουν τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση, πριν την ολοκλήρωσή της. Καθοριστικός παράγοντας για τις διαφορετικές αιτίες εγκατάλειψης των δυο φύλων είναι οι έμφυλοι ρόλοι που είναι εκ των προτέρων καθορισμένοι. Έτσι, τα εκπαιδευ

είναι το κορίτσι. Όπως γίνεται αντιληπτό από τις συνεντεύξεις η επιλογή αυτή των γονιών μοιάζει με φυσική απόρροια εξαιτίας της νοοτροπίας και της άποψης για τη γυναικεία φύση, η οποία συνδέεται με τη φροντίδα των άλλων και του σπιτιού. Ο/η εκπαιδευτικός που αναφέρεται στο γεγονός μοιάζει σαν να αποδέχεται αυτή την αιτιολογία εγκατάλειψης των κοριτσιών: « 2 . ! 2 † _ , CE . 2 ! 0 * . ô21.&"\$ # . CE CE ! . 2 2 1 CE @ !!& 1 2 # " 0 . " CE ! 0 . 0 . . CE * 2 0 0 " 0 0 " 1 # & " 1 # & CE . 2 ! 0 * 2 . 0 . 2 . 0 CE # \$ 0 , « CE ! 0 . . . CE * 2 0 0 " 0 CE "# 0 CE ! * . 2 . # CE ! .. ! . 2 0 . ! 2 1 2 .. CE ! + 2 . 0 . 2 0 # . # . . # 2 .

Οι εμπειρίες και οι απόψεις των εκπαιδευτικών εκτός των ανωτέρω αναδεικνύουν ότι οι γονείς είναι αυτοί που ανατρέφουν διαφορετικά τα παιδιά τους ανάλογα με το φύλο. Επομένως, γίνεται εύκολα αντιληπτό αυτό που επισημάνθηκε παραπάνω, ότι οι ρόλοι των φύλων είναι προκαθορισμένοι και διαφορετικοί για τα αγόρια και διαφορετικοί για τα κορίτσια. Τα αγόρια ανατρέφονται για να αποκτήσουν δυναμισμό και ανεξαρτησία, ενώ τα κορίτσια υπακοή και εξάρτηση από τα οικογενειακά καθήκοντα. Το ζήτημα που τίθεται επομένως αφορά κατ' αρχήν την διαφορετική διαπαιδαγώγηση και την αλλαγή σε επίπεδο αντιλήψεων: « ü . CE 0 " 2 % 2 # " ! 0 " 2 2 1 . , 00 . . 2 !) CE " / . CE . / . + . ü " . 0 ! " 0 1 0 2) CE . " 0 / , + CE # CE 2 / . 3 ! 0 2 0 . + # 2 . .) ! . . / . 3 ! 0 2 2 . ! 2 1 . CE ! 0 . \$ 0 5,6,7 CE . / . 0 . + # . 3 ! 0 2 2 ..) ! . . / . 3 ! 0 2 2 . ! 2 1 . 0 " . CE } . 3 ! 0 2) 1 CE 2 . # . # 2 2 . CE . } ».

Ηλικία/ τάξη

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο είναι η ηλικία υπό την έννοια ότι και η ηλικία παραπέμπει σε αντίστοιχη τάξη του σχολείου. Η εμπειρία των εκπαιδευτικών αναδεικνύει ότι οι κοινωνικοί καθορισμοί της ηλικίας σε σχέση με την «λογική» τάξη φοίτησης του μαθητή ενδεχομένως δημιουργεί αισθήματα ντροπής και εξαιτίας της επαναλαμβανόμενης αποτυχίας συχνά οδηγείται στην εγκατάλειψη: « 0 2 . CE 2 ! \$!) , . " CE * , 0 . CE 0 ! 2 0 CE ! + , 2 0 0 2 . ! 2 . . 0 . 3, 4 \$!) .. CE 0 ! 2 0 4 . 0 . 2 2 . " 2 , " CE) 2 . 0 2 . 3 1 . ü . \$! 2) 2 \$ CE 0 . 1 7 \$! ».

Ενδέχεται, επίσης, ένας μαθητής που επαναλαμβάνει μία τάξη για μεγάλο χρονικό διάστημα να αναγκάζεται εν τέλει να εγκαταλείψει για να εργαστεί για βιοποριστικούς ή μη λόγους. Ακόμη, όσο αυξάνεται η ηλικία του μαθητή τόσο ωριμάζει μέσα του η σκέψη ότι δεν μπορεί να παραμείνει στην εκπαίδευση, καθώς δεν μπορεί να εξαρτάται οικονομικά από την οικογένειά του. Βέβαια και η οικογένεια ενδέχεται να πιέζει το μαθητή, καθώς

μπορεί να αδυνατεί να τον συντηρεί ή εξαιτίας της ηλικίας του να μην το επιθυμεί:

« ΟΕ ! 0 ΟΕ Ω ! . 1 2 0 . 2 0 \$ Ω 2 1 0 8 \$! + ù 0 0 ! 1 2 0 ΟΕ ! 1 2 * ") #."Εδώ καθίσταται σαφές το γεγονός ότι η ηλικία είναι μια ηλικιακή κατηγορία και ότι σε κάθε ηλικία αντιστοιχεί συγκεκριμένος κοινωνικός ρόλος.

Συνεπώς, η τάξη φοίτησης σε συνάρτηση με την ηλικία του μαθητή προκαλεί συναισθήματα μειονεξίας όταν η διαφορά ηλικίας που υπάρχει μεταξύ του ίδιου και των υπόλοιπων συμμαθητών του είναι μεγάλη. Τούτο συνδέεται με την άποψη ότι δεν είναι κοινωνικά αποδεκτό από μια ορισμένη ηλικία και μετά να μην εργάζεται και να φοιτά στο σχολείο: « ύ & ! . 0 . 1 0 . ΟΕ # 0 2 . ! , # # 2 . ΟΕ 2 0 * . 2 . . 1 2 / . / , 2 ! ΟΕ . Ω # 2 " ΟΕ 0 ! ΟΕ Ω + 1 0 "

2ο θέμα: Διαφοροποιήσεις μεταξύ αστικού και αγροτικού χώρου

Στο εν λόγω θέμα αναφέρονται οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις μεταξύ αστικού και αγροτικού χώρου. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με τη συνεργασία με τους γονείς, με τη συχνότητα εγκατάλειψης των μαθητών, με το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο των γονέων και με την προσπάθεια που οι ίδιοι καταβάλλουν διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τύπο περιοχής που βρίσκεται το σχολείο που υπηρετούν. Έτσι καταγράφονται διαφορετικές απόψεις από τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται στον αστικό χώρο και διαφορετικές από εκείνους που εργάζονται σε αγροτικό χώρο.

Τόπος μόνιμης κατοικίας μαθητή

Τα παιδιά που κατοικούν σε αγροτικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας και δυσκολεύεται η πρόσβασή τους στο σχολείο είναι πιθανότερο να το εγκαταλείψουν. Αυτό ισχύει όταν λειτουργεί σχολική μονάδα στην ευρύτερη περιοχή κατοικίας. Όταν όμως δεν υπάρχει σχολική μονάδα, και αυτό αφορά κυρίως την δευτεροβάθμια, τότε τα ποσοστά διαρροής είναι υψηλότερα στην πόλη σε σύγκριση με τις αγροτικές περιοχές, γεγονός που ίσως να οφείλεται στο ότι πολλά παιδιά που κατοικούν σε χωριά συνεχίζουν τη φοίτησή τους στα σχολεία της πόλης: « ù 0 2 + !(στις αγροτικές περιοχές) 0 . . ΟΕ + " . 0 2 . 0 2 . 2 & ΟΕ . / . + \$ 0 . 0 1 2 . 2 0 0 # \$!) . , .) & 2 " ! 1 , ") & 2 # . . 0 # 2 , *) 0 & 2 # . 0 2 ! 2 " ΟΕ) 3 ! . . + " 0 1 . 2 . 1 \$ 0 1 0 ' 3 ! ΟΕ 0 ! [\$.]" / # 1 0 * 2 ΟΕ . ΟΕ 2 . 1 \$ 0 1 2 , ΟΕ ! ΟΕ . ΟΕ Ω 2 0 & 3 ! Ω 2 0 ! \$, 0 0 2 0 \$. 0 . . # 2) 1 & " . 0 . . " . 1 2 . 2 ΟΕ) ! Ω . "

« ù ! 0 2 ΟΕ 0 0 . 1 \$ 0 2 . ΟΕ 2 . 0 & ! , * 2 1 ΟΕ ΟΕ 2) ΟΕ & 2 # 1 2 & ù & 0 & 2 # 0 ! . 2 " 2 # . ! . # .

Επίσης, οι μαθητές που ζουν στις αγροτικού τύπου περιοχές του Ρεθύμνου εγκαταλείπουν το σχολείο με μεγαλύτερη συχνότητα εξαιτίας από τη μία της νοοτροπίας

που επικρατεί ως προς την απόφαση εγκατάλειψης και από την άλλη των εναλλακτικών δραστηριοτήτων όσον αφορά την επαγγελματική δραστηριοποίηση. Η άποψη των εκπαιδευτικών είναι ότι οι νέοι έχουν ταχεία επαγγελματική αποκατάσταση με την απασχόληση στην 2. " !!

οικονομία και το κοινωνικό επίπεδο της περιοχής θα ανέβαινε αισθητά. Οι προσδοκίες των ατόμων που ζουν σε αγροτικές περιοχές συνδέονται κυρίως με τις οικονομικές απολαβές και το γάμο. Από την άλλη όσοι ζουν σε αστικές περιοχές ενδιαφέρονται περισσότερο να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις ώστε να βελτιωθούν και να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες: « . 1 #CE & 2 CE!) & D . 2 00% .

#! & ") , ,&2 \$.) !3 & 2 0)CE CE20&/ + ù# 2)0' . .1)") . " . 0 % & "# 2 *!,." 0 % 0 ! #CE ρ / .2 0 .

19 Tc <0220021e01300213022102200223>Tj /TT6 1 Tf 3.0601 0 TD 0 Tc ()Tj /TT5 1 Tf 0.377 0 TD 0

CE . .) 2 0 ũ " 0 \$ 0 0 1 0 ! .. 2 # " 0 ". ! . CE 0 . "
 0 0' / . 3 ! 2 . 0 CE ! 0 . 2 0 CE ! 0 # #"

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων που κατοικούν στις πόλεις είναι πιο βελτιωμένο απ' ό,τι το αντίστοιχο όσων ζουν σε μικρότερες περιοχές. Αυτό οφείλεται κυρίως στις διαφορετικού τύπου και έντασης κοινωνικές επαφές. Η κοινωνική ώσμωση είναι εντονότερη εξαιτίας τους πλήθους των ανθρώπων οι οποίοι έχουν διαφορετικές απόψεις και αντιλήψεις στα μεγάλα αστικά κέντρα και μέσω της συζήτησης ανταλλάζουν απόψεις διευρύνοντας τους πνευματικούς τους ορίζοντες. Αντίθετα σε αγροτικές περιοχές οι άνθρωποι αναπαράγουν μια συγκεκριμένη νοοτροπία. Το σχολείο αποτελεί τη μοναδική διεξόδο ώστε να γνωρίσουν διαφορετικές απόψεις και σκέψεις για τη ζωή και τον κόσμο. Όταν όμως παραμένουν δέσμιοι της νοοτροπίας που συνδέεται με την εγκατάλειψη και δεν ενδιαφέρονται να μάθουν οτιδήποτε άλλο, οι μαθητές δεν έχουν διαφορετικά ερεθίσματα πέραν του μικρού τους περιγύρου και οι αντιλήψεις τους είναι δύσκολο να μεταβληθούν.

Ένας εκπαιδευτικός αναφέρεται στην αντίληψη των γονιών που συζητούν με εισαγγελέα για το γεγονός ότι απομάκρυναν το παιδί τους από το σχολείο σε αγροτική περιοχή: « ! &) 2 0 + 1 2 0 2 . \$. ! 2 1 2 0 1 . 0 .. * 1 0 0 1 . 0 2 . # "
 0 " . 0 0 . CE . 2 * 4 .. 2 . 0 0' / # CE ; 3 0 0 # ! + 2 . \$. . .
 ! 2 . . CE . ! 2 0 1 # \$.

Άξιο αναφοράς είναι ότι το μορφωτικό προφίλ του κάθε τύπου περιοχής δεν συνάδει πάντα με το οικονομικό. Έτσι ενώ το μορφωτικό επίπεδο των γονιών που κατοικούν σε ένα συγκεκριμένο τύπο περιοχής μπορεί να είναι χαμηλό το οικονομικό επίπεδο μπορεί να είναι αρκετά υψηλότερο λόγω των επαγγελματικών ενασχολήσεων της οικογένειας. Παρατηρείται ότι αν και μορφωτικά μπορεί οι αγροτικές περιοχές να είναι χαμηλότερα οικονομικά δεν είναι. Οι άνθρωποι που κατοικούν σε τέτοιες περιοχές λόγω της εύφορης γης έχουν επαγγελματικές διεξόδους και πολλές οικονομικές απολαβές. Κάποιοι από αυτούς, βέβαια, συγκεντρώνουν χρήματα και από συμμετοχή σε παράνομες ενέργειες: « + . 2 CE \$ # ! 0 2 0 * * 1 . ũ . /) 2 . CE 0) ') 2
 ! 0 " 2 CE 0 ! 1 1) 2 0 ! 2 . \$ # . 0 # 0 . ! 0 \$. 1 1 . # 0 2 0 "
 . ! 0 . 0 πΐσης, υπάρχει η νοοτροπία της εύκολης εργασίας, εργασία η οποία χωρίς κόπο μπορεί να αποφέρει πολλά χρήματα « ũ . 2 . ! 0 \$ & ! 2 . CE . \$ #
 . 0 ! 1 0 . 2 ! CE CE . ! . 2) 2 2 . " 2 / CE 2 ' 0 0 0 * \$! , .
 \$ & ! " .) . 1 2 0 2 1 * , 1 # . 2 # " # " 2 ; 1 , . 0 . . ! & "
 . 2 & 1 # CE 0 ! 3 2 ! . # CE ! \$ 0 2 1 0 CE CE . / 2 . CE . ! \$ 2 . CE)
 \$ & ! ! 0 » .

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι μπορεί το κοινωνικό πλαίσιο ενός τύπου περιοχής να συνάδει και να συνδέεται με το μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων της περιοχής δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με το οικονομικό προφίλ: « 2 0 CE OE \$ / CE ! . 2 2 .
 û . / # CE ! \$ # . ! 0 2 CE * 1 0 \$. *) & " ! 3 & 2 0 * CE CE 0 #
 . CE) % ρ CE ' & # 2. û . / / 0 0 . . CE 2 10 1 \$ # 2 . 2 " 1 \$ 12 # CE . / *
 02 1 \$ 0.

Λειτουργία του σχολείου

Ο τρόπος λειτουργίας του σχολείου πολλές φορές μοιάζει αρκετά αποξενωμένος από τη νοοτροπία των μαθητών. Οι τελευταίοι νιώθουν ότι το σχολείο αδιαφορεί για τις επιθυμίες και τους στόχους τους, θεωρούν ότι δεν υπάρχει κάτι που μπορεί να τους προσφέρει καθώς διαφέρει από την καθημερινότητά τους. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών τείνουν στο ότι « . . 1 .) 2 # 2 . CE . /) 2 2 # ' CE ! 1 \$ 20 1 \$ 0 .
 0 ! \$) 2 # CE 0 ! 1 1 » , 2 « Ω ! . . / 3 2 . 0 . 2 1 \$ 0 CE & 0 . . / 0 # CE ! \$ 0
 / . 2 0 ! 0 CE 3 " ! " . # 2 2 . CE . / û . /) 2 . \$ # CE .. 1 .
 CE ! . 2 . ! \$ 2 . . . 2 , 3 # 1 . # 2 2 . CE . ! . 2 » . *

Επίσης, η κατάσταση είναι δυσκολότερη σε επαρχιακά σχολεία, στα οποία υπάρχουν αρκετοί μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Οι εκπαιδευτικοί κάνουν επίμονες προσπάθειες για το σχηματισμό τμημάτων ένταξης (τμήματα που βοηθούν τους μαθητές οι οποίοι χρειάζονται περισσότερη ενίσχυση και καθοδήγηση εξαιτίας μαθητικών δυσκολιών) αλλά δεν υπάρχει ανταπόκριση από τις αρμόδιες αρχές. Απόρροια αυτού είναι οι δυσκολίες να γίνονται όλο μεγαλύτερες, οι επιδόσεις των μαθητών να μειώνονται και ενδεχομένως να παρουσιάζονται προβλήματα συμπεριφοράς. Τις περισσότερες φορές οι μαθητές αυτοί εγκαταλείπουν « 0 1 &)' & "# CE ! \$ 0 . " ") " 2. 1 ò . CE . /
 CE # \$ 0 2 1 0 0 " 1 . / # 1 / Ω " 0 . 0 * . CE 0 0 . 1 \$ 00 / .)
 ü 0 " 2 0 . / \$!) 2 + ! . . . " # . 0 CE 2 . 2 . 2 . . ü / 0 . " 2
 # û . / . CE . CE # 0 0 CE 0 † 2 û 2 / ρ 0 . 0 * . 1 # 0 \$ 1 0
 1 2 + # 1 0 / . 0 . CE * . ! . CE ρ CE) (που δημιουργούνται τμήματα ένταξης)».

Ο ρόλος των μαθησιακών δυσκολιών

Όταν οι μαθησιακές δυσκολίες οδηγούν εν τέλει σε αποτυχία οι μαθητές εγκαταλείπουν το σχολείο. Οι μαθητές θεωρούν ότι η αποτυχία είναι μόνιμη κατάσταση η οποία δεν μεταβάλλεται ακόμη και αν προσπαθήσουν. Επιλέγουν, για το λόγο αυτό, να εγκαταλείψουν το σχολείο και προτιμούν να εργαστούν γιατί πιστεύουν ότι με αυτόν τον τρόπο θα είναι ταχύτερα οικονομικά ανεξάρτητοι ή/ και θα παρέχουν βοήθεια στην

οικογενειακή επιχείρηση, γεγονός που φαίνεται να είναι σημαντικότερο για αυτούς από την προσπάθεια στο σχολείο.

Παράλληλα η έλλειψη ενημέρωσης και γνώσεων σχετικά με τα χαρακτηριστικά και το ρόλο των μαθησιακών δυσκολιών επηρεάζουν τους μαθητές και περισσότερο τους τ την

Οικονομική και κοινωνική κρίση ως αιτία εγκατάλειψης

Η κρίση της χώρας αφορά τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η ένταση του φαινομένου δεν είναι τόσο έντονη στην Κρήτη, όσο στις μεγαλουπόλεις. Αυτό ενδεχομένως οφείλεται στην τοπική κοινωνία, η οποία λόγω της μικρής της έκτασης συμβάλλει στην εντονότερη κοινωνική επαφή μεταξύ των ανθρώπων και κατ' επέκταση στην ευκολότερη παροχή βοήθειας. Έτσι, οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την κρίση ως αιτία της μαθητικής διαρροής αφορά κυρίως στις επιπτώσεις σε οικονομικό επίπεδο, καθώς πολλοί από τους μαθητές, κυρίως στην αστική περιοχή της περιφερειακής ενότητας, εργάζονται για βιοποριστικούς λόγους.

Παλαιότερα την πρόωρη εγκατάλειψη επηρέαζε περισσότερο το κοινωνικό επίπεδο παρά το οικονομικό. Πολλοί εγκατέλειπαν καθώς είχαν την υποχρέ

εγκατέ

Άλλες απόψεις φέρουν στο προσκήνιο την οικονομική κρίση ως φαινόμενο που επηρεάζει κυρίως ή και μόνο τους αλλοδαπούς μαθητές, καθώς εκείνοι βρίσκονται σε πιο δυσχερή κατάσταση σε σχέση με τους γηγενείς, των οποίων οι γονείς εργάζονται και δεν χρειάζεται να εργαστούν και οι ίδιοι: « ΟΕ . / . ΟΕ ΟΕ ! 0. 3 * # . ΟΕ , 0.. ù . .. " ΟΕ * : 0. 3 * # . ΟΕ 0 2 ù . . . ò \$ # ΟΕ . ! . 2 ! , 1 0 , 1 ΟΕ 2 . 0 2 # 2 2 ΟΕ ! ΟΕ 1 # \$. . . 2 / 0 ! 1 # # 0 » . "

Οι οικονομικές δυσκολίες των οικογενειών δημιουργούν προβλήματα σε πολλαπλά επίπεδα τα οποία ωθούν τελικά τους μαθητές να εγκαταλείψουν το σχολείο και να αναζητήσουν ένα «καλύτερο» μέλλον έξω απ' αυτό.

Η κρίση, κυρίως οικονομική, είναι πιο εμφανής στις αστικές περιοχές όπου οι περισσότεροι άνθρωποι εργάζονται ως υπάλληλοι, και έχουν περισσότερα έξοδα, άρα δεν κερδίζουν τόσα χρήματα όσα οι άνθρωποι που εργάζονται σε δικές τους επιχειρήσεις. Από την κρίση ακόμα περισσότερο επηρεάζονται οι αλλοδαποί, οι οποίοι αδυνατώντας να βρουν εργασία, εγκαταλείπουν το νησί ή/και τη χώρα.

Η επιρροή ή μη που ασκεί η οικονομική κρίση στη μαθητική διαρροή

Η οικονομική κρίση αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο έχει επηρεάσει αρκετούς τομείς και θεσμούς της κοινωνίας και ένας από αυτούς είναι η εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, στην Κρητική Περιφέρεια οι απόψεις δίστανται: κάποιιοι από τους εκπαιδευτικούς θεωρούν ότι η οικονομική κρίση εντείνει και οξύνει το φαινόμενο της διαρροής, ενώ για κάποιους άλλους η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει την πρόωρη εγκατάλειψη. Παρόλο που θα αναμέναμε οι εκπαιδευτικοί που υποστήριζαν ότι εντείνεται το φαινόμενο να υπηρετούν σε αστικές περιοχές ενώ όσοι υποστήριζαν το αντίθετο να υπηρετούν σε αγροτικές περιοχές, καθώς η κρίση είναι πιο έντονη στα αστικά κέντρα, κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Οι εκπαιδευτικοί εκφράζουν αντίθετες απόψεις ανεξάρτητα από τον τύπο περιοχής που υπηρετούν. Ίσως, εν τέλει η ισχύς των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων, μακράς διάρκειας απλώς να ενισχύεται, επομένως δεν αποτυπώνεται σημαντική διαφοροποίηση συμπεριφοράς. Έτσι, στις απόψεις διαχέονται από τη μια την πρόταση ότι η κρίση εντείνει το φαινόμενο και απ' την άλλη ότι δεν το επηρεάζει.

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών ανεξαρτήτως τύπου περιοχής που υπηρετούν ανέδειξαν ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει αρκετά το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής. Πολλοί απ' αυτούς πιστεύουν ότι η κρίση ακόμη και αν δεν ωθήσει τους μαθητές στην εγκατάλειψη τους δημιουργεί αρκετά προβλήματα. Οι εκπαιδευτικοί φαίνονται ευαισθητοποιημένοι με τις δυσκολίες που αποφέρει η κρίση και έτσι για να μπορέσουν να βοηθήσουν τους μαθητές και να αποφευχθεί η εγκατάλειψη πολλές φορές

αλλάζουν προγράμματα και ώρες εξέτασης για τους μαθητές που εργάζονται και δεν μπορούν να βρεθούν στο σχολείο την ώρα που διεξάγονται οι εξετάσεις.

«[...] ò \$ 0# CE ! CE 0! CE 20&.1/ 2* CE 0 \$/G# 1 0" ".
CE! 0 CE/0 # % 0 Q. # 2 2 CE 0! CE 20&\$. 00 / . 2 0 2 + CE 01. CE) # "
. , 1# 2 1 2 1* , 0. CE 2 0 10..1\$) 21 #CE . / 0 2 / # 0 2 #
. 2 . 0 CE)/1 2 . 1# 0 \$ 21 0 \$ 0 . 0 2 ../* . 2 / # . 2 . . 0
CE! ! , 2. . 0+ ! 0 "0 0 2 1 00& \$. 0 0 2 . 1 . # 2) + 1 2 0.
/ .) % 2 1 \$ ρ. \$ 0' . 1 0. CE ! 1 2 0 # \$ 1 2 0 0 2 . , 1. 2 0 . . .
/ 0 CE ! * 1. 0 1 # 0 2 2 \$ 0 # 0 ! !. 2 1 # 0 ! + !. . 2 CE ! 0.
/ * 0 # 2 0 ! / # . . * CE 2 0 CE ! & . / + 1 0 0 2 1 0 ! 0 1 + !.
. !) 2 0 ! .

« ü . CE 2 "+ ! \$! 0 0 2 / # % 0 2 . ! / . . 2 ! . \$ 0
1 \$ 0 0 0 0 . ».

Δεν είναι πάντοτε η οικονομική κρίση που οδηγεί τους μαθητές στην εγκατάλειψη, αλλά πολλές φορές είναι τα αποτελέσματα που αποφέρει. Αρκετοί μαθητές και κατ' επέκταση οι γονείς τους υποστηρίζουν ότι εξαιτίας της κρίσης δεν υπάρχουν επαγγελματικές ευκαιρίες επομένως είναι προτιμότερο να εγκαταλείψουν καθώς η κατάκτηση απολυτηρίου ή/και πτυχίου ενδεχομένως να τους οδηγήσει σε αδιέξοδα. Σήμερα οι εργοδότες συχνά αναζητούν ανειδίκευτους εργαζόμενους εξαιτίας των χαμηλότερων μισθών συγκριτικά με όσους έχουν εξειδίκευση, άρα απαιτούν περισσότερα χρήματα:

« ü. . CE 2 0 # 1 & ! 1, "/ . /) & 2 " ! 1 ". 2 # 2 / 0 CE 0
. , 2 0 0 # 2 CE ..! # 1 0 # 2 2 ρ CE! / . 0 CE 1 2 0 } 2 # 2 1 \$ 0 CE! 1 3 ! 0
2 ü 0 . 1 0 1 0 1 2 & 1 # !) 2 0 ! . 0 2 . " CE * . 0 . / # CE ! \$ 0
. 3 1.. 3. 0 3. 0. # 2) 0 . 2 \$. 1 0 2 1 \$ 0.

Αντίθετη άποψη είναι αυτή των εκπαιδευτικών που υποστήριξαν ότι η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει το φαινόμενο. Οι εκπαιδευτικοί αν και υπηρετούν τόσο σε σχολεία της πόλης όσο και χωριών, είναι κάθετοι στην άποψη ότι η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει την Κρήτη τόσο πολύ που να οδηγεί τους μαθητές στην εγκατάλειψη του σχολείου. Η κρητική ιδιομορφία εξαιτίας του τουρισμού και της αγροτικής δραστηριότητας δημιουργεί ένα θετικό περιβάλλον για την οικονομία, με αποτέλεσμα να συμβάλλει οικονομικά στα νοικοκυριά, τα μέλη των οποίων εργάζονται, και να μην οδηγεί τους μαθητές στην εγκατάλειψη. Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν και, κάποιοι από αυτούς,

επιτακτικά υποστηρίζουν ότι η δομή της οικογένειας και του σχολείου βοηθάει αρκετά ώστε να παραμείνουν οι μαθητές στο σχολείο και να συνεχίσουν κανονικά τη φοίτησή τους, όσον αφορά την υποχρεωτική εκπαίδευση:

« 0.# 2 2' " ! " ,0" &\$) 22.0E. / . 0 /'0 2.12 #
.0E)2)1 ! . 0! .12, 0 +2 # # .1 [#], 0&!+) 2 00E 0 0' .12 0
2 #! 1 0E 0! \$ 2 2! 3 . 2 0&! \$ # 00/+δ 0E " 0 ./ # %0
)[2 2! à8 ! \$

άποψη των μαθητών, καθώς εκείνοι φτάνουν στο σχολείο με προϋπάρχουσες-από την οικογένεια- αντιλήψεις για εγκατάλειψη.

Η στάση αυτή των εκπαιδευτικών ενδεχομένως δικαιολογείται, καθώς η πιθανή απόμακρη στάση των μαθητών δυσκολεύει τη συμβολή τους. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε σχολεία αστικών περιοχών, αναφερόμενοι στις πρωτοβουλίες του σχολείου για την παρότρυνση των μαθητών να μην εγκαταλείψουν το σχολείο, επισημαίνουν την ανταπόκριση των μαθητών σε μεγαλύτερη συχνότητα απ' ότι οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε σχολεία αγροτικών περιοχών. Από τις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς διακρίνονται δυο διαστάσεις στην ανάπτυξη του λόγου τους: η δική τους ενεργητική δράση και η καταλυτική επίδραση της αντίδρασης των μαθητών.

Στάση του εκπαιδευτικού σε σχέση με το ενδιαφέρον του μαθητή

Συχνά καταγράφεται η άποψη ότι οι εκπαιδευτικοί λόγω της ελαστικής στάσης και θέσης τους απέναντι στους μαθητές συμβάλλουν στη μείωση του ποσοστού της μαθητικής διαρροής. Η στάση αυτή δικαιολογείται από τους ίδιους, υποστηρίζοντας ότι η παραμονή σε μια τάξη δεν διασφαλίζει τη μετέπειτα πρόοδο και βελτίωση του μαθητή. Προτιμούν να συμβάλλουν στην προαγωγή των μαθητών ώστε να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση. Συνεπώς, αφού ο μαθητής αδιαφορεί ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί να παρέχει περισσότερη βοήθεια παρά μόνο τυπικά να τον «σπρώξει» στην επόμενη τάξη:

«...ü / 0 2 0 Q 1 \$ 0CE! +2CE! +.2ü 2 , 0 . 1 & ". 0 / 0 2 0 .!!* . .0 02 !0, " . CE * !0CE . / # 0 2 , 0 . 0/# \$!) 2 CE . / !& & . 3* 0 " CE * . 0Q 2 . CE .*/ * . " . 2. "ü . 2)%., 0 ,& /# 3 ! , "0 . 02/0 . '! ρ . / 0 2 0 [&.] 0 1 &."# 2). # 2)) , 2;1 . CE * ρ2 3# 0CE)) " 2 # . / 0 1# 2 0 10 0 "/ . 2.0 ü. 0 . 0 & CE"0! CE 2 # 1 0/" .. 0 0 " 2 , 0" CE * , 00) 2 . CE . CE # 0 . \$! , !0, 2 2 0 . CE 0! . 10 0/# 3 ! ' 2 / . 2 . . , / 0 \$ 0 .) ».

«0 + ! 0 2' CE 1 2 0 * . & . \$ & ! ; ð 2 0 0 . # CE ! \$ CE # 0 0 " 0 0 " . . , . ! 0, "\$ #. \$ 0! . ñ . CE . CE \$ " 00 CE !) , 2 . 02 + ! . . 0CE! & CE! CE . 02 .. ! #, 0 CE! & CE) 0.# .. 0 "\$ # 2 2 CE . / . , 02 + ! . 2 . 2 # CE * , 0 . 2 1 #. (CE) # 2 ρ CE .. / ð \$ # 0 , 2 0 & 1 0 3 2 . " . " 02 . CE . /) 2 . ! # 2 0 1 CE !) . 2 . . # 2) 0 CE & CE ! & . & 2 CE . 2 ! . # 2 . 1 . . 2 * ! . CE & 1 / 0 2 0

Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς υπάρχουν περιπτώσεις μαθητών, οι οποίοι παρόλο που εγκατέλειψαν το σχολείο δεν ενημέρωσαν το διευθυντή. Για τους μαθητές

Πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών σε σχέση με τον τόπο μόνιμης κατοικίας του μαθητή

Οι εκπαιδευτικοί ως μέλη της σχολικής κοινότητας είναι άτομα που μεταξύ άλλων στόχος τους είναι να παροτρύνουν αλλά και να εξηγήσουν στους μαθητές από τη μία τα πλεονεκτήματα και την προσφορά των σπουδών και του σχολείου και από την άλλη τα μειονεκτήματα, τις στερήσεις της εγκατάλειψης. Καταβάλλουν προσπάθειες ώστε να

.# 2 2 CE 0! CE 20&1 & 2 . 2 10 CE "2. . CE &! 210 2 .
2 . 3 10. CE @ CE 0 / 10 1 + ! . 0 + &! 02/ * 0 # 20 CE 0! . 1 ! / #
." CE *».0

« . . ,. 0. 02 #" 0. ũ / + 2 1 \$ 0 ." \$ 0 . 0! + 10.
01 CE # & \$ 0 10. . # 2 CE ! CE , & !. & 0 2) CE # 0
. . ! . CE # . # 0 . . 0 . / . 0 .) . 2 0' / + . CE)
2 CE ! , & 2 \$ # . + ! . . 0 2 @ \$, 00 # CE \$! 0 & . 0 .) 0 / + . CE)
2 CE ! & \$! 2 0 1 ! . . / \$ 2 2 # " 0 " . 2 \$!) " . 2 & & / 0
0 . CE * "# ! & ! "# 2 + CE # # 0 * . # ũ 0 CE ! * 0 0) 2 0 0 .
. / 3 ! . . ." ! 1 # 0 ") 2 . ! \$ 2 . ð 2 ; 1 . . # 2 / 0 . \$ #
CE ! CE . 0 CE ! # 2 / 0 2 # " . ! # . ! # 2 # " . 2 CE # # . 2 .
CE ! . 2 . . 1 . . 2 . . CE # # " CE . 1 \$. ũ # 2) \$ 0 1 0 CE ! .
CE CE 1 2 0 * & . 0 . . . CE # \$. 0 0 . / 0 2 \$ & 1 # . 2 1 0 .
1 \$ 0 2 . CE) & " \$ 0 1 0 CE † 2 . ! 0 CE 2 . 2 " 0 2 # "
0 " . . 2 . . 1 . 2 & CE . / + . . \$ # CE CE !) .. 2
1 # 2 1 # 2 # ũ # 20) . . CE # \$ # 0 0 .

Πρωτοβουλίες έχουν παρθεί και από εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε αγροτικές περιοχές χωρίς όμως να έχουν την ίδια ανταπόκριση από τους μαθητές και τους γονείς τους. Οι μαθητές και οι γονείς που κατοικούν σε τέτοιες περιοχές έχουν συνήθως διαφορετικές προτεραιότητες και το ενδιαφέρον τους δεν συμπίπτει με όσα προσφέρει η σχολική εκπαίδευση:

« 0 + CE . ! . / 0 . \$! , # CE ! # 10 . 0 CE . / 0 # CE # 2 .
CE 0 ! 1 1) \$! 0 ! . . . 0 CE 2 2 . ! 2 1 CE # E . 2 ! 0 #) 2 # 1 3 0 # 0 \$.
/ # 0 CE ! * 1 .. . CE / + 1 . # CE ! * . # 0 CE 1 2) 0 & " 2 . CE . ! . 2 0
. 2 # . CE . 2 ! 0 # 2 CE † 0 CE . 0 ! . CE † . , / . / 0 . 3) " .
. # 2 . CE ! 1 CE . ; 1 # 20 CE ! . CE) . . CE ! # , . . / . 0 1 2 * .
/ . 1 0 . # 0 CE . ! . / 0 \$ 2 ! " ũ / 0 2 / . .) . ð 1 . . CE ! 1 CE . 0 "
2 # " 0 " CE CE ! . 20 CE ! 0 ũ " . 0 . 0 2) † " 0 . "
(ο περίγυρος)».

« ũ # 2 CE ! 1 CE . * 0 # 0 . 0 / + . 0 / 0 ! \$ 2 CE
0 , " . CE 1 2 CE ! 1 CE . 1 . 0 # 0 \$ & 0 \$ @ 2 # ! 1 0
%) 2 # CE 2 2 & 1 \$ 0 + 1 2 00 2 0 1 . " # CE + " . / . 0 2 CE . / 1 .. "
ó ! . 6 2 , 24-25 / & 1 . 1 2 # 40 . ! . 10 2 . 3 ! , 5 2 0 CE) , 02
2 ! 3 !) 3 . 1 0 . ».

Με βάση τα ανωτέρω, φαίνεται η στάση των εκπαιδευτικών να επηρεάζεται από τη στάση των μαθητών αλλά και ευρύτερα από τον τόπο κατοικίας τους, τη νοοτροπία και το ενδιαφέρον της οικογένειας τους για το σχολείο. Όσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον δείχνει ο μαθητής τόσο περισσότερο ενθαρρυντικές και επίμονες είναι οι προσπάθειες που καταβάλλουν οι εκπαιδευτικοί. Από την άλλη όσο λιγότερο ενδιαφέρον και περισσότερη αδιαφορία δείχνουν οι μαθητές για το σχολείο αλλά και για την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία, τόσο μειώνεται η επιθυμία των εκπαιδευτικών να καταβάλλουν προσπάθειες. Άλλωστε, οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί επισημαίνουν ότι το κοινωνικό περιβάλλον είναι ισχυρότερος παράγοντας από το σχολείο, επομένως είναι δύσκολο να καταφέρουν να μεταβάλλουν τη νοοτροπία όχι μόνο του μαθητή αλλά και της οικογένειας του ως προς την πρόωρη εγκατάλειψη.

5ο θέμα: Επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής

Η εν λόγω κατηγορία αναφέρεται στις συνέπειες που έχει η πρόωρη εγκατάλειψη της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης στη μετέπειτα ζωή του μαθητή. Η πρόωρη εγκατάλειψη έχει πολλές επιπτώσεις τις οποίες οι μαθητές αδυνατούν να δουν εκ πρώτης όψεως όταν εγκαταλείπουν το σχολείο. Οι επιπτώσεις αφορούν τη ζωή του μαθητή τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο. Οι διαστάσεις που αναδύθηκαν είναι: οι επιπτώσεις του φαινομένου σε προσωπικό επίπεδο και αντίστοιχα σε επαγγελματικό επίπεδο.

Επιπτώσεις σε προσωπικό επίπεδο

Οι επιπτώσεις της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου επηρεάζουν τα άτομα σε προσωπικό επίπεδο καθώς πολλοί απ' τους νέους που αποχωρούν πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν χαμηλότερη ποιότητα ζωής.

Η μη διεύρυνση των οριζόντων των νέων συνδέεται κατά τους εκπαιδευτικούς με τη συνέχιση των βεντετών που υπάρχουν στην Κρήτη αλλά και με την αύξηση της εγκληματικότητας. Η εμπλοκή σε παράνομες ενέργειες ήταν κάτι το οποίο ακούστηκε συχνά στις συνεντεύξεις και οι εκπαιδευτικοί το παρουσίαζαν ως επίπτωση στη ζωή του μαθητή που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο. Η μονομέρεια των απόψεων και η έλλειψη κριτικής σκέψης των νέων είναι χαρακτηριστικό της κοινωνίας στην οποία κατοικούν γιατί το επίπεδο μιας περιοχής χαρακτηρίζεται από τα άτομα που κατοικούν σε αυτό:

« & \$ # .σ 1 2 "0 . 2) 2 2/ . " 2 ! 1. # 2 2 " 0 2 . 2 . " + . 2. / 0 . 0 ! 1 0 . " . / 0 . 0 2' # .) 1 # CE . ! . 0 1 2 .

202! .. 1# 0\$)0 ".#2) . 21 \$0 ". " & "
. .2! CEó". 0 2' / .2 ! 0)CE *. *status quo 2 'CE 0! »\$ "

Ακόμη μία επίπτωση που έχει η πρόωρη εγκατάλειψη για τους μαθητές είναι ότι
«.../0 # 2 2 # "ù . 2/. ./ . 0 & CE!) &!.». Οι νέοι
που εγκαταλείπουν δεν ζουν όπως οι νέοι που παραμένουν στο σχολείο. Έχουν
διαφορετική αντίληψη της ηλικίας καθώς έχουν περισσότερες υποχρεώσεις, αφού
επιλέγουν τον τρόπο

. " /" . / . 1. ù" . / . CE ! * . . ! 1 #) . 2 # 1 2 / 0 .
2 # " . \$. . \$ 0 " CE * 20/ 2 \$! . 2 . CE) 2.0 CE ! 0 . . x

« CE ! 0 . 0 . 2 . 0 2%10\$ 0 . . . 2 . CE . 1 0 0 . / # 0 .
. / # 0 * . 0

Εκτός από τις θετικές επιπτώσεις που έχει η πρόωρη εγκατάλειψη για τους μαθητές σε επαγγελματικό επίπεδο, έχει, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό, αρνητικές επιπτώσεις. Οι εκπαιδευτικοί υποστήριξαν ότι όσοι εγκαταλείπουν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε κάποια σχολή ώστε να αποκτήσουν εξειδίκευση που θα τους προσφέρει καλύτερη ποιότητα εργασίας και ζωής. Η επαγγελματική σταδιοδρομία και εξέλιξη των μαθητών που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο είναι αρκετά δύσκολη. Είτε επιθυμούν να εργαστούν στην οικογενειακή είτε σε οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση από τη μία δεν μπορούν να προσφέρουν καινοτομία και από την άλλη δεν μπορούν να έχουν προσωπική ανέλιξη: «...» CE & 0 . 2 0 CE . / 0 # 1 2 * 1 2 . + ! . CE . " CE * 0 . . CE ! 0 " . / 0 .. 1 1 0 80 " CE . . CE ! " CE 0 \$ 0 " CE \$. ! 2 ù 0 CE ! 0 CE . / . 1 # 0 \$ 1 CE ! CE \$. 0 % # 2 ,) . " CE ! 0 CE 2 # \$. # 2 2 2 .. ñ ! . # CE ! \$ 0 # CE CE 2 + 10 CE " 3 " ! 2 " CE # . + " 0 . + .. # .

«.. ù 0 CE ! * . # 2 0 2) . CE 2 . 0 .. !) 2 0 " 2 2 !) . \$. .]
ü . CE . ! CE * . 0 CE . . 2 . \$ # 2 0 ! 1 2 CE 0 " CE 2 . CE 2 # . " . 0 1 .
. !) 2 " . 2 2 !) , 3 . " / 0 CE ! 0 . " . CE 3 . 1 1 0 1 2) 2 0 " . 0 " .
0 & !) " 2 2 !) 30 CE 0 0 / . CE . 2 ! 1 " # 2 CE 0 ! 0 . 2 . 1 . 0
2 0 & 1 . 0 # 1 0 . / . 0 " . . 2 . 0 " CE . 0 0 . . CE) 0 .
CE ! . 0 0 & !) " . !) 2 " . 0 . * ! CE 0 " % 0 . / 0 2 CE ! 0 . " 0 " 0
0 CE / 2 10 . " * ! 0 . " ! 0 0 " 0 2 # .) 1 # . » .

Οι εκπαιδευτικοί, τέλος, τονίζουν την εκμετάλλευση που ζουν όσοι από τους νέους εγκαταλείπουν πρόωρα την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και εργάζονται, αφού οι εργοδότες τους δεν τους προσφέρουν τον μισθό που θα έπρεπε και πολλές φορές δεν τους παρέχουν ούτε ασφάλιση: « ü CE 0 / . CE ! CE . 0 # 1 2 . ! 0 ! . 1 . " 0 0 .
. 2 0 2 & CE 2 1 0 # 0 2 0 # CE & 1 / CE ! 2 CE . / . 2 / 0 CE ! * . 2 # "
0 . 1 3 . 1 # 2 # CE ! 1 3 ! 2 # 1 CE CE ! CE 0

3.8. Συζήτηση σύνοψη των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας

A.

Ομοίως, οι οικονομικές απολαβές των μαθητών ή και των οικογενειών τους συμβάλλουν στη δημιουργία μιας νοοτροπίας περί μη προσφοράς/χρησιμότητας του σχολείου. Πολλοί από τους γονείς των μαθητών δεν έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όμως είναι οικονομικά ευνοημένοι, μερικές φορές, από δραστηριότητές οι οποίες ενδέχεται να είναι παράνομες στηριζόμενες στην τοπική νοοτροπία που ενισχύει την κατάσταση αυτή (π.χ. καλλιέργεια και πώληση ινδικής κάνναβης). Οι εκπαιδευτικοί, μάλιστα, επεσήμαναν ότι οι γονείς αρκετές φορές υποστήριζαν ότι οι επαγγελματικές ενασχολήσεις τους αποφέρουν περισσότερα χρήματα από ότι των ίδιων των εκπαιδευτικών, των οποίων η εργασία προϋποθέτει περισσότερα χρόνια στην εκπαίδευση.

B. Χαρακτηριστικά πρόωρης εγκατάλειψης

Με βάση όλα τα παραπάνω, τα χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο συνοψίζονται στη συνέχεια.

Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης η εμπειρία των εκπαιδευτικών ανέδειξε ότι τα αγόρια εγκαταλείπουν το σχολείο σε μεγαλύτερη συχνότητα από ότι τα κορίτσια, γεγονός που επιβεβαιώνει και πρόσφατη έρευνα της Παπαδοπούλου κ.α.. Μάλιστα η Κρήτη εμφανίζεται μεταξύ των περιφερειών με τη μεγαλύτερη απόκλιση ως προς τη διαρροή των δυο φύλων. Η παρούσα κατάσταση επιβεβαιώνει την υπόθεση της εν λόγω έρευνας περί αποκλίσεων στις κατανομές φύλου στην περιφέρεια Κρήτης.

Επίσης η ηλικία αποτελεί χαρακτηριστικό της πρόωρης εγκατάλειψης. Οι εκπαιδευτικοί παρατήρησαν ότι τα παιδιά που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ηλικία από τους συμμαθητές τους είναι πιο επιρρεπή στην εγκατάλειψη, καθώς η ηλικία ορίζει την κανονικότητα παρακολούθησης του σχολείου. Επιβεβαιώνεται, έτσι η υπόθεση της έρευνας σχετικά με την επιρροή που ασκεί η ηλικία σε σχέση με την τάξη φοίτησης ως προς την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.

Επιπλέον, ο τόπος μόνιμης κατοικίας του μαθητή αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό. Η δυσκολία πρόσβασης στο σχολείο λόγω της απόστασης από τη μόνιμη κατοικία του μαθητή εντείνει το πρόβλημα.

Οι διαφοροποιήσεις που καταγράφονται μεταξύ αστικού και αγροτικού χώρου, όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις, οφείλονται στο κοινωνικό και οικονομικό προφίλ κάθε τύπου περιοχής. Όπως αναφέραμε και παραπάνω το μορφωτικό επίπεδο της

οικογένειας και η νοοτροπία επηρεάζουν αρκετά την απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο. Εκτός από έρευνες που επιβεβαιώνουν το παραπάνω σύμφωνοί είναι .

άποψη που εξέφρασαν ήταν ότι η κρίση δεν επηρεάζει το νησί, καθώς έχει πλούσια τουριστική και κτηνοτροφική δραστηριότητα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή η εγκατάλειψη λόγω κρίσης είναι αδιανόητη.

Οι γονείς, ενδεχομένως, χρησιμοποιούν ως δικαιολογία την κρίση που εντείνει τη δυσμενή οικονομική κατάσταση και τα επαγγελματικά αδιέξοδα που θα συναντήσουν οι μαθητές αργότερα. Έτσι, προτιμούν να απομακρύνουν τα παιδιά τους από το σχολείο παρά να προχωρήσουν στην ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς θεωρούν ότι είναι καλύτερο να απασχολούνται στην οικογενειακή επιχείρηση ή αλλού παρά να συνεχίσουν τις σπουδές τους «[...] . 0 3 . 0.#.2) 0 .2 \$. 1 0 2 1 \$ 0.

Είναι τόσο ισχυρή η επίδραση των βασικών κοινωνικών παραγόντων που καθορίζει την εμφάνιση του φαινομένου, ώστε η επίδραση της κρίσης να εξαρτάται εν τέλει από τις διαφοροποιήσεις αυτών καθυποκρινόμενων παραγόντων. Ενδεχομένως, από αυτό να εξαρτάται το ότι δεν επισημαίνεται τόσο η επιρροή της κρίσης. Επομένως, η υπόθεση για την υψηλότερη ένταση του φαινομένου εν καιρώ κρίσης δεν μπορεί να ελεγχθεί πλήρως.

Γ. Ο εκπαιδευτικός θεσμός

Απογοήτευση για το σχολικό σύστημα

Όσον αφορά τον ίδιο τον θεσμό, οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν την απογοήτευσή τους για το σχολικό σύστημα και υποστήριξαν ότι πολλοί από τους μαθητές εγκαταλείπουν το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης, καθώς το σχολικό σύστημα δεν τους βοηθά να παραμείνουν. Ο τρόπος που είναι δομημένο το αναλυτικό πρόγραμμα, η πίεση χρόνου για την ολοκλήρωση της ύλης, είναι κάποιες από τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών που δεν αφήνουν χρόνο ώστε ο μαθητής να εξωτερικεύσει τις αδυναμίες του και να αναδείξει την προσωπικότητα και τα ταλέντα του. Οι εκπαιδευτικοί στο στενό αυτό πλαίσιο αδυνατούν να συμβάλλουν ώστε να απελευθερωθούν οι έφηβοι, με αποτέλεσμα τα παιδιά να νιώθουν αποξενωμένα από το σχολείο και να εγκαταλείπουν. Παρ' όλα αυτά οι εκπαιδευτικοί καταβάλλουν προσπάθειες και με τους γονείς αλλά και με τις αρμόδιες υπηρεσίες, όπως υποστήριξαν, όμως δεν υπάρχει ανταπόκριση πολλές φορές.

Σχολική αποτυχία

Παράλληλα ένα αίτιο της πρόωρης εγκατάλειψης είναι η σχολική αποτυχία. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι μαθητές που δεν έχουν καλές επιδόσεις προτιμούν να

εγκαταλείψουν το σχολείο και να απασχοληθούν στην οικογενειακή επιχείρηση, κυρίως τα αγόρια, ή να δημιουργήσουν

επιδόσεις που δεν προσπαθούν να βελτιωθούν, καθώς έχουν αυτή τη νοοτροπία από την οικογένεια και τον περίγυρό τους δεν μπορούν να αλλάξουν τη στάση τους ό, τι και αν κάνουν οι εκπαιδευτικοί. Επιβεβαιώνεται η υπόθεση της εν λόγω έρευνας που σχετίζεται με τη στάση των εκπαιδευτικών, η οποία φαίνεται να επηρεάζεται από το κοινωνικό και οικονομικό προφίλ των μαθητών, ως προς την αντιμετώπιση του ζητήματος της εγκατάλειψης.

Πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών

Επίσης, ως προς τις ερωτήσεις που έγιναν στους εκπαιδευτικούς σχετικά με τις πρωτοβουλίες που έχουν παρθεί στο σχολείο που υπηρετούν, παρατηρήθηκε ότι όσοι υπηρετούν σε σχολεία του αστικού χώρου ανέφεραν πρωτοβουλίες οι οποίες είχαν σχετικά μεγαλύτερη επιτυχία από τις αντίστοιχες των εκπαιδευτικών σε σχολεία αγροτικού χώρου. Οι εκπαιδευτικοί έδειχναν ενδιαφέρον αλλά οι προσπάθειες εξαρτώνται από το ενδιαφέρον των μαθητών και των γονιών τους. Όταν οι εκπαιδευτικοί βλέπουν το ενδιαφέρον των μαθητών για τις προσπάθειες που καταβάλλουν γι' αυτούς, οι προσπάθειες εντατικοποιούνται, όπως για παράδειγμα η «ημέρα γονέων» που θεμελιώθηκε σε ένα από τα σχολεία που επισκεφθήκαμε στον αστικό χώρο της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου.

Αντίθετα οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε σχολεία του αγροτικού χώρου ανέφεραν ότι οι μαθητές είναι αδιάφοροι και έρχονται έτοιμοι να εγκαταλείψουν. Επομένως, όσο και να προσπαθήσουν οι ίδιοι δεν μπορούν να αλλάξουν τη νοοτροπία που έχει καλλιεργηθεί χρόνια από την οικογένεια και τον κοινωνικό τους περίγυρο. Η νοοτροπία αυτή, που συνδέεται με την πρόωγη εγκατάλειψη, καταγράφεται στις αγροτικές περιοχές.

Επομένως, οι εκπαιδευτικοί ανάλογα με το χώρο (αγροτικό ή αστικό) που υπηρετούν παρουσιάζουν διαφορετικές εμπειρίες όσον αφορά την επικοινωνία με τους μαθητές και τους γονείς τους, το ενδιαφέρον μαθητών-γονιών για την εκπαιδευτική διαδικασία. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνει την υπόθεση μας σύμφωνα με την οποία οι εμπειρίες των εκπαιδευτικών ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου της μαθητικής διαρροής διαφοροποιούνται ανάλογα με τον τόπο μόνιμης κατοικίας των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο.

Επιπτώσεις της μαθητικής διαρροής

Οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν τις επιπτώσεις που έχει η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου από προσωπική εμπειρία με τους μαθητές που έχουν εγκαταλείψει. Οι

επιπτώσεις επηρεάζουν τα άτομα σε πολλαπλά επίπεδα

4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μαθητική διαρροή αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο εξαρτάται και επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες. Οι ορισμοί που δίνονται από τους θεωρητικούς παρουσιάζουν ομοιότητες όμως δεν συμφωνούν όλοι σε έναν ενιαίο ορισμό. Όπως, αναφέραμε παραπάνω, οι ευρωπαϊκές χώρες ακολουθούν τον επίσημο ορισμό της Eurostat με κάποιες διαφοροποιήσεις.

Τα αίτια που μπορεί να οδηγήσουν τους μαθητές στην εγκατάλειψη επίσης ποικίλλουν. Οι αρχές μιας οικογένειας, οι αντιλήψεις της, ο αριθμός των μελών της, ο τρόπος επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας αλλά και μεταξύ αυτών και άλλων ανθρώπων (φίλων, εκπαιδευτικών), ευρύτερα το κοινωνικό υπόβαθρό της οικογένειας, επηρεάζει την πορεία του παιδιού τόσο ως άνθρωπο όσο και ως μαθητή. Η χρήση της επίσημης γλώσσας από τους γονείς και το ευρύτερο περιβάλλον του μαθητή ενισχύει τη γλωσσική του επάρκεια με αποτέλεσμα φτάνοντας στο σχολείο να αισθάνεται ότι φτάνει με τα κατάλληλα εφόδια, ως φυσικό επακόλουθο και προέκταση της γλώσσας που έως εκείνη τη στιγμή χρησιμοποιούσε. Απ' την άλλη ο μαθητής που χρησιμοποιεί την κοινή γλώσσα φτάνοντας στο σχολείο συνειδητοποιεί ότι εκείνη η γλώσσα είναι διαφορετική από εκείνη που ομιλείται στο σχολείο. Απόρροια αυτού είναι η δυσαρέσκεια του μαθητή-εξαιτίας της δυσκολίας επικοινωνίας με τους εκπαιδευτικούς- και ενδεχομένως η πρόωγη εγκατάλειψη του σχολείου.

Στόχος της εν λόγω εργασίας ήταν μέσα από τις συνεντεύξεις με τους εκπαιδευτικούς να καταγραφούν οι απόψεις και η εμπειρία τους σχετικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου. Καταγράφοντας την εμπειρία και τις απόψεις των εκπαιδευτικών οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι οι θεωρητικές παραδοχές που έχουν διατυπωθεί ως προς τους παράγοντες που επηρεάζουν την πρόωγη εγκατάλειψη επιβεβαιώνονται. Οι εκπαιδευτικοί συχνά αναφερόταν στο κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των μαθητών και των οικογενειών τους ως παράγοντες που επηρεάζουν αρκετά την απόφαση των μαθητών να εγκαταλείψουν το σχολείο.

Σε γενικές γραμμές οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να είναι σύμφωνοι με τις θεωρητικές προσεγγίσεις, ως προς τους παράγοντες επιρροής του φαινομένου. Αξίζει, όμως να αναφέρουμε ότι διαφοροποιούνται και παρουσιάζουν διαφορετικές απόψεις σε ότι αφορά την κρίση. Αρκετοί εκπαιδευτικοί υποστήριξαν, κυρίως σε αγροτικές περιοχές, ότι η μαθητική διαρροή στην Κρήτη, δεν επηρεάζεται από την

οικονομική κρίση. Θεωρούν ότι η κρίση ενδέχεται να επηρεάζει άλλα μέρη της χώρας, όχι όμως την Κρήτη και κυρίως τις αγροτικές περιοχές όπου οι άνθρωποι απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα, ο οποίος, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, δεν έχει επηρεαστεί τόσο από την κρίση. Εκπαιδευτικοί, κυρίως στις αστικές περιοχές υποστήριξαν ότι η κρίση επηρεάζει τους νέους σε αυτού του τύπου περιοχές γιατί αναγκάζονται, αρκετές φορές, να εργάζονται λόγω της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης της οικογένειας ενώ παράλληλα φοιτούν στο σχολείο.

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οι μαθητές οι οποίοι εγκαταλείπουν, οι εκπαιδευτικοί, υποστήριξαν ομόφωνα, ότι οι μαθητές εγκαταλείπουν το σχολείο σε μεγαλύτερη συχνότητα, απ' τις μαθήτριες, εξαιτίας της εργασιακής τους απασχόλησης, κυρίως στις οικογενειακές επιχειρήσεις. Καθοριστικός παράγοντας για τις διαφορετικές αιτίες που εγκαταλείπουν τα δυο φύλα είναι οι έμφυλοι ρόλοι, που, κυρίως, στις αγροτικές περιοχές είναι καθορισμένοι εκ των προτέρων. Έτσι, τα αγόρια απασχολούνται στις οικογενειακές επιχειρήσεις, ενώ τα κορίτσια δημιουργούν οικογένεια και σκοπός τους γίνεται η φροντίδα της.

Επιπλέον, χαρακτηριστικό των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα είναι η ηλικία σε σχέση με την τάξη φοίτησης. Όπως καταγράφεται στη βιβλιογραφική επισκόπηση όσο μεγαλύτερος ηλικιακά είναι ένας μαθητής, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να εγκαταλείψει το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς η τάξη φοίτησης είναι συνυφασμένη με την ηλικία, διαπίστωση που επιβεβαιώνεται και από τις απόψεις των εκπαιδευτικών.

Επιπρόσθετα, οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου μεταξύ αγροτικού και αστικού χώρου, υποθέσαμε ότι εξαρτώνται από το διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό προφίλ των δυο τύπων περιοχών. Παρόλο που υποθέσαμε ότι τα ποσοστά διαρροής θα είναι υψηλότερα στις αγροτικές περιοχές, εξαιτίας των ιδιαίτερων κοινωνικών χαρακτηριστικών αυτών των περιοχών, σε αρκετές περιπτώσεις οι εκπαιδευτικοί υποστήριξαν ότι τα ποσοστά εγκατάλειψης είναι υψηλότερα στις αστικές περιοχές. Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς αυτό συμβαίνει διότι οι μαθητές από τις αγροτικές περιοχές μετακινούνται στις αστικές περιοχές από όπου και εν τέλει εγκαταλείπουν.

Από τις συνεντεύξεις, ακόμη, διαφαίνεται ότι οι μαθητές φτάνουν στο σχολείο με την νοοτροπία της εγκατάλειψης. Τις περισσότερες φορές οι μαθητές απαξιώνουν τη μάθηση και τις γνώσεις που προσφέρει το σχολείο και θεωρούν ότι η

απασχόληση στην οικογενειακή επιχείρηση είναι σημαντικότερη από την προσφορά του σχολείου, αντίληψη την οποία φέρουν από την οικογένεια τους και για τους εκπαιδευτικούς είναι αρκετά δύσκολο να μεταβληθεί. Διαπιστώνουμε ότι η έννοια της εργασίας για τα αγόρια, κυρίως, στην οικογενειακή επιχείρηση είναι αρκετά σημαντική και φαίνεται να κατέχει κυρίαρχο ρόλο στη νοοτροπία και τη ζωή των μαθητών.

Οι εκπαιδευτικοί δεν συμμερίζονται την άποψη ότι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των μαθητών επηρεάζει τις αποφάσεις τους ως προς τη στάση που κρατούν απέναντι στους μαθητές. Παρ' όλα αυτά, αρκετές φορές από τις συνεντεύξεις, έμμεσα, διαπιστώθηκε ότι υποστήριζαν πως δεν μπορούν να επέμβουν και να μεταβάλλουν τις αντιλήψεις των μαθητών για το σχολικό θεσμό, την προσφορά του σχολείου και το ενδιαφέρον τους γι' αυτό, εξαιτίας του χαμηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της οικογένειας, της νοοτροπίας και του τρόπου που έχουν διαπαιδαγωγηθεί οι μαθητές.

Οι πρωτοβουλίες και οι ενέργειες των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση και την πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης, διαπιστώνουμε ότι εξαρτήθηκαν από τον τόπο μόνιμης κατοικίας του μαθητή. Οι ενέργειες των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε σχολεία αστικών περιοχών φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη ανταπόκριση από τους μαθητές και τους γονείς τους συγκριτικά με των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αγροτικές περιοχές, με αποτέλεσμα να είναι πιο ενεργοί οι εκπαιδευτικοί στις αστικές περιοχές. Όμως, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι παρά τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών στις αγροτικές περιοχές, αρκετές φορές δεν υπήρχε ανταπόκριση ούτε από τους μαθητές αλλά ούτε από τους γονείς, κατάσταση που ουσιαστικά οδήγησε τους εκπαιδευτικούς στο να μην είναι τόσο ενεργοί.

Παράλληλα, από τις συνεντεύξεις διαπιστώσαμε ότι το ενδιαφέρον του μαθητή για την εκπαιδευτική διαδικασία και οι επιδόσεις που έχει στο σχολείο, επηρεάζουν τη στάση των εκπαιδευτικών για το ζήτημα της πρόωρης εγκατάλειψης. Υπάρχουν περιπτώσεις, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, όπου οι μαθητές είναι αδιάφοροι και κατά τη διάρκεια του μαθήματος προκαλούν θόρυβο με αποτέλεσμα να δημιουργείται πρόβλημα στην ομαλή εξέλιξη του μαθήματος. Παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευτικοί όσο περισσότερο καιρό βρίσκονται στην υπηρεσία της εκπαίδευσης, τόσο ευκολότερα επεσήμαναν ότι οι μαθητές που δεν επιθυμούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα και φτάνουν στο σχολείο με τη νοοτροπία της αποχώρησης, είναι εκείνοι οι μαθητές οι οικογένειες των οποίων έχουν χαμηλό

μορφωτικό επίπεδο και οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να τους βοηθήσουν να εξελιχθούν εφόσον οι ίδιοι οι μαθητές δεν κάνουν προσπάθεια γι' αυτό.

Στην εν λόγω εργασία παρακολουθήσαμε τη διαχρονική εξέλιξη του φαινομένου σε ευρωπαϊκό αλλά και εθνικό επίπεδο, δίνοντας έμφαση στην περιφέρεια Κρήτης. Σύμφωνα με έρευνες, διαχρονικά η μαθητική διαρροή, τόσο στις άλλες χώρες της Ευρώπης όσο και στην Ελλάδα, μειώνεται αισθητά. Όμως, η περιφέρεια Κρήτης καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο, εκτός από την κοορτή 2013-14, βρίσκεται υψηλότερα από το συνολικό ποσοστό της χώρας.

Ως προς τη μαθητική διαρροή σε περιφερειακό επίπεδο, παρατηρούμε ότι η περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου σχεδόν σε όλη τη διάρκεια που εξετάζεται, εκτός από την κοορτή 2003-04, βρίσκεται υψηλότερα συγκριτικά με τις άλλες περιφερειακές ενότητες. Παρατηρήσαμε ότι αν και σταδιακά οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά από ότι οι αστικές περιοχές της περιφερειακής ενότητας Ρεθύμνου, για την κοορτή μαθητών 2013/14 συμβαίνει το αντίθετο: οι αστικές περιοχές παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά μαθητικής διαρροής συγκριτικά με τις αγροτικές περιοχές της ίδιας περιφερειακής ενότητας.

Παρά το γεγονός ότι το ποσοστό μαθητικής διαρροής έχει μειωθεί στην Κρήτη, όπως και στην Ελλάδα, η περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου εξακολουθεί να κατέχει τη σκυτάλη με τα υψηλότερα ποσοστά. Για το λόγο αυτό η μελέτη του φαινομένου στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου θα μπορούσε να λάβει χώρα σε επόμενη εργασία και πιο συγκεκριμένα θα μπορούσε να μελετηθεί η πλευρά των μαθητών που αποφασίζουν να εγκαταλείψουν την εκπαίδευση.

Μέσα από αυτήν την έρευνα διαπιστώσαμε ότι το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των οικογενειών των μαθητών κατέχει κυρίαρχο ρόλο τόσο ως προς την άποψη που σχηματίζουν οι μαθητές για το σχολείο, όσο και ως προς τον τρόπο που αντιμετωπίζουν το φαινόμενο οι εκπαιδευτικοί. Για την βελτίωση της κατάστασης στην περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου, η οποία παρουσιάζει την πιο δυσμενή κατάσταση σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφερειακές ενότητες της Κρήτης, πιστεύουμε ότι οφείλουν οι αρμόδιες αρχές, οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι γονείς σε συνεργασία να συμβάλλουν ώστε οι μαθητές να συνεχίζουν την φοίτησή τους για να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, όποια κατεύθυνση και αν αποφασίσουν να ακολουθήσουν.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αβοκάτου, Μ. (2005). Για τη μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο της Κράνας. Επιβλήθηκαν κυρώσεις σε γονείς. *Εκπαιδευτική Ημερησία*, 2, 10-11.

Αλιμήσης, Χ. (2007). Διακρατική αναφορά. Ανακτήθηκε, 5 Απριλίου 2018, από

https://schoolinclusion.pixel-online.org/files/transnational_report/Transnational_Report_GR.pdf.

Audas, R., & Willms, J. D. (2002). Engagement and dropping out of school: A life-course perspective. Hull, Quebec: Applied Research Branch, Human Resources Development Canada. Ανακτήθηκε 10 Νοεμβρίου 2017, από <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.466.7579&rep=rep1&type=pdf>

Bernstein, B. (1958). Κοινωνική τάξη και γλωσσική ανάπτυξη: Μια θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Στο Α. Φραγκουδάκη, & Β. Βασιλάκη (Επιμ.), *Κοινωνική γλώσσα* (σσ 395-429). Αθήνα: Παπαζήσης.

Bernstein, B. (1971). Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης με αναφορά στη γλωσσική επίδοση. Στο Α. Φραγκουδάκη, & Β. Βασιλάκη (Επιμ.), *Κοινωνική γλώσσα* (σσ 435-468). Αθήνα: Παπαζήσης.

Βουϊδάσκης, Β. (1996). Η μαθητική διαρροή ως μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Στο Χ. Κωνσταντίνου & Γ. Πλειός (Επιμ.), *Κοινωνική γλώσσα* (σσ 1-12). Αθήνα: Gutenberg.

Βουϊδάσκης, Β. (1999). Η μαθητική διαρροή ως μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Στο Χ. Κωνσταντίνου & Γ. Πλειός (Επιμ.), *Κοινωνική γλώσσα* (σσ 245-262). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Bourdieu, P. (1999). Η μαθητική διαρροή ως μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Στο Χ. Κωνσταντίνου & Γ. Πλειός (Επιμ.), *Κοινωνική γλώσσα* (σσ 1-12). Αθήνα: Gutenberg.

Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1996). *Η κουλτούρα της κλάσης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Γκόβαρης, Χ., & Ρουσσάκης, Ι. (2008). Ευρωπαϊκή Ένωση: Ο ρόλος της εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε, 10 Νοεμβρίου 2017, από

http://www.pi-schools.gr/programs/epim_stelexoi/epim_yliko/book6.pdf

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Λασιθίου. (χ.χ.). Ο ρόλος της εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε, 1 Αύγουστος 2019, από Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Λασιθίου website:

<http://dide.las.sch.gr/site/index.php/schools>

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ηρακλείου. (2017). Ο ρόλος της εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε 1 Αύγουστος 2019, από Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ηρακλείου website: http://dide.ira.sch.gr/stoix_sxol.php

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Χανίων. (χ.χ.). Ο ρόλος της εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε 1 Αύγουστος 2019, από Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Χανίων website:

<http://www.didechan.gr/>

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ρεθύμνου. (2017). Ο ρόλος της εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε 1 Αύγουστος 2019, από Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ρεθύμνου website:

http://didereth.blogspot.com/p/blog-page_8651.html

Dale, R. (2010). EARLY SCHOOL LEAVING. Lessons from research for policy makers. NESSE Report. Ανακτήθηκε, 1 Ιουνίου 2017, από

<http://archimedes.ee/wp-content/uploads/2014/01/early-school-leaving-report.pdf>

Dekkers, H., & Claassen, A. (2001). Dropouts-disadvantaged by definition? A study of the perspective of very early school leavers. *Studies in Educational Evaluation* 27(4), 341–354. Ανακτήθηκε 15 Ιουνίου 2017 από

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191491X01000347>

EACEA P9 Eurydice. (2010). Η κατάσταση της εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Ανακτήθηκε, 9 Μαρτίου 2018, από

<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/40271e21-ca1b-461e-ba23-88fe4d4b3fd4/language-el>

ΕΣΠΑ. (2015). 2! . 2 ΟΕ . 1 ΟΕ 2 " . 2 0 & 1 2 " ΟΕ!) &! " 0 . 2 0 % #1 \$ 0 (#ì) 1 2 ü / . 1 2 ΟΕ . 1 2 #ü ' ù ΟΕ 2 # ù !+ ΟΕ ù# . - ü* ΟΕ . / 0 #.1 ù . ú # 1 2014-2020' Αθήνα.

Ανακτήθηκε, 28 Δεκεμβρίου 2017, από

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2015/14.%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF_%CE%94%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82_%CE%A0%CE%95%CE%A3_2014-2020.pdf

European Commission. (2013). Reducing early school leaving: Key messages and policy support. Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2017, από

https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/early-school-leaving-group2013-report_en.pdf

European Commission (Επιμ.). (2014). Tackling early leaving from education and training in Europe: strategies, policies and measures. Eurydice and Cedefop report. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2017, από <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/>

European Commission (Επιμ.). (2015). Education and training. Monitor 2015 Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2017, από

ec.europa.eu/education/monitorec.europa.eu/education/monitor

European Commission. (2016). Education and Training. Monitor 2016 Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου 2017, από

ec.europa.eu/education/monitorec.europa.eu/education/monitor

European Commission, Directorate-General for Education and Culture, & Education, A. & C. E. A. (2017). Education and training monitor 2017 Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου 2017, από

<http://data.europa.eu/doi/10.2766/637740>
<http://data.europa.eu/doi/10.2766/637740>

Eurostat. (2016). Regional policies and Europe 2020 statistics Explained.

Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου 2017, από

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Regional_policies_and_European_Commission_priorities

Eurostat. (2018). Early leavers from education and training by sex and labour status Ανακτήθηκε 23 Μαρτίου 2018, από

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_14&lang=en

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2010, Μάρτιος 3). Η κατάσταση της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Ανακτήθηκε 25 Μαΐου 2018, από

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex:52010DC2020>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2011). Η κατάσταση της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Ανακτήθηκε 25 Μαΐου 2018, από

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0018&from=EL>

Grawitz, M. (2006). Η κατάσταση της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Αθήνα: Οδυσσέας.

Gyöngös, E. (2011). Early School Leaving: Reasons and Consequences. *Theoretical and Applied Economics*, VIII (11 (564)), 43–52. Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου 2018, από

<http://www.ectap.ro/early-school-leaving-reasons-and-consequences-erika-gyngos/a660/>

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). Η κατάσταση της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 23 Ιουνίου, 2019, από

<http://hdl.handle.net/11419/5826>

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). Η κατάσταση της αγοράς εργασίας στην Ευρώπη. Εκδόσεις Κριτική.

Καλογρίδη-Κουτσοκάστα, Σ. (1998). Έξω από το σχολείο τι; Η μετασχολική πορεία των νέων που εγκατέλειψαν την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση την τριετία 1985-88 στο Δήμο Ν. Λιοσίων Αττικής. Στο Ρ. Παπαθεοφίλου & Σ. Βοσνιάδου (Επιμ.), β

0 .2 0 2% #1 \$ 0. ù# 2. ù CE CE 2 + 1 02 " 1 0 (σφ 127–188). Αθήνα: Gutenberg.

Καρναβάς, Β., Παπαδοπούλου, Ε., & Ρουσσάκης, Ι. (2015). CE /! 1 0 & . 2 0 CE !&Z " 0 .2 2" "0 2 & CE! 2 !& ! 0 1) 2 10.1" \$ / CE !) 2 .. Αθήνα. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2017, από

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/Dioikisi_Domi/Domi/Aytoteleis_Monades/IEP_St_ratigiko_sxedio_gia_tι_mathitiki_diarroi_150515.pdf

Κουρουτσίδου, Μ. (2012). β 0 CE /! .2!& & \$ +! . 2 ! 1 2 + 1 2 0 CE . / 0 # 2 . / . 1 . . CE) % Q & ' 0 CE . / 0 # 2 . 2 2 . 2 " . 2 /' .!! . "(Διδακτορική διατριβή) Ανακτήθηκε 1 Ιούνιος 2017, από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/36049>

Κωστοπούλου, Μ. (2017, Μάρτιος 29). Το σχολείο καταφύγιο για τους μαθητές στην κρίση. ù # , σ 19. Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2018, από

<http://www.avgi.gr/article/10839/8019988/to-scholeio-kataphygio-gia-tous-mathetes-sten-krise>

Lee, V. E., & Burkam, D. T. (2003). Dropping out of High School: The Role of School Organization and Structure. *American Educational Research Journal*, 40(2), 353–393. Ανακτήθηκε 1 Ιουνίου 2018, από

<http://www.jstor.org/stable/3699393><http://www.jstor.org/stable/3699393>

Lyche, C. S. (2010). Taking on the Completion Challenge. *OECD Education Working Papers*, 53. Ανακτήθηκε 1 Ιουνίου 2018, από

<https://doi.org/10.1787/5km4m2t59cmr-en><https://doi.org/10.1787/5km4m2t59cmr-en>

Λυδάκη, Α. (2012). 2 " / & " ! 0 # .. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Μαγουλά, Θ. (1999). Οι συνέπειες της σχολικής διαρροής των Ελληνίδων στον ατομικό τους μισθό και ο κοινωνικός αποκλεισμός των αναλφάβητων. Στο Χ. Κωνσταντίνου & Γ. Πλειός (Επιμ.), \$. CE 2 # \$. &) CE 0 . 1) " ù 2, 01"# CE 0 . 0." 2 0 2 + CE έκδοση, σσ 319–331). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μητρέλλου, Σ. (2010). $\$ / .!! . 2. 12 . ! 0! . 1 1^2)!0$
 .)2 ù . (Αδημοσίευτη Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
Μυτιλήνη. Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2018, από

<http://hellenicus.lib.aegean.gr/handle/11610/14542>

Παλαιοκρασάς, Σ., Ρουσέας, Π., & Βρετάκου, Β. (1996). Η Γυμνασιακή σχολική
διαρροή στην Ελλάδα: ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία. $! . 2 \dot{u} \# ! \& \text{CE} . '$ *
 # CE 1 #2 \$ \dot{u} \text{CE} 2 \# \text{CE} \text{HNA} 8.9 και 10 Δεκεμβρίου 1996, 68–76.
Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2018, από

http://www.pi-schools.gr/programs/par/pdf/erevnes_B5_dropout_1994.pdf

Παλαιοκρασάς, Σ., Ρουσέας, Π., & Βρετάκου, Β. (2001). $. 2 \dot{u} .!! 12$
 + # 1 (- #! . 2 + 1997/98). Ανακτήθηκε 11 Ιανουαρίου 2018, από
http://www.pi-schools.gr/programs/par/p5_B3.html#3

Παπαδάκη, Π. (2007). Εισαγγελική παρέμβαση για τη μαθητική διαρροή.
 $0 0 + 2 ..$

Παπαδοπούλου, Ε., Καραγιάννη, Ε., Καρναβάς, Β., Κουτίδου, Ε., & Καπετανάκης,
Ε. (2017). $\beta . 2 \dot{u} .!! 12 \ddot{u} ! \& 2 .. \dot{u} 0 \# 2 0!$.
 $\ddot{u} \text{CE} . / 0 \# 1$ Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου 2017, από

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Paratiritirio/2017/Mathitiki_Diarroi_Ereyna_2013-2016_Paratiritirio_Mathitikis_Diarrois.pdf

Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. (2019).
 $2 \$ 01 \$ + / \& ! 2 " 1 \$ + / \& ! 2 .$ Ανακτήθηκε 1
Μαρτίου, 2019, από Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης website: <http://www.pdekritis.gr/schoolsinfo/>

Πέτρου, Α. (2016). $\& \text{status} 0 .." 1 \$ / .!!$
 . 2 + : $\beta \text{CE} 0! \text{CE} 2 \& \# \dot{u}! 1 0! *$ " (Αδημοσίευτη Διπλωματική
εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα. Ανακτήθηκε, 2 Ιουνίου
2017, από <http://dspace.uowm.gr:8080/xmlui/handle/123456789/351>

PLANET A.E (2007α). $0 2 . 2 . 2 . \text{CE} 2 " 1 \$ / " .!! . "$
 $! . / 2 1: . 2 . ! . 3 ! 1 + . 0) / \& . \text{CE} 2 * \text{CE} 2 " 1 " \$ / " .!! . "$
 Έκδοση 1.0. Ανακτήθηκε ,1 Ιουνίου 2017, από

<http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/975/44.pdf>

PLANET A.E. (2007β). Έκδοση 2.0. Ανακτήθηκε 1 Ιουνίου 2017, από

<https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/376/111.pdf>

Rist, R. (1970). Student Social Class and Teacher Expectations: The Self-Fulfilling Prophecy in Ghetto Education. *Harvard Educational Review*40(3), 411–451. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2019, από

<https://www.semanticscholar.org/>

Robson, C. (2010). Αθήνα: Gutenberg.

Ρουσέας, Π., & Βρετάκου, Β. (2006). Ανακτήθηκε 30 Μαΐου 2017, από <http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/DIARROH.pdf>

Ρουσέας, Π., & Βρετάκου, Β. (2008α). Ανακτήθηκε 14 Σεπτεμβρίου 2018, από

<http://www.pi-schools.gr/programs/par/p5.html>

Ρουσέας, Π., & Βρετάκου, Β. (2008β). Ανακτήθηκε 14 Σεπτεμβρίου 2018, από <http://www.pi-schools.gr/programs/par/p5.html>

Σαραφίδου, Γ.-Ο. (2011). Αθήνα: Gutenberg.

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2015). Συμπεράσματα του Συμβουλίου για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και την προώθηση της σχολικής επιτυχίας. Ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2018, από

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52015XG1215\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52015XG1215(03))

Τουρτούρας, Χ. (2010). \$. CE 2 # \$. . . CE 0 .1 ρ) "CE 0! CE 2&&1
CE . / +CE ρ CE! + 0 2 ò & 1 Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Φραγκουδάκη, Α. (1985). & 2 . '0 CE . / 0 # 0 &! 0 ".2 &
. 1) 2 122 1 \$ 0 Αθήνα: Παπαζήσης.

Willis, P. E. (2012). . . 2 . " / # 0 * 0 + " 2 . CE . / 0 ! . 2 CE ! 0 # 1 "
0 CE / # 0 2 " 0 ! . 2 2 " . Αθήνα: Gutenberg .

ù ù þ ù

☒ ü b ü ü ü b

 / . ù

1. Φύλο- Ηλικία
2. Τι σπουδές έχετε κάνει- ειδικότητα
3. Πόσα χρόνια βρίσκεστε στην υπηρεσία της εκπαίδευσης;
4. Σε πόσα σχολεία έχετε υπηρετήσει συνολικά; Ποια από αυτά ήταν σε αστικές, ημιαστικές, ορεινές περιοχές;

☒ ú

5. Τι γνωρίζετε για το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής;
6. Έχουν υπάρξει περιστατικά μαθητικής διαρροής στο σχολείο που υπηρετείτε;(Πείτε μας λίγα λόγια γι αυτό)
7. Έχουν υπάρξει περιστατικά πρόωρης εγκατάλειψης σε σχολείο που υπηρετούσατε παλαιότερα;(Πείτε μας λίγα λόγια γι αυτό)
8. Σε ποιες τάξεις- ηλικίες παρατηρείτε τα μεγαλύτερα ποσοστά διαρροής;
9. Ποιοι κατά τη γνώμη σας είναι οι λόγοι που οδηγούν τους μαθητές να εγκαταλείψουν το σχολείο;
- 10^α. Η οικονομική κρίση πιστεύετε ότι είναι ένας λόγος για να εγκαταλείψει ο/η μαθητής/τρια το σχολείο πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης; (αν όχι γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;)
10. Ως προς τη μαθητική διαρροή στο Γυμνάσιο, στην Κρήτη η περιφερειακή ενότητα Ρεθύμνου έχει τα υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τις άλλες περιφερειακές ενότητες, (καθώς το ποσοστό είναι 6,43%, ενώ περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου είναι 3,88% στην περιφερειακή ενότητα Λασιθίου 4,7 και στην περιφερειακή ενότητα Χανίων 2,95). Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;
11. Στο σχολείο στο οποίο υπηρετείτε ποια είναι τα χαρακτηριστικά των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο;
12. Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας του μαθητή που εγκαταλείπει πρόωρα το σχολείο; Υπάρχουν μαθητές ή γονείς που συζητούν μαζί σας ή με κάποιο συνάδελφό σας αυτήν την επιλογή;

13. Ποιες επιπτώσεις πιστεύετε ότι έχει η επιλογή αυτή (εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής) για τους μαθητές στη μετέπειτα πορεία της ζωής τους; (Μπορείτε να μας μιλήσετε για τους μαθητές του δικού σας σχολείου)
14. Κατά τη γνώμη σας, ο εκπαιδευτικός θεσμός μπορεί με κάποιον τρόπο να επηρεάσει θετικά τους μαθητές ώστε να τους αποτρέψει από την πρόωρη εγκατάλειψη;

15^α Στο σχολείο που υπηρετείτε έχουν τεθεί τέτοιου τύπου θέματα προς συζήτηση; Μεταξύ ποιων (εκπαιδευτικών και ποιων άλλων); Έχουν ληφθεί πρωτοβουλίες ή έχουν παρθεί μέτρα από την πλευρά της εκπαιδευτικής κοινότητας ή από την ευρύτερη κοινότητα για την πρόληψη του φαινομένου;